

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ»
ΑΔΙΣΠΟ/ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΜΕ ΘΕΜΑ
«ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ
ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ»

«ECONOMIC FREEDOM AND LIVING STANDARDS IN THE
BALKANS»

ΤΟΥ
ΜΙΧΑΗΛ Π. ΦΩΤΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
Δρ. ΧΑΡΡΥ ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΟΣ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Μιχαήλ Π. Φωτεινόπουλος

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνεται στην ανάλυση και την επίδραση της οικονομικής ελευθερίας και των συνιστωσών της στις διαστάσεις του βιοτικού επιπέδου των χωρών της βαλκανικής. Η ανάλυση αυτή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς η πλειοψηφία των χωρών της περιοχής αυτής είναι οικονομίες μετάβασης από κεντρικά οργανωμένες οικονομίες σε οικονομίες της αγοράς. Με αυτήν την έννοια ο έλεγχος του βαθμού οικονομικής ελευθερίας που τα κράτη αυτά έχουν αποκτήσει κατά την διαδικασία της μετάβασής τους είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την κατανόηση και την επίλυση των προβλημάτων που έχουν αντιμετωπίσει σε αυτήν την πορεία. Εξάλλου, η σύνδεση της οικονομικής ελευθερίας με την οικονομική ανάπτυξη και το βιοτικό επίπεδο αποτελεί από μόνη της το πειστικότερο ίσως επιχείρημα υπέρ της λήψης πολιτικών αποφάσεων υπέρ της πρώτης. Ένα χαρακτηριστικό που επισημάνθηκε σχεδόν σε όλες τις χώρες της Βαλκανικής είναι τα σχετικά μεγάλα ποσοστά διαφθοράς που μετρούνται από τους σχετικούς υπο-δείκτες. Επιπλέον, οι κρατικές δαπάνες αποτελούν έναν υπο-δείκτη, στον οποίο οι χώρες της βαλκανικής λαμβάνουν σχετικά χαμηλές βαθμολογίες. Τέλος, σχετικά με το εμπειρικό κομμάτι της διερεύνησης της σχέσης ανάμεσα στην οικονομική ελευθερία και την ανάπτυξη θα πρέπει να σημειωθεί ότι η παρούσα διπλωματική εργασία επιβεβαιώνει την ύπαρξη θετικής συμβολής της οικονομικής ελευθερίας στην οικονομική ανάπτυξη αν και δεν προκύπτει το ίδιο για το κατά κεφαλήν πραγματικό ΑΕΠ ως αντιπροσωπευτικό μέτρο του βιοτικού επιπέδου. Επιπλέον, η εργασία σημειώνει ως επιδραστικές μεταβλητές τις κυβερνητικές δαπάνες και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, τα οποία και αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της οικονομικής ανάπτυξης και κατ' επέκταση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών.

Λέξεις- κλειδιά: οικονομική ελευθερία, χώρες της Βαλκανικής, βιοτικό επίπεδο, οικονομική ανάπτυξη

Abstract

This dissertation focuses on the analysis and impact of economic freedom and its components on the dimensions of living standards of the Balkan countries. This analysis is particularly interesting as the majority of countries in this region are economies of transition from centrally organized economies to market economies. In this sense, the control of the degree of economic freedom that these states have acquired during the process of their transition is particularly important for understanding and resolving the problems they have encountered in the process. After all, the link between economic freedom and economic development and living standards is in itself perhaps the most convincing argument in favor of political decision-making in favor of the former. A feature that has been highlighted in almost all Balkan countries is the relatively high rates of corruption measured by the relevant indicators. In addition, government spending is a sub-indicator in which the Balkan countries receive relatively low scores. Finally, regarding the empirical part of the investigation of the relationship between economic freedom and development, it should be noted that this dissertation confirms the existence of a positive contribution of economic freedom to economic development although the same does not apply to real GDP per capita as a representative measure of living standards. In addition, government spending and property rights are influential variables, which are the milestone of economic growth and the living standards in general.

Keywords: economic freedom, Balkan countries, living standards, economic growth

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	1
2. Βιβλιογραφική επισκόπηση	4
2.1. Η διαφθορά ως αναποτελεσματική κατανομή πόρων.....	4
2.2. Παραδοσιακή προσέγγιση στην οικονομική ελευθερία και τις οικονομικές επιδόσεις των χωρών.....	9
2.3. Η σημασία της οικονομικής ελευθερίας στην ανθρώπινη ανάπτυξη και ευημερία.....	13
2.4. Η οικονομική ελευθερία υπό το πρίσμα των εισοδηματικών ανισοτήτων ...	17
2.5. Η επίδραση και η συμβολή του χρηματοπιστωτικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη και η επίδρασή του από την οικονομική ελευθερία.....	20
2.6. Οικονομική ανάπτυξη, πράσινη ανάπτυξη και οικονομική ελευθερία.....	24
2.7. Το ΑΕΠ ως μέτρηση του βιοτικού επιπέδου των κοινωνιών.....	27
3. Η μεθοδολογία του Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας	30
3.1 Οι κανόνες δικαίου.....	30
3.1.1. Δικαιώματα ιδιοκτησίας	30
3.1.2. Δικαστική Αποτελεσματικότητα	32
3.1.3. Κυβερνητική ακεραιότητα.....	33
3.2 Το μέγεθος της κυβέρνησης	34
3.2.1. Φορολογική επιβάρυνση	34
3.2.2. Κυβερνητικές δαπάνες	36
3.2.3. Δημοσιονομική Υγεία.....	38
3.3. Κανονιστική αποτελεσματικότητα	38
3.3.1. Επιχειρηματική Ελευθερία.....	38
3.3.2. Εργασιακή Ελευθερία.....	40
3.3.3. Νομισματική Ελευθερία	42
3.4. Εξωστρέφεια αγορών	43
3.4.1. Ελευθερία στο εμπόριο	43
3.4.2. Επενδυτική ελευθερία	45
3.4.3. Χρηματοοικονομική ελευθερία.....	48
3.4.4. Ελευθερία από τη διαφθορά.....	51
3.4.5. Δημοσιονομική Ελευθερία	52
4. Αποτελέσματα έρευνας.....	53
4.1. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Αλβανίας, την περίοδο 2013-2021.	53

4.2. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης, την περίοδο 2013- 2021.	55
4.3. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Βουλγαρίας, την περίοδο 2013- 2021.	57
4.4. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Κροατίας, την περίοδο 2013- 2021.	60
4.5. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Βόρειας Μακεδονίας, την περίοδο 2013- 2021.	62
4.6. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 2013- 2021.	64
4.7. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ του Κόσσοβου, την περίοδο 2019- 2021.	67
4.8. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Μολδαβίας, την περίοδο 2013- 2021.	68
4.9. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ του Μαυροβούνιου, την περίοδο 2013- 2021.	70
4.10. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Ρουμανίας, την περίοδο 2013- 2021.	73
4.11. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Σερβίας, την περίοδο 2013- 2021.	75
4.12. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Σλοβενίας, την περίοδο 2013- 2021.	77
4.13. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Τουρκίας, την περίοδο 2013- 2021.	80
4.14. Οι συσχετίσεις των διαστάσεων της οικονομικής ελευθερίας με το ΑΕΠ, τον ρυθμό μεγέθυνσης, το κατά κεφαλήν σταθερό ΑΕΠ και τον ρυθμό μεταβολής του κατά κεφαλήν σταθερού ΑΕΠ.	82
5. Προτάσεις Πολιτικής	94
6. Συμπεράσματα	100
Βιβλιογραφία.....	103

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Αλβανίας, την περίοδο 2013- 2021	53
Πίνακας 2. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Αλβανίας, την περίοδο 2013- 2016.....	54
Πίνακας 3. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Αλβανίας, την περίοδο 2013- 2016.....	54
Πίνακας 4. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης, την περίοδο 2013- 2021.....	55
Πίνακας 5. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης, την περίοδο 2013- 2016.....	56
Πίνακας 6. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης, την περίοδο 2017- 2021.....	57
Πίνακας 7. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Βουλγαρίας, την περίοδο 2013- 2021	58
Πίνακας 8. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βουλγαρίας, την περίοδο 2013- 2016.....	59
Πίνακας 9. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βουλγαρίας, την περίοδο 2017- 2021.....	59
Πίνακας 10. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Κροατίας, την περίοδο 2013- 2021	60
Πίνακας 11. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Κροατίας, την περίοδο 2013- 2016.....	61
Πίνακας 12. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Κροατίας, την περίοδο 2017- 2021.....	61
Πίνακας 13. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Βόρειας Μακεδονίας, την περίοδο 2013- 2021.....	62
Πίνακας 14. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βόρειας Μακεδονίας, την περίοδο 2013- 2016.....	63
Πίνακας 15. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βόρειας Μακεδονίας, την περίοδο 2017- 2021.....	64
Πίνακας 16. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 2013- 2021	65
Πίνακας 17. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Ελλάδας, την περίοδο 2013- 2016.....	65
Πίνακας 18. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Ελλάδας, την περίοδο 2017- 2021.....	66
Πίνακας 19. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ του Κόσσοβου, την περίοδο 2019- 2021	67
Πίνακας 20. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας του Κόσσοβου, την περίοδο 2019- 2021.....	67
Πίνακας 21. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Μολδαβίας, την περίοδο 2013- 2021	68

Πίνακας 22. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Μολδαβίας, την περίοδο 2013- 2016.....	69
Πίνακας 23. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Μολδαβίας, την περίοδο 2017- 2021.....	70
Πίνακας 24. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ του Μαυροβούνιου, την περίοδο 2013- 2021	71
Πίνακας 25. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας του Μαυροβούνιου, την περίοδο 2013- 2016.....	71
Πίνακας 26. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας του Μαυροβούνιου, την περίοδο 2017- 2021.....	72
Πίνακας 27. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Ρουμανίας, την περίοδο 2013- 2021	73
Πίνακας 28. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Ρουμανίας, την περίοδο 2013- 2016.....	74
Πίνακας 29. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Ρουμανίας, την περίοδο 2017- 2021.....	74
Πίνακας 30. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Σερβίας, την περίοδο 2013- 2021	75
Πίνακας 31. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Σερβίας, την περίοδο 2013-2016	76
Πίνακας 32. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Σερβίας, την περίοδο 2017- 2021.....	77
Πίνακας 33. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Σλοβενίας, την περίοδο 2013- 2021	78
Πίνακας 34. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Σλοβενίας, την περίοδο 2013- 2016.....	79
Πίνακας 35. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Σλοβενίας, την περίοδο 2017- 2021.....	79
Πίνακας 36. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Τουρκίας, την περίοδο 2013- 2021	80
Πίνακας 37. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Τουρκίας, την περίοδο 2013- 2016.....	81
Πίνακας 38. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Τουρκίας, την περίοδο 2017- 2021.....	81
Πίνακας 39. Οι συσχετίσεις του ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας	82
Πίνακας 40. Οι συσχετίσεις του ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας	83
Πίνακας 41. Οι συσχετίσεις του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας.....	84
Πίνακας 42. Οι συσχετίσεις του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας.....	85
Πίνακας 43. Οι συσχετίσεις του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας.....	86

Πίνακας 44. Οι συσχετίσεις του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας.....	87
Πίνακας 45. Οι συσχετίσεις του ρυθμού μεταβολής του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας.....	88
Πίνακας 46. Οι συσχετίσεις του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας.....	89
Πίνακας 47. Η ανάλυση παλινδρόμησης του ρυθμού ανάπτυξης και του δείκτη οικονομικής ελευθερίας.....	90
Πίνακας 48. Η ανάλυση παλινδρόμησης του ρυθμού ανάπτυξης και των διαστάσεων του δείκτη οικονομικής ελευθερίας.....	92

1. Εισαγωγή

Η μετρήσιμη πτυχή της οικονομικής ελευθερίας έχει σημαντική επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία. Πολιτικές που επιτρέπουν μεγαλύτερη ελευθερία σε οποιονδήποτε από τους τομείς που την μετρούν, τείνουν να ωθούν την ανάπτυξη στην εκάστοτε χώρα. Η ανάπτυξη, με τη σειρά της, αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο για τη δημιουργία περισσότερων ευκαιριών για τους ανθρώπους να εξελιχθούν οικονομικά, μειώνοντας έτσι τη φτώχεια και χτίζοντας διαρκή ευημερία.

Ως ζωτικό συστατικό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της αυτονομίας και της προσωπικής ενδυνάμωσης, η οικονομική ελευθερία είναι πολύτιμη ως αυτοσκοπός. Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι η οικονομική ελευθερία παρέχει μια αποδεδειγμένη φόρμουλα για οικονομική πρόοδο και επιτυχία.

Η οικονομική ελευθερία, ωστόσο, δεν είναι ένα ενιαίο σύστημα που μπορεί να αντιπροσωπευθεί από μία μόνο μεταβλητή. Η έννοια της ελευθερίας είναι ασύμβατη από πολλές απόψεις με την ιδέα ενός ενιαίου κυρίαρχου οικονομικού συστήματος. Τα τελευταία 26 χρόνια, ο Δείκτης απέδειξε ότι η οικονομική ελευθερία δεν είναι μια δογματική ιδεολογία. Αντιπροσωπεύει αντίθετα μια φιλοσοφία που απορρίπτει το δόγμα και αγκαλιάζει ποικίλες, ακόμη και ανταγωνιστικές στρατηγικές για την οικονομική πρόοδο.

Οι κυβερνητικές ενέργειες, από τη φύση τους, τείνουν προς τον εξαναγκασμό και τον περιορισμό της ελευθερίας. Δεν μπορούν ενδεχομένως να εξηγήσουν τις μεμονωμένες συνθήκες και ανάγκες των ατόμων τόσο αποτελεσματικά όσο μια ελεύθερη αγορά, και όσο καλοπροαίρετες κι αν είναι, είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα εμποδίσουν την αποτελεσματικότητα και έτσι θα προωθήσουν τη σπατάλη πόρων και προσπάθειας. Ο Δείκτης παρέχει σημαντικά στοιχεία ως προς αυτό το σημείο.

Όσοι πιστεύουν στην οικονομική ελευθερία πιστεύουν στο δικαίωμα των ατόμων να αποφασίζουν μόνοι τους πώς θα κατευθύνουν τη ζωή τους. Το πρόσθετο όφελος από την άποψη της κοινωνίας είναι η παροχή της δύναμης των αυτοκατευθυνόμενων ατόμων, είτε εργάζονται μόνοι είτε συνεργάζονται σε ενώσεις ή εταιρείες, για τη δημιουργία αγαθών και υπηρεσιών που ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες και τις επιθυμίες των συμπολιτών τους.

Καμία χώρα δεν παρέχει τέλεια ελευθερία στους πολίτες της και εκείνες που επιτρέπουν υψηλά επίπεδα ελευθερίας διαφέρουν ως προς τις πτυχές που πιστεύουν ότι είναι πιο σημαντικές. Αυτό είναι σύμφωνο με τη φύση της ελευθερίας, η οποία επιτρέπει σε άτομα και κοινωνίες να χαράξουν τους δικούς τους μοναδικούς δρόμους προς την ευημερία.

Στην ουσία της η οικονομική ελευθερία αφορά την ατομική αυτονομία, που αφορά κυρίως την ελευθερία επιλογής που απολαμβάνουν τα άτομα στην απόκτηση και χρήση οικονομικών αγαθών και πόρων. Η βασική υπόθεση όσων προτιμούν την οικονομική ελευθερία είναι ότι τα άτομα γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους και ότι μια αυτοκατευθυνόμενη ζωή, καθοδηγούμενη από την ατομική φιλοσοφία και τις προτεραιότητες και όχι από μια κυβέρνηση ή μια τεχνοκρατική ελίτ, είναι το θεμέλιο μιας εκπλήρωσης της ουσίας της ύπαρξης. Η ανεξαρτησία και ο σεβασμός προς τα άτομα πηγάζουν από την ικανότητα και την ευθύνη να φροντίζουν τον εαυτό τους και την οικογένειά τους και να προωθούν με τον τρόπο αυτό την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ισότητα.

Σε μια οικονομία προσανατολισμένη προς την αγορά, οι κοινωνικοί κανόνες, κατά κύριο λόγο, και όχι οι κυβερνητικοί νόμοι και κανονισμοί είναι οι κύριοι ρυθμιστές της συμπεριφοράς. Τέτοιες νόρμες αναπτύσσονται οργανικά από την ίδια την κοινωνία, αντανakλώντας την ιστορία της, τον πολιτισμό της και την εμπειρία γενεών που μαθαίνουν πώς να ζουν μεταξύ τους. Καθοδηγούν την κατανόηση για την ηθική, την εθιμοτυπία των προσωπικών και επαγγελματικών σχέσεων και τις προτιμήσεις των καταναλωτών. Στην καλύτερη περίπτωση, τα δημοκρατικά πολιτικά συστήματα αντικατοπτρίζουν τους κοινωνικούς κανόνες στους νόμους και τους κανονισμούς τους, αλλά ακόμη και οι δημοκρατικές κυβερνήσεις, αν δεν περιορίζονται από συνταγματικά ή άλλα παραδοσιακά όρια, μπορεί να αποτελέσουν ουσιαστικές απειλές για την οικονομική ελευθερία. Ένας περιορισμός που επιβάλλεται στην οικονομική ελευθερία με κανόνα της πλειοψηφίας δεν είναι λιγότερο περιορισμός από αυτόν που επιβάλλει ένας απόλυτος ηγεμόνας ή ολιγάρχης. Επομένως, δεν είναι τόσο ο τύπος διακυβέρνησης που καθορίζει τον βαθμό της οικονομικής ελευθερίας, όσο ο βαθμός στον οποίο η κυβέρνηση έχει όρια πέρα από τα οποία δεν μπορεί, ή τουλάχιστον δεν παρεμβαίνει.

Με αυτήν την έννοια, η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνεται στην ανάλυση και την επίδραση της οικονομικής ελευθερίας και των συνιστωσών της στην

οικονομική διάσταση του βιοτικού επιπέδου των χωρών της βαλκανικής. Η ανάλυση αυτή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς η πλειοψηφία των χωρών της περιοχής αυτής είναι οικονομίες μετάβασης από κεντρικά οργανωμένες οικονομίες σε οικονομίες της αγοράς. Υπό αυτό το πρίσμα, ο έλεγχος του βαθμού οικονομικής ελευθερίας που τα κράτη αυτά έχουν αποκτήσει, κατά την διαδικασία της μετάβασής, τους είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την κατανόηση και την επίλυση των προβλημάτων που έχουν αντιμετωπίσει σε αυτήν την πορεία. Εξάλλου, η σύνδεση της οικονομικής ελευθερίας με την οικονομική ανάπτυξη που σε σημαντικό βαθμό οδηγεί στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ατόμων αποτελεί από μόνη της το πειστικότερο ίσως επιχείρημα υπέρ της λήψης πολιτικών αποφάσεων υπέρ της πρώτης.

Η εργασία, εκτός από την παρούσα εισαγωγική τοποθέτηση, περιλαμβάνει μια εκτενή βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με τη σημασία και την επίδραση της οικονομικής ελευθερίας σε διάφορες πτυχές του βιοτικού επιπέδου, αλλά και στις διαστάσεις της βιωσιμότητας και της πράσινης οικονομίας, που αποτελούν πυρήνα πολλών σύγχρονων αντιλήψεων για την πορεία της οικονομικής ανάπτυξης, ενώ στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά ο Δείκτης οικονομικής ελευθερίας με τις συνιστώσες του. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά και ανά χώρα τα αποτελέσματα του Δείκτη για την περίοδο 2013-2021, καθώς και τα αποτελέσματα των συσχετίσεων και της ανάλυσης παλινδρόμησης ανάμεσα στις συνιστώσες της οικονομικής ελευθερίας και του ρυθμού ανάπτυξης των χωρών. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο, προτείνονται τρόποι βελτίωσης της υφιστάμενης κατάστασης, ενώ στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο υπογραμμίζονται τα σημαντικότερα συμπεράσματα που προέκυψαν από την εργασία.

2. Βιβλιογραφική επισκόπηση

2.1. Η διαφθορά ως αναποτελεσματική κατανομή πόρων

Η οικονομική θεωρία συζητά το ζήτημα της εμπλοκής του κράτους στις οικονομικές και άλλες ροές της κοινωνικοοικονομικής ζωής των πολιτών. Οι φιλελεύθεροι πιστεύουν ότι η εξάλειψη του σοσιαλισμού από τη ζωή και την πρακτική σε όλες τις χώρες του κόσμου, η περικοπή της γραφειοκρατίας, η κατάργηση των επιδοτήσεων και το άνοιγμα των συνόρων θα οδηγήσει σε ταχύτερη και πιο βιώσιμη ανάπτυξη. Ένα άλλο ρεύμα υποστηρίζει ότι η αλληλεπίδραση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα μπορεί να παράγει καλύτερα αποτελέσματα (De Haan & Sturm, 2000).

Ο Stiglitz (2009) παραθέτει πολυάριθμα παραδείγματα ότι η ισορροπημένη συμμετοχή της κυβέρνησης στις οικονομικές ροές έχει ως αποτέλεσμα την οικονομική ανάπτυξη και τη μείωση της φτώχειας (χώρες της Ανατολικής Ασίας, Σκανδιναβίας, ακόμη και η αρχική επιτυχία των Ηνωμένων Πολιτειών μπορεί να αποδοθεί στη συμμετοχή της κυβέρνησης στις οικονομικές ροές).

Παρά τις αντίθετες απόψεις, η ιδέα της ελεύθερης αγοράς είναι ευρέως παρούσα και υποστηρίζεται. Οι De Haan & Sturm (2000) επισημαίνουν ότι η συζήτηση για το βαθμό ρύθμισης της αγοράς επιβαρύνεται από δύο πράγματα: την έλλειψη ενός εγκεκριμένου ορισμού της έννοιας και του τρόπου μέτρησης της οικονομικής ελευθερίας και της έλλειψης δεδομένων για μεγάλο χρονικό διάστημα για μεγάλο αριθμό χωρών. Όλα αυτά καθιστούν δύσκολη την ανάλυση της σχέσης μεταξύ οικονομικής ελευθερίας και ευημερίας.

Όπως συμπεραίνουν οι Samuelson & Nordhaus (2009), σταθμίζοντας τη σημασία των σχετικών επιτευγμάτων μεταξύ του κράτους και της αγοράς, το επιστημονικό και το υπόλοιπο κοινό απλοποιούν συχνά τις πολύπλοκες επιλογές που αντιμετωπίζει μια κοινωνία. Ο ρόλος του κράτους στη σύγχρονη οικονομία είναι να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της αγοράς, να μειώσει τις ανισότητες και να ενισχύσει την οικονομική ανάπτυξη και σταθερότητα.

Η πρόοδος της πραγματικής παραγωγής σηματοδότησε τον εικοστό αιώνα. Οι χώρες με τη μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη, όπως η Μεγάλη Βρετανία τον 19ο και οι ΗΠΑ τον 20ό αιώνα, αποτέλεσαν πρότυπα για πολλές χώρες που προσπαθούν

για μεγαλύτερη ευημερία. Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου το 1989 πυροδότησε τη διαδικασία μετάβασης από τον σοσιαλισμό στον καπιταλισμό. Αυτό συνεπαγόταν μια αλλαγή στο οικονομικό σύστημα και μπροστά στα μάτια πολλών σύγχρονων, πραγματοποιήθηκε ένα πείραμα στο παγκόσμιο χωριό σχετικά με τα πλεονεκτήματα ή τα μειονεκτήματα του ενός σε σύγκριση με το άλλο. Οι πρώην σοσιαλιστικές χώρες έπρεπε να αποδείξουν ότι η οικονομική απελευθέρωση οδηγεί στην οικονομική ανάπτυξη. Οι κακές οικονομικές επιδόσεις συνδέονται στενά με θεσμικές ανεπάρκειες, ενώ η καλή οικονομική πολιτική υπό την ηγεσία της κυβέρνησης είναι ζωτικής σημασίας για τη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης (Frye & Shleifer, 1996).

Ο στόχος του μετασχηματισμού ήταν η εδραίωση της δημοκρατίας και η εισαγωγή της οικονομίας της αγοράς. Αυτό σήμαινε την ανάγκη τερματισμού της μονοπωλιακής εξουσίας του Κομμουνιστικού Κόμματος και μετάβασης προς τον πολιτικό πλουραλισμό. Στον τομέα των οικονομικών, αυτή η αλλαγή συνεπάγεται αναπροσανατολισμό από μια κεντρικά προγραμματισμένη οικονομία σε οικονομία αγοράς, πράγμα που συνεπάγεται την επέκταση της οικονομικής ελευθερίας (Piatek et al., 2013).

Όπως εξηγούν οι Ayal & Karras (1998), υπάρχουν πολλά παραδείγματα που δείχνουν ότι οι χώρες που μείωσαν την άμεση συμμετοχή της κυβέρνησης στην οικονομική δραστηριότητα παρουσιάζουν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Η οικονομική πρόοδος συνδέεται με την πολιτική ιδιωτικοποιήσεων, τις αλλαγές στους νόμους που απελευθερώνουν το εσωτερικό και εξωτερικό εμπόριο και άλλα μέτρα που επιτρέπουν στους πολίτες να απολαμβάνουν τους καρπούς της εργασίας τους. Ο βαθμός εφαρμογής μιας τέτοιας πολιτικής ποικίλλει από χώρα σε χώρα, κυρίως λόγω της επιρροής των κληρονομικών και υιοθετημένων κοινωνικών, πολιτιστικών και θεσμικών μορφών. Δεν υπάρχει ακόμη συναίνεση στους επιστημονικούς κύκλους για το αν υπάρχει σύνδεση μεταξύ του πολιτικού (οικονομικού) συστήματος και της οικονομικής ανάπτυξης, ή για την κατεύθυνση της αιτιότητας, εάν δημιουργηθεί ένας τέτοιος σύνδεσμος.

Εξάλλου, η νεοκλασική θεωρία της ανάπτυξης υποδηλώνει ότι η ανάπτυξη ενός έθνους εξαρτάται από τέσσερις βασικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας του κεφαλαίου πρώτων υλών, της φυσικής συσσώρευσης κεφαλαίου, της συσσώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου και της τεχνολογίας. Ωστόσο, οι Acemoglu et al. (2003) εξηγούν ότι η συσσώρευση κεφαλαίου και η τεχνολογία δεν είναι οι

θεμελιώδεις καθοριστικοί παράγοντες της ανάπτυξης. Στην πραγματικότητα, αποτελούν οι ίδιοι την έννοια της ανάπτυξης. Τονίζουν ότι η ανάπτυξη προέρχεται από τους θεσμούς. Η διαφορά στη θεσμική ποιότητα είναι ένας βασικός παράγοντας εθνικής ανάπτυξης μακροπρόθεσμα, ο οποίος θα καθορίσει μια πλούσια, μεσαίου εισοδήματος ή φτωχή χώρα.

Σύμφωνοι με αυτήν την άποψη, οι Dias & Tebaldi (2012) υποστηρίζουν ότι τα θεσμικά όργανα συμβάλλουν στη διαμόρφωση αποτελεσματικών πολιτικών, περισσότερη πολιτική σταθερότητα, λιγότερη βία και ενισχύουν την οικονομική ανάπτυξη. Η οικονομική ελευθερία είναι ένας κριτικός προσανατολισμός, ο οποίος επηρεάζει κάθε πλευρά της κοινωνικοοικονομικής ζωής. Έτσι, η οικονομική ελευθερία εξαρτάται στενά από την άποψη των πολιτικών ηγετών και τα κινήματα μέσα στην κοινωνία. Σε μια χώρα με θεσμική ευελιξία, όλα τα δικαιώματα και τα νόμιμα συμφέροντα των πολιτών προστατεύονται από το εθνικό δίκαιο και οι κάτοικοι πιστεύουν στις υπάρχουσες πολιτικές που εκδίδονται από τις κυβερνήσεις (Shen & Williamson 2016). Δυστυχώς, αυτό δεν παρατηρείται στις χώρες με εμφύλιο πόλεμο ή αδύναμη κυβέρνηση.

Η διαφθορά δεν είναι νέο φαινόμενο, καθώς η ιστορία της προηγείται της αυγής του σύγχρονου πολιτισμού. Η διαφθορά ορίζεται ως η κατάχρηση εξουσίας/θέσης που έχει ανατεθεί σε κάποιον, με σκοπό να αποκτήσει ιδιωτικό πλούτο. Από ψυχολογική άποψη, η αναζήτηση ατομικού οφέλους είναι η πρωτόγονη συμπεριφορά των ανθρώπων. Σύμφωνα με τη θεωρία της γνωστικής αξιολόγησης που προτάθηκε από τον Lazarus (1966), ένα άτομο θα διαφθαρεί, όταν πιστεύει ότι η συμπεριφορά του δεν θα ανιχνευθεί ή δεν θα του επιβληθούν κυρώσεις. Ουσιαστικά, η διαφθορά εμφανίζεται εκεί όπου το ιδιωτικό κέρδος και η δημόσια εξουσία επικαλύπτονται. Δηλώνει ότι άτομα και επιχειρήσεις πρέπει να πληρώνουν παράνομα χρήματα για να λάβουν δημόσια υπηρεσία ή απόφαση (π.χ. άδεια, πιστοποιητικό). Έτσι, η διαφθορά αυξάνει το κόστος συναλλαγών για τις επιχειρήσεις, μεγιστοποιεί τη δυσαρέσκεια και διαβρώνει την εμπιστοσύνη των πολιτών στο κράτος. Σε πολλές μελέτες, το επίπεδο διαφθοράς μετρείται από τα αντιληπτά επίπεδα διαφθοράς του δημόσιου τομέα, που χρησιμοποιούν μια κλίμακα από το μηδέν έως το 100, όπου το μηδέν είναι το πολύ διεφθαρμένο επίπεδο και το 100 είναι το καθόλου διεφθαρμένο επίπεδο.

Όσον αφορά τη σύνδεση μεταξύ οικονομικής ελευθερίας και διαφθοράς, οι Graeff & Mehlkop (2003) διερευνούν τον αντίκτυπο των διαφόρων συνιστωσών της οικονομικής ελευθερίας στη διαφθορά. Χρησιμοποιώντας τον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς ως αντιπροσωπευτικό μέτρο της διαφθοράς, το αποτέλεσμα που προέκυψε δείχνει ότι υπάρχει μια ισχυρή σχέση μεταξύ της οικονομικής ελευθερίας και της διαφθοράς. Ωστόσο, αυτή η σχέση είναι διαφορετική μεταξύ φτωχών και πλούσιων χωρών, η οποία εξαρτάται από το επίπεδο της εθνικής ανάπτυξης.

Οι Das & Di Rienzo (2009) εξετάζουν την υπόθεση ότι η παγκοσμιοποίηση αύξησε την ευκαιρία για πρακτική κατά της διαφθοράς σε 113 χώρες. Τα εμπειρικά αποτελέσματα αποκαλύπτουν ότι η οικονομική ελευθερία έχει αρνητικό αντίκτυπο στο επίπεδο της διαφθοράς (μετρείται από τον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς). Κατά συνέπεια, η αύξηση ενός σημείου στον δείκτη οικονομικής ελευθερίας οδηγεί σε αύξηση 0,101 μονάδων στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς, πράγμα που σημαίνει ότι η μεγαλύτερη οικονομική ελευθερία μειώνει τη συμπεριφορά διαφθοράς στις χώρες που εξετάστηκαν.

Το πρόσφατο έργο των Shahbaz et al. (2018) χρησιμοποιεί τα δεδομένα χρονολογικών σειρών των Ηνωμένων Πολιτειών από το 1960 έως το 2016 για να καθορίσει τη συνένωση και την αιτιώδη συσχέτιση μεταξύ της αφθονίας πόρων και της οικονομικής ανάπτυξης των Ηνωμένων Πολιτειών. Μετρούν τη χρηματοοικονομική ανάπτυξη με έναν παραδοσιακό αντιπροσωπευτικό μέτρο της «πραγματικής εγχώριας πίστωσης στον ιδιωτικό τομέα κατά κεφαλή» και την αφθονία πόρων με το «ενοίκιο πόρων όλων των φυσικών πόρων». Τα εμπειρικά τους ευρήματα τεκμηριώνουν ότι το ενοίκιο φυσικών πόρων τονώνει θετικά την οικονομική ανάπτυξη των Ηνωμένων Πολιτειών. Ωστόσο, στο συγκεκριμένο έργο υφίσταται υπερεκτίμηση, λόγω παραλειπόμενης μεταβλητής προκατάληψης και παραδοσιακής μέτρησης της χρηματοοικονομικής ανάπτυξης.

Αναμφισβήτητα, η αφθονία των πόρων είναι ευλογία για μια χώρα, αλλά το υψηλό της ενοίκιο δυνητικά στερείται της πρόβλεψης των οικονομικών εξελίξεων ρητά. Το ενοίκιο φυσικών πόρων απαιτεί ένα υγιές θεσμικό πλαίσιο, το οποίο μπορεί να αποτρέψει την κακή χρήση. Οι Bhattacharyya & Hodler (2014), τεκμηριώνουν τον ρόλο των ιδρυμάτων στην αλληλεπίδραση των εσόδων από φυσικούς πόρους με την οικονομική ανάπτυξη και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι εάν οι θεσμοί είναι αδύναμοι σε μια χώρα, αυτά τα έσοδα μπορεί να επιδεινώσουν την εκτέλεση των

συμβάσεων. Ενώ, η αδύναμη εκτέλεση των συμβάσεων οδηγεί σε σημαντική βλάβη στην οικονομική ανάπτυξη, εντούτοις, το σενάριο είναι διαφορετικό παρουσία καλύτερων θεσμών. Η επιβολή της σύμβασης είναι χρήσιμη για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης.

Οι Kolstad & Soreide (2009), προσδιορίζουν τη διαφθορά ως την πηγή των πενιχρών οικονομικών επιδόσεων για τις χώρες που είναι πλούσιες σε πόρους, πιθανώς λόγω της συμπεριφοράς και της προστασίας του ενοικίου. Προτείνουν ότι οι πολιτικές θα πρέπει να είναι συγκεκριμένες για την ενίσχυση του ρόλου των θεσμών για τον περιορισμό της συμπεριφοράς και της προστασίας του ενοικίου, εστιάζοντας μόνο στη μακροοικονομική διαχείριση σε χώρες πλούσιες σε πόρους. Οι Costa & Santos (2013), χρησιμοποιώντας το κράτος δικαίου ως μέτρο των θεσμών, αναλύουν πώς αυτοί είναι υπεύθυνοι για την κατανομή των δικαιωμάτων υδρογονανθράκων για να ελαχιστοποιήσουν την έλλειψη των πόρων. Προτείνουν να ενισχυθούν οι θεσμοί με στενή παρακολούθηση της κατανομής των εσόδων από το πετρέλαιο και η συνδρομή της δημόσιας συμμετοχής μπορεί να είναι χρήσιμη για την ανακούφιση της έλλειψης των πόρων.

Οι Rathinam & Raja (2010), χρησιμοποιούν τον δείκτη διαδικαστικού δικαίου, κανονισμών και θεσμικής ανάπτυξης για να διερευνήσουν τις μακροπρόθεσμες αιτιώδεις σχέσεις με τον χρηματοπιστωτικό τομέα και την οικονομική ανάπτυξη στην Ινδία. Οι Yuxiang & Chen (2011) εξετάζουν εμπειρικά τα δεδομένα της Κίνας για να εξετάσουν τη σχέση μεταξύ της αφθονίας πόρων και της οικονομικής ανάπτυξης και να βρουν μια αρνητική συσχέτιση. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι περιοχές με αφθονία φυσικών πόρων τείνουν να έχουν βραδύτερο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης σε σχέση με τις περιοχές με λίγες πηγές και η οικονομική ανάπτυξη λειτουργεί ως ένας σημαντικός δίαυλος μέσω του οποίου η αφθονία πόρων επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη.

Ο Huang (2010), παρατηρεί το κατά πόσο η πολιτική, θεσμική βελτίωση προάγει τη χρηματοοικονομική ανάπτυξη για μια ομάδα ενενήντα αναπτυσσόμενων και αναπτυσσόμενων χωρών. Τα εμπειρικά αποτελέσματα υποστηρίζουν τον καθοριστικό ρόλο των θεσμών στην ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής ανάπτυξης τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα για τις αναπτυσσόμενες χώρες, ιδίως όταν, ο δημοκρατικός μετασχηματισμός ακολουθείται από μια αύξηση της χρηματοοικονομικής ανάπτυξης. Οι Bulte et al. (2005) παρατηρούν ότι υπάρχει μια

διφορούμενη άμεση επίδραση των ορυκτών πόρων στην ανάπτυξη, ωστόσο, μια έμμεση αρνητική επίδραση φαίνεται όταν εισάγεται με την θεσμική ποιότητα.

2.2. Παραδοσιακή προσέγγιση στην οικονομική ελευθερία και τις οικονομικές επιδόσεις των χωρών

Ιστορικά, οι νομισματικές συνθήκες δεν έπαιζαν πάντα σημαντικό ρόλο στην σχετική θεωρία, ως απαραίτητη προϋπόθεση για μια σταθερή και αποτελεσματικά λειτουργική εθνική οικονομία. Τα πρότυπα πρώιμης ανάπτυξης ήταν μη νομισματικά και δεν παρακολουθούσαν τις νομισματικές μεταβλητές ως παράγοντες που επηρεάζουν την πραγματική οικονομία (Swan, 1956). Με την εισαγωγή των νομισματικών συνθηκών, οι αλλαγές στα επίπεδα των τιμών θεωρήθηκαν αρχικά ένα δυνητικά χρήσιμο μέσο για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης, αν και αυτό αναφέρεται ως «αργός και σταθερός ρυθμός πληθωρισμού» (Kaldor, 1954).

Ακόμη και ο Schumpeter είχε την άποψη ότι η αύξηση των τιμών μπορεί να είναι καλή για την οικονομική ανάπτυξη. Υπήρξαν κάποιες εμπειρικές μελέτες που αμφισβητούν το κυρίαρχο θεωρητικό παράδειγμα και υπονοούν ότι η σχέση δεν είναι τόσο απλή (Wai, 1959).

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, ήταν δύσκολο, σε κάποιο βαθμό, να καταλήξει η έρευνα σε ομόφωνα συμπεράσματα. Στο πρώτο μισό της δεκαετίας, τα πιο ισχυρά θεωρητικά μοντέλα συνέχισαν να υποστηρίζουν την ιδέα ότι υπήρχε μια θετική σχέση μεταξύ πληθωρισμού και οικονομικών επιδόσεων. Μεταγενέστερη έρευνα εντόπισε μια αρνητική σχέση, υπονοώντας ότι η σχέση πρέπει να διερευνηθεί στο ευρύτερο πλαίσιο δομικών και θεσμικών ακαμψιών και ότι πρέπει να εμπλακούν και άλλοι παράγοντες (Seers, 1962).

Οι δύσκολες εμπειρίες των ανεπτυγμένων χωρών που κατέγραψαν μέσο ετήσιο ρυθμό πληθωρισμού 13% στο διάστημα μεταξύ 1974 και 1983 (Andrés & Hernando, 1999) σε συνδυασμό με ακόμη πιο απογοητευτικές οικονομικές επιδόσεις, συνέβαλαν στο νέο κύμα έρευνας που οδήγησε σε απομάκρυνση από την πεποίθηση μιας θετικής σχέσης μεταξύ πληθωρισμού και ανάπτυξης, σε μια αρνητική. Η αστάθεια των τιμών έχει προσδιοριστεί ως ένας παράγοντας που επιβραδύνει τις επενδύσεις και την αποταμίευση), καθώς και τη δημιουργία αβεβαιότητας. Τα αποτελέσματα ενός τεράστιου αριθμού μελετών που

πραγματοποιήθηκαν κατά τη δεκαετία του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000 ήταν ομόφωνα - τονίζοντας μια ισχυρή αρνητική σχέση (Barro, 1995).

Η νομισματική σταθεροποίηση και η απελευθέρωση των τιμών ήταν μερικά από τα κύρια στοιχεία του κυρίαρχου οικονομικού δόγματος της διαδικασίας μετάβασης. Δεδομένου ότι ο στόχος ήταν η μετάβαση σε οικονομίες υπό την ηγεσία της αγοράς, δεν θα μπορούσε να υπάρξει μεγάλη διαφωνία ως προς τη σημασία αυτών των στόχων. Ωστόσο, προέκυψαν μεγάλες αντιπαραθέσεις σχετικά με την ταχύτητα των μεταρρυθμίσεων και οι ανησυχίες αφορούσαν κυρίως τον αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη. Το νέο θεσμικό περιβάλλον προσανατολισμένο στην αγορά στοχεύει στην ενεργοποίηση και την ενίσχυση μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας δίνοντας στους οικονομικούς παράγοντες μεγαλύτερη ελευθερία στη λήψη αποφάσεων και δημιουργώντας το κατάλληλο σύνολο κινήτρων, αλλά και ένα σταθερό και προβλέψιμο οικονομικό και θεσμικό περιβάλλον.

Σε μια προσπάθεια να συλλάβει αυτές τις διαφορετικές πτυχές, το ίδρυμα Heritage εισήγαγε τον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας το 1995. Στον Δείκτη Heritage Foundation, η οικονομική ελευθερία μετρήθηκε με βάση δέκα ποσοτικούς και ποιοτικούς παράγοντες, ομαδοποιημένους σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες: Κράτος Δικαίου (ιδιοκτησία δικαιώματα, ελευθερία από διαφθορά), Περιορισμένη Κυβέρνηση (δημοσιονομική ελευθερία, κρατικές δαπάνες), Ρυθμιστική αποτελεσματικότητα (ελευθερία επιχειρήσεων, ελευθερία εργασίας, νομισματική ελευθερία) και Ανοικτές Αγορές (εμπορική ελευθερία, επενδυτική ελευθερία και οικονομική ελευθερία).

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 οδήγησε πολλές χώρες στην Ευρώπη να πραγματοποιήσουν εκτεταμένα προγράμματα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για την επίτευξη οικονομικής ανάκαμψης και ανάπτυξης. Η οικονομική ανισορροπία, που οφείλεται σε αφύσικες αιτίες, θα πρέπει να λυθεί με πολιτικές παρεμβάσεις, μέσω διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Οι χώρες που είναι οικονομικά πιο ελεύθερες, όταν εισέρχονται σε μια κρίση είναι πιθανό να βιώσουν σημαντικά μικρότερες επιδράσεις, μετρούμενες από το ποσοστό κορυφής προς το ΑΕΠ και έχουν μικρότερες ανακτήσεις στο πραγματικό ΑΕΠ πριν από την κρίση (Bjornskov, 2016).

Η πλειοψηφία των ερευνών αναλύει τον αντίκτυπο των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων ή της οικονομικής ελευθερίας σε έναν μόνο τομέα οικονομικών επιδόσεων. Υπάρχει έλλειψη έρευνας που να αναλύει τον αντίκτυπο σε ευρύτερο

φάσμα, καλύπτοντας διάφορους τομείς οικονομικών επιδόσεων. Οι επιπτώσεις της ανάπτυξης, η παραγωγικότητα και το κεφάλαιο, οι διαφορές στην ανάπτυξη και ο τρόπος με τον οποίο οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ρυθμιστικών δεικτών ευθυγραμμίζονται με την αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας και προϊόντων είναι οι κύριοι τομείς που χρησιμοποιούνται για ανάλυση της επίδρασης της οικονομικής ελευθερίας ή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων (Feldmann, 2012).

Τα τελευταία χρόνια, η έρευνα για τις επιπτώσεις των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην οικονομική απόδοση έχει αυξηθεί, αλλά το κύριο πρόβλημα προέρχεται από διαφορετικά συμπεράσματα ανά χώρα και με την πάροδο του χρόνου. Υπάρχουν πολλές μελέτες που εστιάζουν σε μια μεταρρύθμιση ή/και σε μία χώρα, αλλά πολύ λίγες που μελετούν πολλαπλές μεταρρυθμίσεις σε περισσότερες από μία χώρες με την πάροδο του χρόνου. Η γεωγραφική διαφοροποίηση παρουσιάζει μια άλλη δυσκολία. Αυτή η πτυχή δεν έχει αναγνωριστεί πλήρως (Campos & De Grauwe, 2017).

Πιστεύεται ευρέως ότι οι μεταρρυθμίσεις που είναι προσανατολισμένες προς την αγορά προάγουν την οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, είναι δύσκολο να εξεταστεί σε ποιο βαθμό οι πιο προσανατολισμένες προς την αγορά χώρες έχουν καλύτερη απόδοση από τις χώρες που βασίζονται έντονα στον κυβερνητικό έλεγχο. Αυτός ο τύπος της έρευνας έχει αυξηθεί, αφού οργανισμοί όπως το Ινστιτούτο Fraser και το Heritage Foundation άρχισαν να δημοσιεύουν έναν δείκτη οικονομικής ελευθερίας. Δύο διαφορετικές σχολές σκέψης έχουν προκύψει: πρώτον, οι αιτιώδεις δεσμοί μεταξύ της οικονομικής ελευθερίας και των διαφόρων οικονομικών δεικτών ανάπτυξης και της πραγματικής ανάπτυξης. Δεύτερον, η εστίαση στη φύση της σχέσης μεταξύ του βαθμού δημοκρατίας και της πολιτικής και της οικονομικής ελευθερίας και της ανάπτυξης (Brkic et al., 2020).

Σημαντικές μελέτες που διερευνούν τη σχέση μεταξύ της οικονομικής ελευθερίας και των οικονομικών επιδόσεων σχετίζονται με την οικονομική ανάπτυξη, την αγορά εργασίας και τη μετανάστευση, την πιστωτική αγορά, τον τραπεζικό τομέα, την αγορά προϊόντων, το επενδυτικό δυναμικό και τις άμεσες ξένες επενδύσεις, τις επιχειρηματικές αγορές και την επιχειρηματικότητα, ακόμη και την νομοθεσία και το νομικό περιβάλλον. Παρά το γεγονός ότι συνήθως η έρευνα διαπιστώνει ότι η οικονομική ελευθερία έχει θετικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη, οι κύριες

μελέτες σχετίζονται με έναν τομέα οικονομικών επιδόσεων και στερούνται μιας προσέγγισης συστημικής σκέψης (Kubickova, 2019).

Εξάλλου, η αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης ευνοεί την ανάπτυξη και την ευημερία. Η σχέση μεταξύ της ανάπτυξης και της αποτελεσματικότητας της κυβέρνησης σε προηγμένες χώρες αποτέλεσε ένα θέμα πολλών εμπειρικών και θεωρητικών μελετών.

Τα έγγραφα που εξετάζουν τις οικονομίες των δυτικών Βαλκανίων είναι περιορισμένα. Για τον σκοπό αυτό, χρησιμοποιούνται διάφορα εννοιολογικά και εμπειρικά μοντέλα. Η σύγκλιση των χωρών των δυτικών Βαλκανίων προς τα μέλη της ΕΕ-15 έχει εξεταστεί από τον Nagy (2019) και διαπιστώνει ότι αυτές οι χώρες συγκλίνουν γρηγορότερα, με κυμαινόμενο ρυθμό από 1,3% έως 3,6%. Οι οικονομικές ενοποιήσεις, το άνοιγμα της αγοράς και οι άμεσες ξένες επενδύσεις επηρεάζουν την ανάπτυξη με βάση την πρόσφατη βιβλιογραφία στην ΕΕ. Η προοπτική ένταξης στην ΕΕ είναι η καλύτερη ώθηση για ξένες εισροές. Η οικονομική ολοκλήρωση των χωρών της CEE, μεταξύ 1993-2001 και 1995-2007, αποκάλυψε ταχύτερη σύγκλιση προς την ΕΕ. Τα πρότυπα σύγκλισης αλλάζουν σε όλες τις οικονομίες του WB 6 σε διαφορετικές περιόδους (Ouardighi & Somun-Karpetanovic, 2007).

Φαίνεται ότι δεν υπάρχει ολοκληρωμένη συμφωνία στην εμπειρική βιβλιογραφία σχετικά με τη σημασία και τη γραμμή ή την πορεία στην οποία κινείται αυτή η σύγκλιση. Από την άλλη πλευρά, η οικονομική ολοκλήρωση των χωρών αυτών στην ΕΕ δεν δείχνει ακόμη σύγκλιση. Ο Colak (2015) ανέλυσε 33 χώρες της ΕΕ (CEE 10, SEE 8 και EU 15) και διαπίστωσε ότι η οικονομική διακυβέρνηση συγκλίνει για κάθε ομάδα χωρών. Ο Badinger (2005) δεν βρίσκει ισχυρή σχέση μεταξύ της οικονομικής ελευθερίας και της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης. Η σχέση μεταξύ της ολοκλήρωσης της ΕΕ και της οικονομικής ανάπτυξης αποδείχθηκε θετική και ισχυρή.

Όσον αφορά στην παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, διαφορετικές χώρες είχαν διαφορετικές ευαισθησίες. Οι Matkowski et al. (2016) εξετάζουν τη σύγκλιση των χωρών της ΕΕ-11 προς τις χώρες ΕΕ-15 κατά την περίοδο 1993–2015 και αποκαλύπτει ότι μια μεγαλύτερη έκταση σύγκλισης λάμβανε χώρα πριν από την οικονομική κρίση. Η σύγκλιση πριν από την κρίση ήταν υψηλότερη στην ΕΕ. Τα

Δυτικά Βαλκάνια συνεχώς βρίσκονταν χαμηλότερα σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ.

Οι χώρες των δυτικών Βαλκανίων είναι ετερογενείς, χωρίς παρόμοια σύγκλιση. Βάσει της έρευνας των Zuk & Savelin (2018) οι πιο επιτυχημένες, οικονομικά, κυβερνήσεις της κεντρικής, ανατολικής και νοτιοανατολικής Ευρώπης (CESEE), όσον αφορά τον ρυθμό σύγκλισης, μοιράζονται τυπικά χαρακτηριστικά, όπως, μεταξύ άλλων, μια απότομη βελτίωση της θεσμικής αποδοτικότητας και του ανθρώπινου κεφαλαίου, ύπαρξη πιο εξωστρεφών οικονομικών πολιτικών, ευνοϊκές δημογραφικές-οικονομικές εξελίξεις και γρήγορη ανακατανομή της εργασίας από τη γεωργία σε άλλους τομείς. Η μελλοντική, επιτάχυνση και διατήρηση της σύγκλισης στις χώρες αυτές απαιτεί σε βάθος προσπάθειες για τη βελτίωση της ποιότητας των θεσμικών οργάνων και την καινοτομία, την αναζωογόνηση των ξένων επενδύσεων και την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων της γήρανσης του πληθυσμού.

Οι σταθεροποιητικές πολιτικές και η εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων είναι οι ζωτικοί παράγοντες της ανάπτυξης των χωρών των Βαλκανίων, μειώνοντας εν τω μεταξύ τον αντίκτυπο των αρχικών συνθηκών της δεκαετίας του 1990. Δεδομένου ότι ο δείκτης αποτελεσματικότητας της κυβέρνησης αντικατοπτρίζει τις αντιλήψεις για την ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών, την ποιότητα της δημόσιας υπηρεσίας και τον βαθμό ανεξαρτησίας της από τις πολιτικές πιέσεις, την ποιότητα της διαμόρφωσης και εφαρμογής της πολιτικής και την αξιοπιστία της δέσμευσης της κυβέρνησης σε τέτοιες πολιτικές, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή σε αυτόν τον δείκτη για την εξήγηση των διαφορών ανάπτυξης μεταξύ των χωρών αυτών (μέσω του ΑΕΠ) και της μακροοικονομικής σταθερότητας (μέσω του πληθωρισμού).

2.3. Η σημασία της οικονομικής ελευθερίας στην ανθρώπινη ανάπτυξη και ευημερία

Όπως εξήγησε ο μεγάλος Αυστριακός οικονομολόγος Λούντβιχ φον Μίζες, η ανθρώπινη δράση μπορεί να οριστεί ως η προσπάθεια για ευτυχία. Όταν οι άνθρωποι ενεργούν, το κάνουν προκειμένου να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες τους. Επομένως, δεν είναι λανθασμένο να πούμε ότι οι μεμονωμένες κρίσεις αξίας είναι το μόνο πρότυπο ικανοποίησης, αν και οι εκτιμήσεις των ανθρώπων για την αξία μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους και να διαφέρουν ακόμη και για το ίδιο άτομο σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Τα πράγματα που κάνουν ένα άτομο ευτυχισμένο ή

δυστυχισμένο εξαρτώνται πλήρως από τη δική του θέληση και κρίση, την προσωπική και υποκειμενική του εκτίμηση (Mises, 1998).

Αυτές οι δηλώσεις δεν υπονοούν με κανέναν τρόπο ότι οι άνθρωποι σκέφτονται μόνοι τους στη ζωή τους. Πάντα υπήρχαν και θα υπάρχουν άνθρωποι που εργάζονται και αγωνίζονται κυρίως για τη βελτίωση των συνθηκών στις οποίες ζουν άλλοι άνθρωποι. Στην πραγματικότητα, είναι αδύνατο να βρούμε ένα άτομο του οποίου η ευτυχία δεν επηρεάζεται από την ευημερία κάποιων άλλων ανθρώπων. Όχι μόνο τα δικά μας προβλήματα, αλλά και τα προβλήματα εκείνων που γνωρίζουμε και νοιαζόμαστε, μας κάνουν να ανησυχούμε. Έχουμε την τάση να είμαστε ευτυχισμένοι όταν οι άνθρωποι που αγαπάμε είναι επίσης ευτυχισμένοι. Ωστόσο, αυτές οι εκτιμήσεις δεν αλλοιώνουν το γεγονός ότι το πόσο ευτυχισμένος αισθάνεται κάποιος σε μια δεδομένη συνθήκη εξαρτάται από τη δική του υποκειμενική αποτίμηση. Δεν υπάρχει αντικειμενική μέτρηση της ευτυχίας. Η ευτυχία, εξ ορισμού, είναι υποκειμενική ευημερία.

Οι Acemoglu et al. (2005) μελετούν τη σχέση μεταξύ οικονομικών θεσμών και ευτυχίας (υποκειμενική ευημερία). Προσπαθούν να καθορίσουν ποια οικονομικά ιδρύματα, εάν υπάρχουν, αυξάνουν το επίπεδο της υποκειμενικής ευημερίας σε μια χώρα. Η βιβλιογραφία για τη σχέση μεταξύ των οικονομικών ιδρυμάτων και της οικονομικής ανάπτυξης υποδηλώνει ότι τα καλά κυβερνητικά ιδρύματα προάγουν την οικονομική ανάπτυξη όπως έδειξε η μελέτη των Rodrik et al. (2004).

Θα μπορούσε κανείς να σκεφτεί ότι οι θεσμοί, που επηρεάζουν θετικά την υλική ευημερία μιας κοινωνίας, πρέπει επίσης να αυξήσουν την ευτυχία αυτής της κοινωνίας. Όπως αναφέρεται στους Bjornskov et al. (2010), η βιβλιογραφία σχετικά με τη σχέση μεταξύ οικονομικών ιδρυμάτων και υποκειμενικής ευημερίας, από την άλλη πλευρά, είναι αρκετά περιορισμένη και τα προηγούμενα έργα σε αυτόν τον τομέα δεν είναι πολύ πειστικά. Στη μελέτη τους, διαπιστώνουν ότι στις φτωχές χώρες οι επιπτώσεις των οικονομικών-δικαστικών θεσμών στην υποκειμενική ευημερία είναι πιο σημαντικές από αυτές των πολιτικών θεσμών.

Ωστόσο, τα αποτελέσματα δύο πρόσφατων εργασιών σε αυτόν τον τομέα είναι απολύτως κατηγορηματικά. Οι συγγραφείς βρίσκουν μια ισχυρή θετική σχέση μεταξύ της οικονομικής ελευθερίας και της υποκειμενικής ευημερίας. Η μελέτη που έγινε από τους Rode et al. (2013) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η οικονομική και πολιτική

ελευθερία κάνει τους ανθρώπους ευτυχισμένους μέσω δύο καναλιών. Πρώτον, οι ελεύθερες αγορές και πιθανώς και η δημοκρατία αυξάνουν την οικονομική ανάπτυξη και μειώνουν την ανεργία, αυξάνοντας επίσης το επίπεδο ευτυχίας στην κοινωνία. Δεύτερον, η αποστροφή κινδύνου και η ελευθερία επιλογής είναι αξίες από μόνες τους και κάνουν τους ανθρώπους ευτυχισμένους. Η έρευνα των Pitlik et al. (2015), από την άλλη πλευρά, τονίζει ότι η οικονομική ελευθερία αυξάνει την ατομική ευτυχία, μεγιστοποιώντας το αίσθημα ελέγχου που βιώνουν οι άνθρωποι στη ζωή και επίσης δίνοντάς τους την ελευθερία να κινηθούν μεταξύ διαφορετικών επιλογών σε διάφορες αγορές.

Εξάλλου, ένα σημαντικό χαρακτηριστικό των οικονομικών ιδρυμάτων είναι ο βαθμός στον οποίο προωθούν την οικονομική δραστηριότητα να συντονίζεται με «προσωπική επιλογή, εθελοντική ανταλλαγή, ανοικτές αγορές και σαφώς καθορισμένα και επιβαλλόμενα δικαιώματα ιδιοκτησίας» ή με άλλα λόγια, την οικονομική ελευθερία (Gwartney 2009: 939). Οργανισμοί όπως το Ινστιτούτο Fraser δημοσιεύουν ετησίως δείκτες οικονομικής ελευθερίας, διακρίνοντας διάφορες πτυχές όπως χαμηλές κρατικές δαπάνες και χαμηλοί φόροι, προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, υγιή νομισματική πολιτική, ελεύθερο εμπόριο και χαμηλή κανονιστική αυστηρότητα των αγορών προϊόντων, εργασίας και πιστώσεων.

Η βιβλιογραφία έχει υποστηρίξει ότι η οικονομική ελευθερία τονώνει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Ένα μικρό κυβερνητικό μέγεθος και χαμηλοί φόροι μπορούν να οδηγήσουν σε αποτελεσματικότερη κατανομή των πόρων. Ένα καλό νομικό σύστημα που διασφαλίζει δικαιώματα ιδιοκτησίας και συμβάσεις παρέχει κίνητρα για καινοτομία, καθώς η προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας διασφαλίζει ότι οι επιχειρηματίες μπορούν να καρπωθούν τον καρπό της εργασίας τους. Τα δικαιώματα ιδιοκτησίας διασφαλίζουν ότι τα κέρδη από την εμπορική ροή προς τον επενδυτή, τα οποία τονώνουν τις επενδύσεις. Επιπλέον, η επιβολή συμβάσεων διευκολύνει την πρόσβαση στις πιστωτικές αγορές, γεγονός που ενισχύει επίσης τις επενδύσεις (Farhadi et al., 2015).

Οι σταθερές τιμές λόγω μιας σταθερής νομισματικής πολιτικής μπορούν να μειώσουν την αβεβαιότητα και να ενισχύσουν την επιχειρηματικότητα, ενώ το άνοιγμα του εμπορίου μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες για οικονομίες κλίμακας και να διευκολύνει την ανταλλαγή γνώσεων. Οι κυβερνητικοί κανονισμοί ενδέχεται να λαμβάνουν ανεπαρκώς υπόψη την οικονομική δυναμική και να προκαλούν ακαμψία

της αγοράς. Διάφορες εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει ότι η οικονομική ελευθερία σχετίζεται θετικά με την οικονομική ανάπτυξη ή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Murphy, 2016).

Κάποιες μελέτες έχουν δείξει ότι η οικονομική ελευθερία συσχετίζεται επίσης με το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης που συνδυάζει το εισόδημα με την εκπαίδευση και το προσδόκιμο ζωής (ως δείκτης υγείας). Ο Nikolaev (2014) ανέλυσε τη σχέση μεταξύ της οικονομικής ελευθερίας και της ανθρώπινης ανάπτυξης για περισσότερες από 100 χώρες για την περίοδο 1980–2010. Διαπίστωσε ότι οι θετικές αλλαγές στην οικονομική ελευθερία σχετίζονται με τις θετικές αλλαγές στην ανθρώπινη ανάπτυξη.

Παρόμοια ευρήματα υποστηρίζονται από άλλες μελέτες που έχουν εξετάσει τη σχέση μεταξύ οικονομικής ελευθερίας και εκπαίδευσης. Χρησιμοποιώντας δεδομένα από το 1972 έως το 2011 για 109 χώρες, ο Feldmann (2017) βρήκε μια θετική σχέση μεταξύ της οικονομικής ελευθερίας και της επένδυσης ανθρώπινου κεφαλαίου. Τα ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας, το χαμηλό επίπεδο φορολογίας και η νομισματική σταθερότητα προστατεύουν τους οικονομικούς παράγοντες από την απαλλοτρίωση και δημιουργούν κίνητρο για επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Ενισχύουν επίσης τα κέρδη από την οικονομική ανταλλαγή, δίνοντας κίνητρα στα άτομα να μεγιστοποιήσουν την απόδοση του ανθρώπινου κεφαλαίου τους.

Επιπλέον, η οικονομική ελευθερία διεγείρει τις επενδύσεις στην εκπαίδευση διευκολύνοντας τη λειτουργία των πιστωτικών αγορών. Παρόμοια αποτελέσματα βρέθηκαν από τους King et al. (2012). Δεδομένου ότι η οικονομική ελευθερία σχετίζεται με το εισόδημα και το εισόδημα με την υγεία, συνεπάγεται ότι η οικονομική ελευθερία σχετίζεται επίσης θετικά με το προσδόκιμο ζωής, την τρίτη διάσταση του HDI. Ο Stroup (2007) υποστήριξε ότι η αύξηση της αποτελεσματικότητας μιας αγοράς λόγω της οικονομικής ελευθερίας δεν θα οδηγήσει μόνο σε μεγαλύτερη ευημερία, αλλά και σε επιλογές από άτομα που θα τους επιτρέψουν να ζήσουν περισσότερο, πιο υγιεινά. Χρησιμοποιώντας ανάλυση δεδομένων πάνελ σε δείγμα 104 χωρών σε πέντε χρονικές περιόδους (1980, 1985, 1990, 1995 και 2000), διαπίστωσε ότι η οικονομική ελευθερία σχετίζεται θετικά με την υγεία.

2.4. Η οικονομική ελευθερία υπό το πρίσμα των εισοδηματικών ανισοτήτων

Ο Stiglitz (2012) υποστήριξε ότι οι αθέμιτες πολιτικές και η χειραγώγηση της αγοράς μέσω της υποκείμενης ανισότητας στην πολιτική και οικονομική ισχύ επέτρεψαν στο 1% της κατανομής εισοδήματος να λάβει ένα δυσανάλογο μερίδιο της οικονομικής ανάπτυξης στις ΗΠΑ τα τελευταία 30 χρόνια. Αυτή η ανάλυση είναι σύμφωνη με τους Roine et al. (2009) που υποστήριξαν, χρησιμοποιώντας δεδομένα από τη βάση δεδομένων Atkinson and Piketty's World Top Income Database, ότι η υψηλή οικονομική ανάπτυξη τις τελευταίες δεκαετίες ήταν κυρίως επωφελής για τις πλούσιες ομάδες εισοδήματος. Η αύξηση του ΑΕΠ δεν μειώθηκε, κάτι που ισχύει εξίσου για τις αγγλοσαξονικές και ηπειρωτικές ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, σε αντίθεση με τις αγγλοσαξονικές χώρες, το αυξανόμενο εμπόριο δεν οδήγησε σε περαιτέρω αύξηση των κορυφαίων εισοδημάτων στην ηπειρωτική Ευρώπη εντός της κατηγορίας πληθυσμού του πλουσιότερου 10%. Σύμφωνα με τους Roine et al. (2009), αυτό οφείλεται στους ισχυρούς θεσμούς της αγοράς εργασίας και στον εξισωτικό ρόλο της κυβέρνησης.

Αυτή η συζήτηση υποδεικνύει ότι η ανισότητα σχετίζεται με τους κυβερνητικούς θεσμούς και επομένως με (διάφορες διαστάσεις) την οικονομική ελευθερία. Ορισμένες προηγούμενες μελέτες έδειξαν ότι η οικονομική ελευθερία μειώνει την εισοδηματική ανισότητα μακροπρόθεσμα. Ο Scully (2002) εκτίμησε ότι ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας έχει μια μικρή αλλά σημαντική αρνητική επίδραση στον δείκτη Gini. Επίσης, ο Berggren (1999) διαπίστωσε ότι η διαρκής και σταδιακή αύξηση της οικονομικής ελευθερίας επηρεάζει αρνητικά τα μέτρα ανισότητας. Υποστήριξε ότι δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί σωστά για θεωρητικούς λόγους ότι υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ελευθερίας συμβαδίζουν με υψηλότερα επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας.

Αυτή η σχέση είναι ασαφής εκ των προτέρων, ακόμη και όταν η αναδιανομή πέσει, αν οι φτωχοί εκμεταλλευτούν τις αλλαγές σε άλλες μεταβλητές της οικονομικής ελευθερίας (όπως η προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας ή η αύξηση της εμπορικής απελευθέρωσης) περισσότερο από τους πλούσιους, η ανισότητα μπορεί να μειωθεί (De Vanssay & Spindler 1994). Ως εκ τούτου, η σχέση ελευθερίας-ανισότητας πρέπει να δοκιμαστεί εμπειρικά. Χρησιμοποιώντας τέσσερις διαφορετικές μεταβλητές για την ανισότητα, ο Berggren (1999) δοκίμασε αυτήν την υπόθεση ελέγχοντας τον πλούτο και το ποσοστό αναλφαριθμητισμού. Σε όλες τις

παλινδρομήσεις, διαπίστωσε ότι όσο χαμηλότερο ήταν το αρχικό επίπεδο οικονομικής ελευθερίας και όσο μεγαλύτερη ήταν η αλλαγή στην οικονομική ελευθερία, τόσο χαμηλότερο ήταν το επίπεδο ανισότητας στο τέλος.

Ως εκ τούτου, ο Berggren (1999) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, για τους φτωχούς, το σχετικά ισχυρό αποτέλεσμα αύξησης του εισοδήματος λόγω της θετικής αλλαγής στην οικονομική ελευθερία υπερτερεί της αύξησης της εισοδηματικής ανισότητας από τις λιγότερες πολιτικές αναδιανομής. Ο Berggren (1999) ανέφερε ότι η ελευθέρωση του εμπορίου και η χρηματοοικονομική κινητικότητα οδηγούν αυτά τα ευρήματα, υποδηλώνοντας ότι οι φτωχοί άνθρωποι απασχολούνται σε βιομηχανίες που επωφελούνται περισσότερο από το ελεύθερο εμπόριο. Ένα πρόβλημα με την ανάλυση του Berggren (1999) είναι ότι χρησιμοποίησε δεδομένα από το 1975-1985. Σε αυτήν την περίοδο, το οικονομικό πλαίσιο ήταν διαφορετικό, ειδικά, όπως εξηγείται από τον Piketty (2014), όσον αφορά την ανισότητα και το οικονομικό σύστημα. Αυτό μειώνει τη συνάφεια του άρθρου του Berggren (1999) με την τρέχουσα κατάσταση της οικονομίας.

Εξάλλου, η αλληλεπίδραση μεταξύ χρηματοοικονομικής προσβασιμότητας και ανισότητας εισοδήματος για οικονομική ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς αποτέλεσε το αντικείμενο εκτεταμένης συζήτησης μεταξύ επαγγελματιών, μελετητών και πολιτικών. Η οικονομική προσβασιμότητα είναι η ευκολία με την οποία ένας οικονομικός παράγοντας (άτομο και επιχείρηση) μπορεί να έχει πρόσβαση σε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες όπως καταθέσεις, πιστώσεις, πληρωμές, ασφάλειες και άλλες υπηρεσίες που σχετίζονται με τον κίνδυνο. Το ποσοστό αυτών των οικονομικών παραγόντων που μπορούν να έχουν πρόσβαση στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες με ευκολία οδηγεί σε χρηματοοικονομική ένταξη, είτε υψηλή είτε χαμηλή.

Η αναλογία αυτών που μπορούν να έχουν πρόσβαση σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες μπορεί να επηρεάσει την οικονομική ευημερία ενός έθνους. Από την άλλη πλευρά, η εισοδηματική ανισότητα είναι η άνιση κατανομή του εισοδήματος και άλλων πόρων μεταξύ των πολιτών. Αυτό μπορεί να ποικίλει σημαντικά λόγω κοινωνικών παραγόντων όπως το φύλο, η ηλικία και η εθνικότητα. Η ανισότητα εισοδήματος μπορεί να επηρεάσει διαφορετικά άτομα, νοικοκυριά, επιχειρήσεις και χώρες και συνδέεται έντονα με την οικονομική ανάπτυξη (Atkinson, 1997).

Οι εντατικές και εκτεταμένες θεωρίες για τα περιθώρια είναι απαραίτητες για την εξέταση της αλληλεπίδρασης μεταξύ οικονομικής προσβασιμότητας και εισοδηματικής ανισότητας. Σύμφωνα με την υπόθεση του έντονου περιθωρίου, η χρηματοδότηση επηρεάζει τις ανισότητες ενισχύοντας τους χρηματοοικονομικούς πόρους των πρακτόρων που έχουν ήδη πρόσβαση στο δομημένο χρηματοπιστωτικό σύστημα, ιδιαίτερα των καθιερωμένων εταιρειών και των εύπορων νοικοκυριών. Συγκριτικά, η αρχή του ευρέος περιθωρίου σημειώνει ότι η οικονομική ανάπτυξη θα μπορούσε να λειτουργήσει σε μεγάλο περιθώριο βελτιώνοντας την πρόσβαση σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα από πράκτορες που δεν είχαν χρησιμοποιήσει χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες λόγω οικονομικών περιορισμών.

Με άλλα λόγια, η οικονομική πρόσβαση θα ελαχιστοποιούσε την επικράτηση των διαφορετικών εισοδημάτων μέσα σε γενιές με αυξανόμενη οικονομική ευκαιρία για τις λιγότερο τυχερές τάξεις. Αυτό είναι σύμφωνο με την αρχή των ορίων ρευστότητας, η οποία συνεπάγεται ότι οι περιορισμοί πρόσβασης σε πιστώσεις εμποδίζουν την ικανότητα επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των ατόμων με χαμηλό εισόδημα και, ως εκ τούτου, αυξάνουν το επίπεδο ανισότητας εισοδήματος των οικονομικών φορέων (Chiwira et al., 2016).

Από την άλλη πλευρά, η θεωρία του εκτεταμένου περιθωρίου είναι παρόμοια εφαρμόσιμη επειδή μπορεί να στοχεύσει σε δίκαιη χρηματοοικονομική πρόσβαση με στόχο τον μετριασμό της ανισότητας ώστε να συμπεριληφθεί ο πληθυσμός χωρίς πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, από φορείς χάραξης πολιτικής και ενδιαφερόμενα μέρη στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Συμπερασματικά, ενήλικες, γυναίκες και νέοι θα βιώσουν δίκαιη οικονομική πρόσβαση για να αυξήσουν τη συμμετοχή τους στο επίσημο οικονομικό σύστημα καθόσον τα επίπεδα ανισότητας είναι χαμηλά σε σύγκριση με τα επίπεδα ανισότητας σε χώρες υψηλού εισοδήματος. Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη μισθολογική ανισότητα σε σχέση με τους άνδρες (Asongu et al., 2020).

Υπάρχουν δύο ζωτικής σημασίας αντίθετες απόψεις σχετικά με την επίδραση της οικονομικής ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς στην εισοδηματική ανισότητα. Στο πρώτο σκέλος της βιβλιογραφίας, οι Greenwood & Jovanovic (1990) υποστηρίζουν την έννοια της ανεστραμμένης σχέσης σχήματος U μεταξύ της ανισότητας και της ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού τομέα. Υποστήριξαν ότι η ανισότητα αυξάνεται με την οικονομική πρόοδο στην αρχή της περιόδου ανάπτυξης. Αυτό είναι συμβατό με

την κατανόηση της «καμπύλης Kuznets», με επίκεντρο την παραδοχή ότι η ανισότητα εισοδήματος αυξάνεται στα αρχικά στάδια της οικονομικής ανάπτυξης και στη συνέχεια μειώνεται καθώς συμβαίνουν αλλαγές.

Σύμφωνα με τους Greenwood & Jovanovic (1990), η σχέση μεταξύ της προόδου της χρηματοδότησης χωρίς αποκλεισμούς και της ανισότητας σχετίζεται ρητά αντίστροφα. Αυτό υποδηλώνει ότι η χρηματοοικονομική ανάπτυξη θα καθιερώσει εισοδηματική ανισότητα πριν επιχειρήσει να μειώσει τα εισοδηματικά κενά και ότι θα υπάρξει μείωση της ανισότητας στο πλαίσιο της οικονομικής ανάπτυξης. Από την άλλη πλευρά, καθώς εξελίσσεται η οικονομία, η σχέση μεταξύ ανισότητας και χρηματοδότησης μπορεί να διαφέρει σημαντικά από τις μεταβατικές στις προηγμένες οικονομίες.

Στο δεύτερο σκέλος, οι Piketty & Saez (2003) διαπίστωσαν ότι σε αντίθεση με τις προσδοκίες του ισχυρισμού του Kuznet, η εισοδηματική ανισότητα ήταν ουσιαστικά διαδεδομένη σε προηγμένες χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες από τη δεκαετία του 1970. Επιπλέον, ο Οργανισμός Διεθνούς Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) ανέφερε το 2008 ότι η ανισότητα εισοδήματος βαθαίνει στις περισσότερες προηγμένες χώρες όπου τα κέρδη είναι πολύ υψηλότερα από το ποσοστό της καμπύλης Kuznets στο σημείο όπου η ανισορροπία θα πρέπει να αρχίσει να μειώνεται ή τουλάχιστον να παραμένει σχετικά στάσιμη. Η μελέτη δείχνει ότι, καθώς η οικονομία γίνεται πλουσιότερη, οι μηχανισμοί αγοράς από μόνοι τους δεν αμβλύνουν την ανισότητα στα κέρδη. Οι Acemoglu & Robinson (2002) ανέφεραν ότι η ανισότητα εισοδήματος δεν αυξήθηκε στις πρώτες φάσεις ανάπτυξης μεταξύ των οικονομιών της Ανατολικής Ασίας.

2.5. Η επίδραση και η συμβολή του χρηματοπιστωτικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη και η επίδρασή του στην οικονομική ελευθερία.

Σύμφωνα με ένα σκέλος της σχετικής βιβλιογραφίας, ένα πρώτο σημαντικό επιχείρημα για τη μη γραμμικότητα της σχέσης χρηματοδότησης-ανάπτυξης είναι η μη βέλτιστη κατανομή ταλέντων που προκύπτει από έναν μεγάλο χρηματοπιστωτικό τομέα. Σύμφωνα με τον Tobin (1984), οι ιδιωτικές αποδόσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα είναι υψηλότερες από τις κοινωνικές. Οι Bolton et al. (2016) παρέχουν ένα θεωρητικό μοντέλο, όπου η χρηματοπιστωτική βιομηχανία προσφέρει υπερβολικά υψηλές απολαβές από την παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και αυτές οι

απολαβές προσελκύουν πάρα πολλά talέντα. Ως εκ τούτου, ένας μεγαλύτερος χρηματοπιστωτικός τομέας, που ανταγωνίζεται για πιο εξειδικευμένους πόρους με την υπόλοιπη οικονομία, μπορεί να απομακρύνει τους καλύτερους ανθρώπινους πόρους από τους παραγωγικούς τομείς, με αρνητικές συνέπειες για την οικονομική ανάπτυξη.

Ένα δεύτερο επιχείρημα σχετίζεται με τη χρηματοπιστωτική ανάπτυξη, που προκύπτει από τη χρηματοοικονομική καινοτομία και την απελευθέρωση, με την αύξηση του συστημικού κινδύνου που, επιδεινώνοντας τη μακροοικονομική αστάθεια, επηρεάζει αρνητικά την οικονομική ανάπτυξη.

Ένα άλλο επιχείρημα προκύπτει από την κατάτμηση της πιστωτικής αγοράς μεταξύ επενδύσεων και καταναλωτικών αγορών ή μεταξύ πίστωσης επιχειρήσεων και νοικοκυριών (ιδίως στεγαστικών δανείων). Οι Hung & Cothren (2002) δείχνουν ότι, με τις ατέλειες της πιστωτικής αγοράς, όταν ο έλεγχος των καταναλωτών είναι φθηνότερος από τον έλεγχο των επιχειρηματιών, η οικονομική ανάπτυξη ευνοεί αρχικά τις επενδύσεις και προάγει την ανάπτυξη. Ωστόσο, όταν αναπτύσσονται περαιτέρω οι πιστωτικές αγορές, οι περιορισμοί δανεισμού των καταναλωτών χαλαρώνουν και η καθαρή αποταμίευση μειώνεται ουσιαστικά, και αυτό μετριάζει τις επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής ανάπτυξης στην οικονομική ανάπτυξη. Αυτό το μοντέλο προβλέπει ότι οι επιπτώσεις της ανάπτυξης της πιστωτικής αγοράς στην ανάπτυξη είναι πιο αποτελεσματικές σε χώρες με χαμηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικής ανάπτυξης από ό,τι σε εκείνες με υψηλότερο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης.

Με τη σειρά του, ο Hung (2009) αναπτύσσει ένα γενικότερο μοντέλο, στοχεύοντας στην αναπαραγωγή όλων των μη γραμμικών προτύπων που βρέθηκαν από την πρόσφατη εμπειρική βιβλιογραφία, της σχέσης χρηματοδότησης-ανάπτυξης. Στο μοντέλο του, η χρηματοοικονομική ανάπτυξη διευκολύνει τόσο τα επενδυτικά δάνεια όσο και τα καταναλωτικά δάνεια με αντίθετες επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη. Η καθαρή επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη εξαρτάται από τα σχετικά μεγέθη αυτών των δύο καναλιών που εξαρτώνται από το αρχικό επίπεδο χρηματοοικονομικής ανάπτυξης. Σε χώρες με χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικής ανάπτυξης, υπάρχει αβεβαιότητα σχετικά με το ποια επίδραση κυριαρχεί και έτσι η επίδραση της χρηματοπιστωτικής ανάπτυξης στην οικονομική ανάπτυξη είναι επίσης αβέβαιη.

Ωστόσο, σε χώρες με ενδιάμεσα επίπεδα χρηματοοικονομικής ανάπτυξης, η σχέση χρηματοδότησης και ανάπτυξης είναι θετική επειδή κυριαρχεί σαφώς η επίδραση των επενδυτικών δανείων. Τέλος, σε χώρες με υψηλά επίπεδα χρηματοοικονομικής ανάπτυξης, η επίδραση των καταναλωτικών δανείων αυξάνεται με το επίπεδο της χρηματοπιστωτικής ανάπτυξης και για άλλη μια φορά υπάρχει αβεβαιότητα για το ποιο αποτέλεσμα κυριαρχεί. Ωστόσο, ακόμη και αν κυριαρχεί το αποτέλεσμα των επενδυτικών δανείων, η θετική καθαρή επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη γίνεται μικρότερη από εκείνη για χώρες με ενδιάμεσα επίπεδα χρηματοπιστωτικού βάθους.

Η σημασία του τραπεζικού τομέα, εξάλλου, βασίζεται στο ότι οι τράπεζες αποτελούν το κύριο κανάλι αποταμίευσης και κατανομής πιστώσεων σε μια οικονομία. Ο τραπεζικός τομέας παρέχει σημαντική λειτουργία χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης μετατρέποντας τις καταθέσεις σε παραγωγικές επενδύσεις. Σε αντίθεση με άλλες ανεπτυγμένες χώρες όπου οι χρηματοπιστωτικές αγορές και ο τραπεζικός τομέας συνεργάζονται για τη διοχέτευση κεφαλαίων, στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι χρηματοπιστωτικές αγορές είναι μικρές και μερικές φορές εντελώς απύσες (Arun & Turner, 2004). Επομένως, εναπόκειται στον τραπεζικό τομέα να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ αποταμιευτών και δανειοληπτών και να προβεί σε όλες τις διαδικασίες που σχετίζονται με την κερδοφόρα και ασφαλή διοχέτευση κεφαλαίων.

Λόγω της ζωτικής επιρροής των τραπεζών στην οικονομία, δόθηκε μεγάλη έμφαση στη ρύθμιση και την εποπτεία του τραπεζικού τομέα. Αυτό γίνεται για να διασφαλιστεί ο τραπεζικός τομέας και να διασφαλιστεί ότι τα τραπεζικά ιδρύματα εκπληρώνουν τις βασικές τους υποχρεώσεις. Τελικά, αυτό το καθήκον εμπίπτει στην υποχρέωση μιας κυβέρνησης να επιβάλλει συμβάσεις και να προστατεύει τους πολίτες της από απάτη, απαιτώντας από τις τράπεζες να δημοσιεύουν τις οικονομικές τους καταστάσεις, έτσι ώστε οι δανειολήπτες, οι καταθέτες και άλλοι χρηματοπιστωτικοί παράγοντες να μπορούν να κάνουν τεκμηριωμένες επιλογές. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Jappelli & Pagano (2002) μεταξύ άλλων βρίσκουν στοιχεία που υποστηρίζουν ότι οι εποπτικοί μηχανισμοί πρέπει να είναι ισχυροί, για να διασφαλίσουν την επιβολή του νόμου και των συμβάσεων και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των τραπεζών.

Ωστόσο, όταν ο εξαναγκασμός της κυβέρνησης ξεπεράσει ένα επίπεδο, γίνεται διαβρωτικός για την ελευθερία και η πρώτη ελευθερία που επηρεάζεται είναι η οικονομική ελευθερία. Ο μεγαλύτερος άμεσος έλεγχος από την κυβέρνηση αποτελεί απειλή για τη λειτουργία του τραπεζικού συστήματος, επειδή η υπερβολική κρατική παρέμβαση μπορεί να προκαλέσει αναποτελεσματικότητα και πλήρη διαφθορά (Beach & Kane, 2008). Επιπλέον, ο αυστηρός τραπεζικός κανονισμός μειώνει τις ευκαιρίες και περιορίζει την οικονομική ελευθερία.

Οι Beach & Kane (2008) επισημαίνουν ότι σε ένα ελεύθερο τραπεζικό περιβάλλον η αγορά θα πρέπει να είναι η πρωταρχική πηγή προστασίας μέσω αυτών των ιδρυμάτων που λειτουργούν ως ανεξάρτητοι ελεγκτές και πάροχοι υπηρεσιών πληροφόρησης. Αυτή η εποπτεία διακρίνεται από τον παρεμβατικό κυβερνητικό κανονισμό και την κρατική ιδιοκτησία των τραπεζών, καθώς και οι δύο παρεμβαίνουν στην παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών στην αγορά στους καταναλωτές. Επομένως, είναι μια τέτοια κυβερνητική παρέμβαση στην αγορά και όχι η ίδια η αγορά που περιορίζει την οικονομική ελευθερία.

Αυτές οι σημαντικές γνώσεις έχουν ωθήσει τις έρευνες στα διάφορα κανάλια των οποίων η οικονομική ελευθερία επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη (π.χ. Bergh & Karlsson, 2010). Ουσιαστικά, αυτές οι μελέτες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει θετικός αντίκτυπος διαφόρων μέτρων οικονομικής ελευθερίας στην οικονομική ανάπτυξη.

Υπάρχουν δύο κύριες θεωρητικές απόψεις σχετικά με τη σχέση μεταξύ χρηματοπιστωτικού ανοίγματος και οικονομικής ανάπτυξης. Μια άποψη αναφέρει ότι το χρηματοπιστωτικό άνοιγμα επηρεάζει θετικά την οικονομική ανάπτυξη με αποτελεσματική κατανομή πόρων και παροχή καλύτερης πρόσβασης σε ξένα κεφάλαια, βελτιώνοντας τον επιμερισμό του κινδύνου και συμβάλλοντας στη σταθεροποίηση της οικονομίας και μέσω της ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού τομέα. Η άλλη άποψη υποστηρίζει ότι τα οφέλη του χρηματοπιστωτικού ανοίγματος μπορεί να μην πραγματοποιηθούν ή να πραγματοποιηθούν σε περιορισμένο βαθμό και ότι το οικονομικό άνοιγμα καθιστά μια εθνική οικονομία πιο ευάλωτη σε κρίσεις (Kim et al, 2014).

Εμπειρικές μελέτες για τη σχέση μεταξύ του χρηματοπιστωτικού ανοίγματος και της οικονομικής ανάπτυξης κατέληξαν επίσης σε μικτά ευρήματα. Ορισμένες

μελέτες, όπως αυτές των Kim et al. (2014), διαπίστωσαν ότι το οικονομικό άνοιγμα είχε θετικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη, ενώ σχετικά λίγες μελέτες, όπως αυτές των Gine & Townsend (2004), και Tswamuno et al. (2007), διαπίστωσαν ότι το οικονομικό άνοιγμα είχε αρνητικό ή καθόλου σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, ορισμένες μελέτες έχουν διερευνήσει την αιτιότητα μεταξύ του χρηματοπιστωτικού ανοίγματος και της οικονομικής ανάπτυξης.

Άλλες μελέτες, όπως αυτή του Yaprakli (2007), διαπίστωσαν ότι υπήρχε μονοκατευθυντική αιτιότητα από το χρηματοπιστωτικό άνοιγμα στην οικονομική ανάπτυξη, ενώ άλλες μελέτες, όπως αυτές των Kar & Pentecos (2000) και Bas-Dinar et al. (2015), διαπίστωσαν ότι υπήρχε αιτιώδης σχέση ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και το χρηματοπιστωτικό άνοιγμα.

Η οικονομική ελευθερία μπορεί να γίνει αποδεκτή ως δείκτης ποιότητας των θεσμών και της νομικής δομής που έχουν οι χώρες. Η θεσμική και νομική δομή γίνεται πολύ σημαντική τόσο για τη δημιουργία επενδυτικού περιβάλλοντος όσο και για την προσέλκυση ξένων επενδυτών σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Οι συζητήσεις για την οικονομική ελευθερία ανάγονται στον Άνταμ Σμιθ, αλλά η έννοια της οικονομικής ελευθερίας έχει διαφορετικές έννοιες ανάλογα με τις διάφορες οικονομικές θεωρίες και προσεγγίσεις. Σε αυτό το σημείο, γίνεται αναφορά στον δείκτη οικονομικής ελευθερίας που υπολογίζεται από το The Heritage Foundation. Υπάρχει μεγάλος αριθμός εμπειρικών μελετών για τη σχέση μεταξύ οικονομικής ελευθερίας και οικονομικής ανάπτυξης, ειδικά τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Οι περισσότερες μελέτες διαπίστωσαν ότι η οικονομική ελευθερία είχε γενικά θετικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη (πχ. Gwartney et al. 2004).

2.6. Οικονομική ανάπτυξη, πράσινη ανάπτυξη και οικονομική ελευθερία

Πολλές μελέτες έχουν εξετάσει τη συμβολή της χρηματοπιστωτικής ανάπτυξης στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά και την περιβαλλοντική απόδοση. Ο Yang (2019) χωρίζει τις οικονομίες μεσαίου εισοδήματος σε τρεις ομάδες: «στις παγιδευμένες οικονομίες μεσαίου εισοδήματος, τις οικονομίες μεσαίου εισοδήματος με διαβαθμισμένο επίπεδο και τις οικονομίες υψηλού μεσαίου εισοδήματος». Η χρηματοοικονομική ανάπτυξη είναι ένας βασικός παράγοντας που ενισχύει την οικονομική ανάπτυξη. Ο Yang (2019) καθιέρωσε επίσης την αντίθετη αιτιότητα:

μεταξύ οικονομικής προόδου και προόδου στην αγορά μετοχών για οικονομίες υψηλού εισοδήματος.

Χρησιμοποιώντας ένα πάνελ δεκαέξι οικονομιών χαμηλού εισοδήματος, ο Bist (2018) εξετάζει τη σχέση μεταξύ χρηματοπιστωτικής ανάπτυξης, οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής βιωσιμότητας και βρίσκει μια θετική σχέση μεταξύ της κοινωνικής προόδου, της χρηματοπιστωτικής ανάπτυξης και της οικονομικής ανάπτυξης. Ομοίως, οι Masoud & Hardaker (2012) χρησιμοποιούν δεδομένα δώδεκα ετών για σαράντα δύο αναδυόμενες χώρες για να ελέγξουν τη σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής προόδου και να δείξουν μια θετική σχέση μεταξύ των μεταβλητών που εξετάστηκαν. Ομοίως, οι Donelli και Chiriatti (2017) εξετάζουν τις χώρες BRICS (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Νότια Αφρική) και ο Bayar (2014) διαπιστώνει θετικές επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής ανάπτυξης στην οικονομική ανάπτυξη των αναδυόμενων χωρών.

Άλλοι ερευνητές καταλήγουν σε αντικρουόμενα και αντιφατικά αποτελέσματα από τη δοκιμή της σχέσης μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και περιβαλλοντικής ποιότητας (Charfeddine & Khediri, 2016). Οι Adams et al. (2018) εξετάζουν την επίδραση της οικονομικής προόδου στην ποιότητα του περιβάλλοντος και αποκαλύπτουν μια θετική σύνδεση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής ποιότητας. Ο Boutabba (2014) ερευνά τις επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής ανάπτυξης στην κατανάλωση ενέργειας, την οικονομική ανάπτυξη και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος στην Ινδία και διαπιστώνει μια σημαντικά αρνητική σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, επειδή η οικονομική πρόοδος επιτρέπει στους επενδυτές να χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον τεχνολογίες.

Οι Ozturk & Acaravci (2013) δηλώνουν ότι η περιβαλλοντική απόδοση μπορεί να ενισχυθεί μέσω της οικονομικής ανάπτυξης επειδή επιτρέπει στις βιομηχανίες να έχουν πρόσβαση σε προηγμένα, φιλική προς το περιβάλλον τεχνολογία. Ομοίως, ο Ahmed (2017) διερευνά την επίδραση της οικονομικής ανάπτυξης στην παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και βρίσκει μια θετική σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της παραγωγής ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι πολύ δαπανηρή. Έτσι, η οικονομική πρόοδος δίνει τη δυνατότητα σε μια χώρα να παράγει

ανανεώσιμες πηγές ενέργειας που είναι λιγότερο σημαντικοί παράγοντες στην περιβαλλοντική επιδείνωση.

Διάφορες μελέτες έχουν διερευνήσει τον αντίκτυπο της διακυβέρνησης στις περιβαλλοντικές επιδόσεις και τις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις σε μια χώρα. Οι Raju et al. (2020) εξετάζουν τον αντίκτυπο της διακυβέρνησης στην οικονομική ανάπτυξη χρησιμοποιώντας δεδομένα για τις χώρες της Νότιας Ασίας. Η μελέτη τους διαπιστώνει μια θετική επίδραση της διακυβέρνησης στην οικονομική ανάπτυξη. Οι Abdelbary & Benhin (2019) εξετάζουν τον αντίκτυπο της διακυβέρνησης στην οικονομική ανάπτυξη και το ανθρώπινο κεφάλαιο με δεδομένα για τις αραβικές χώρες που καλύπτουν την περίοδο 1995-2014. Η μελέτη τους δείχνει ότι η διακυβέρνηση έχει θετικές επιπτώσεις στο ανθρώπινο κεφάλαιο και την οικονομική ανάπτυξη.

Ο Samarasinghe (2018) εξετάζει την επίδραση της διακυβέρνησης στην οικονομική ανάπτυξη χρησιμοποιώντας τον έλεγχο της διαφθοράς ως αντιπροσωπευτική μεταβλητή για τη διακυβέρνηση. Η μελέτη του αποκαλύπτει ότι η αύξηση της οικονομικής ανάπτυξης κατά 6,9 τοις εκατό οφείλεται σε αύξηση κατά 1 τοις εκατό στον έλεγχο της διαφθοράς. Οι Dluhopolskyi et al. (2019) αναφέρουν ότι η κυβέρνηση οποιασδήποτε χώρας μπορεί να οργανώσει τις κατάλληλες οδηγίες για την ενίσχυση των περιβαλλοντικών επιδόσεων. Ομοίως, οι García-Sánchez et al. (2013) αποδεικνύουν επίσης ότι η υψηλότερη κυβερνητική αποτελεσματικότητα οδηγεί σε υψηλότερη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος επειδή μια αποτελεσματική κυβέρνηση στοχεύει στην επίτευξη βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

Προηγούμενες μελέτες χρησιμοποίησαν οικονομικές μεταβλητές ως μεταβλητές ελέγχου για περιβαλλοντικές διαφορές και τον τρόπο που αυτές επηρεάζουν την ανάπτυξη (Fang et al., 2011). Οι συγγραφείς ανέφεραν ότι οι βαθμολογίες απόδοσης που λαμβάνονται από ένα μοντέλο χωρίς μεταβλητές ελέγχου δεν είναι αξιόπιστες. Επιπλέον, οι Al-Jarrah & Molyneux (2010) προτείνουν ότι η μέθοδος που χρησιμοποιείται για να επιτρέψει περιβαλλοντικούς παράγοντες θα είχε σημαντικό αντίκτυπο στις σχετικές εκτιμήσεις αποτελεσματικότητας. Οι περισσότερες παλαιότερες μελέτες χρησιμοποίησαν μακροοικονομικές μεταβλητές και δομές της αγοράς (Srairi, 2010). Σύμφωνα με τις μελέτες αυτές, ο χαμηλός πληθωρισμός, το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο και η μεγαλύτερη πίεση του ανταγωνισμού αναγκάζουν τις τράπεζες να μειώσουν το κόστος. Ενώ, ο Sathya

(2006) βρήκε στοιχεία συγκέντρωσης παραμέτρων αποδοτικότητας μεταξύ ομίλων ομότιμων τραπεζών στην Ινδία.

Ορισμένες μελέτες έχουν χρησιμοποιήσει μεταβλητές οικονομικής ελευθερίας ως ανεξάρτητες μεταβλητές στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του τραπεζικού συστήματος (Chortareas et al., 2012). Χρησιμοποιώντας το OLS, οι Sufian & Habibullah (2010) εξέτασαν περαιτέρω τον αντίκτυπο της οικονομικής ελευθερίας στα κέρδη του τραπεζικού τομέα της Μαλαισίας κατά την περίοδο 1999-2007. Σημείωσαν ότι η διαφθορά, η οποία αποτελεί δείκτη οικονομικής ελευθερίας, έχει διαβρωτική επίδραση στην κερδοφορία των μαλαισιανών τραπεζών. Καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η συνολική οικονομική ελευθερία έχει θετικό και στατιστικά σημαντικό αντίκτυπο στον τραπεζικό τομέα της Μαλαισίας.

Χρησιμοποιώντας την GMM, οι Sufian & Majid (2012) εξέτασαν τον αντίκτυπο της οικονομικής ελευθερίας, δηλαδή της διαφθοράς, των χρηματοοικονομικών, νομισματικών και επιχειρηματικών δεικτών, στην αποτελεσματικότητα των ισλαμικών τραπεζών των χωρών MENA για την περίοδο 2000-2008. Υποστηρίζουν ότι η οικονομική ελευθερία είχε αρνητικό αντίκτυπο στην αποτελεσματικότητα των ισλαμικών τραπεζών και η έλλειψη ελευθερίας επενδύσεων μείωσε την αποτελεσματικότητα των τραπεζών. Όσον αφορά τη συσχέτιση μεταξύ της οικονομικής ελευθερίας και της ανάπτυξης του τραπεζικού τομέα, η Soo-Wah Low (2010) χρησιμοποίησε ανάλυση δεδομένων πάνελ σε έξι χώρες της Ανατολικής Ασίας για την περίοδο 1975-2006 και διαπίστωσε ότι υπήρχε μια θετική σχέση.

2.7. Το ΑΕΠ ως μέτρηση του βιοτικού επιπέδου των κοινωνιών

Οι τρεις κύριοι, και μερικές φορές αντικρουόμενοι, ορισμοί του επιπέδου διαβίωσης είναι: 1) η χρησιμότητα της ζωής, 2) οι οικονομικές παροχές ή η «πληθωρικότητα», η οποία μετρά την ποσότητα και την ποιότητα των εμπορευμάτων που το άτομο είναι ελεύθερο να χρησιμοποιήσει και 3) ένας τύπος ελευθερίας, δηλαδή το να είναι κανείς ελεύθερος να κάνει κάτι, η ικανότητα να ζει καλά σε μια συγκεκριμένη κοινωνικοοικονομική τάξη σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Μεταξύ αυτών, ο τελευταίος είναι ο πιο πλήρης και πολύπλοκος ορισμός. Ωστόσο, στην πράξη, οι κυβερνήσεις και οι θεσμοί τείνουν να χρησιμοποιούν τη δεύτερη προσέγγιση, καθώς είναι ευκολότερο να ληφθούν δεδομένα για αυτήν (Barreiro-Gen, 2019).

Σύμφωνα με τον Barreiro-Gen (2019) ο δείκτης που χρησιμοποιείται ευρύτερα για τη σύγκριση διαφορετικών οικονομιών είναι το ΑΕΠ, το οποίο μετρά την οικονομική ανάπτυξη. Το ΑΕΠ είναι ένας από τους κύριους δείκτες που χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο των μακροοικονομικών μεταβλητών, κυρίως λόγω της διαθεσιμότητας δεδομένων από τις περισσότερες χώρες. Το ΑΕΠ είναι ένα συνολικό μέτρο της παραγωγής και υπολογίζεται ως το άθροισμα των τελικών χρήσεων αγαθών και υπηρεσιών -εκτός της ενδιάμεσης κατανάλωσης- που μετράται σε τιμές αγοραστή, μείον την αξία των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών. Το ΑΕΠ μπορεί επίσης να εκφραστεί σε Πρότυπα Αγοραστικής Δύναμης (PPS), ένα κοινό νόμισμα που αφαιρεί τις διαφορές στα επίπεδα τιμών μεταξύ των χωρών και μπορεί να λαμβάνει υπόψη τον πληθυσμό μέσω του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και είναι περισσότερο κατάλληλο ως μέτρο του βιοτικού επιπέδου.

Εξάλλου, σύμφωνα με τον OECD (2012), το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) είναι ένας βασικός δείκτης της οικονομικής απόδοσης και χρησιμοποιείται συνήθως ως γενικός δείκτης μέτρησης του μέσου βιοτικού επιπέδου ή της οικονομικής ευημερίας, παρά ορισμένες αναγνωρισμένες ελλείψεις.

Η έρευνα εξάλλου των Dynan & Sheiner (2018) δείχνει ότι, ενώ το ΑΕΠ, όπως ορίζεται επί του παρόντος, αν και δεν είναι ένα ολοκληρωμένο μέτρο της ευημερίας ή ακόμη και της οικονομικής ευημερίας, η έννοια του ΑΕΠ —μαζί με τα τμήματα του ΑΕΠ που είναι διαθέσιμα μέσω των εθνικών λογαριασμών— είναι χρήσιμη από μόνη της και παρέχει πολλές πληροφορίες που σχετίζονται στενά με την ευημερία.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους Birciakova et al. (2016), πολυάριθμες δημοσιεύσεις δείχνουν ότι το βιοτικό επίπεδο ενός πληθυσμού επηρεάζεται κυρίως από οικονομικούς, περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Οι περισσότεροι από τους δείκτες αυτούς ωστόσο παρουσιάζουν στενή σχέση με το ΑΕΠ, τόσο όταν αυτό μετράται από την πλευρά της κατανάλωσης καθώς και από την πλευρά του καθαρού εθνικού εισοδήματος.

Ωστόσο, οι λογαριασμοί εθνικού εισοδήματος παραλείπουν να λάβουν υπόψη πολλά θέματα (για παράδειγμα, τον ελεύθερο χρόνο και το προσδόκιμο ζωής) που είναι σαφώς σημαντικά για την ευημερία των ατόμων. Για πολλά χρόνια, το Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών ήταν το λογιστικό πλαίσιο εντός του οποίου έχουν διεξαχθεί οι περισσότερες συζητήσεις για τις τάσεις στην οικονομική ευημερία και το κατά

κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ήταν ένα συχνά χρησιμοποιούμενο συνοπτικό μέτρο της οικονομικής τάσης. Οι συντάκτες των εθνικών λογαριασμών έχουν συχνά διαμαρτυρηθεί ότι η προσπάθειά τους να μετρήσουν τη συνολική αξία της εμπορευόμενης οικονομικής παραγωγής δεν προοριζόταν ποτέ ως πλήρης μέτρηση της οικονομικής ευημερίας - αλλά συχνά χρησιμοποιήθηκε ως τέτοια. Η περιγραφή/κατανόηση του βιοτικού επιπέδου μιας πολύπλοκης κοινωνίας απαιτεί αναπόφευκτα μια σειρά από ηθικές και στατιστικές κρίσεις. Υπάρχουν πολλές διαφορετικές διαστάσεις της ευημερίας, οι οποίες εκτιμώνται σε διαφορετικούς βαθμούς από διαφορετικούς παρατηρητές (Osberg & Sharpe, 2001).

Τέλος, οι Dynan & Sheiner (2018) διαπιστώνουν ότι οι αλλαγές στο πραγματικό ΑΕΠ κάνουν μια λογική δουλειά στην καταγραφή των αλλαγών στην οικονομική ευημερία. Με αυτά δεδομένα, στη συνέχεια δίνεται έμφαση στη σύνδεση της οικονομικής ελευθερίας με τις διάφορες πτυχές του ΑΕΠ, καθώς αυτές φαίνεται να αποτελούν την πλέον διαδεδομένη μέτρηση των διαστάσεων της ποιότητας ζωής και του βιοτικού επιπέδου, όπως αποτυπώνεται και στη σχετική βιβλιογραφία.

3. Η μεθοδολογία του Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας

Ο Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας επικεντρώνεται σε τέσσερις βασικές πτυχές του οικονομικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος, πάνω στις οποίες οι κυβερνήσεις ασκούν συνήθως έλεγχο πολιτικής (Heritage Foundation, 2015):

- ✓ Τους Κανόνες δικαίου,
- ✓ Το κυβερνητικό μέγεθος,
- ✓ Την κανονιστική αποτελεσματικότητα και
- ✓ Την εξωστρέφεια της αγοράς.

Κατά την αξιολόγηση των συνθηκών σε αυτές τις τέσσερις κατηγορίες, ο Δείκτης μετρά 12 συγκεκριμένες συνιστώσες της οικονομικής ελευθερίας, κάθε μια από τις οποίες βαθμολογείται σε κλίμακα από 0 έως 100. Έτσι, προκύπτουν βαθμολογίες για αυτά τα 12 στοιχεία οικονομικής ελευθερίας, τα οποία υπολογίζονται από μια σειρά υπο-μεταβλητών, οι οποίες σταθμίζονται και υπολογίζονται κατά μέσο όρο για να παράγουν μια συνολική βαθμολογία οικονομικής ελευθερίας για κάθε οικονομία.

Οι ακόλουθες ενότητες παρέχουν λεπτομερείς περιγραφές των τύπων και της μεθοδολογίας που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των βαθμολογιών για καθένα από τα 12 συστατικά της οικονομικής ελευθερίας.

3.1 Οι κανόνες δικαίου

3.1.1. Δικαιώματα ιδιοκτησίας

Σε μια λειτουργική οικονομία της αγοράς, η ικανότητα συσσώρευσης ιδιωτικής ιδιοκτησίας και πλούτου αποτελεί κεντρική κινητήρια δύναμη για τους εργαζόμενους και τους επενδυτές. Η αναγνώριση των δικαιωμάτων ιδιωτικής ιδιοκτησίας και ένα αποτελεσματικό κράτος δικαίου για την προστασία τους αποτελούν ζωτικά χαρακτηριστικά μιας πλήρως λειτουργικής οικονομίας της αγοράς. Τα ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας δίνουν στους πολίτες την εμπιστοσύνη να αναλάβουν επιχειρηματική δραστηριότητα, να εξοικονομήσουν εισόδημα και να κάνουν μακροπρόθεσμα σχέδια, επειδή γνωρίζουν ότι το εισόδημα, οι αποταμιεύσεις και η περιουσία τους (πραγματική και πνευματική) είναι ασφαλή από αθέμιτη απαλλοτρίωση ή κλοπή.

Τα δικαιώματα ιδιοκτησίας αποτελούν πρωταρχικό παράγοντα στη συσσώρευση κεφαλαίου για παραγωγή και επένδυση. Ο ασφαλής τίτλος ιδιοκτησίας είναι το κλειδί για το ξεκλείδωμα του πλούτου που υπάρχει στα ακίνητα, για τη διάθεση των φυσικών πόρων για οικονομική χρήση και για την εξασφάλιση χρηματοδότησης επενδύσεων.

Μια βασική πτυχή της προστασίας των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας είναι η επιβολή συμβάσεων. Η εθελοντική ανάληψη συμβατικών υποχρεώσεων αποτελεί το θεμέλιο του συστήματος της αγοράς και τη βάση για οικονομική εξειδίκευση, κέρδη από εμπορικές συναλλαγές και εμπόριο μεταξύ των κρατών. Η ομοιόμορφη επιβολή ιδιωτικών συμβάσεων από την κυβέρνηση είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της ισότητας και της ακεραιότητας στην αγορά.

Η συνιστώσα των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας αξιολογεί τον βαθμό στον οποίο το νομικό πλαίσιο μιας χώρας επιτρέπει στα άτομα να αποκτούν, να κατέχουν και να χρησιμοποιούν ιδιωτική ιδιοκτησία, κατοχυρωμένα με σαφείς νόμους που εφαρμόζει αποτελεσματικά η κυβέρνηση. Βασισμένο σε ένα μείγμα δεδομένων έρευνας και ανεξάρτητων αξιολογήσεων, παρέχει ένα ποσοτικοποιήσιμο μέτρο του βαθμού στον οποίο οι νόμοι μιας χώρας προστατεύουν τα δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας και τον βαθμό στον οποίο τηρούνται αυτοί οι νόμοι. Εκτιμά επίσης την πιθανότητα απαλλοτρίωσης ιδιωτικής ιδιοκτησίας από το κράτος.

Όσο πιο αποτελεσματική είναι η νομική προστασία της ιδιοκτησίας, τόσο υψηλότερη θα είναι η βαθμολογία μιας χώρας. Ανάλογα, όσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες απαλλοτρίωσης της περιουσίας από το κράτος, τόσο χαμηλότερη θα είναι η βαθμολογία μιας χώρας.

Η βαθμολογία για αυτό το στοιχείο προκύπτει από τη μέση βαθμολογία για τους ακόλουθους πέντε επιμέρους παράγοντες, οι οποίοι σταθμίζονται όλοι εξίσου:

- ✓ Δικαιώματα φυσικής ιδιοκτησίας,
- ✓ Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας,
- ✓ Ισχυρή προστασία των επενδυτών,
- ✓ Κίνδυνος απαλλοτρίωσης, και
- ✓ Ποιότητα διαχείρισης γης.

Καθένας από αυτούς τους επιμέρους παράγοντες προέρχεται από σύνολα αριθμητικών δεδομένων που κανονικοποιούνται για συγκριτικούς σκοπούς, χρησιμοποιώντας την ακόλουθη εξίσωση:

$$\text{Σκορ για κάθε παράγοντα} = 100 \times (\text{Μέγιστη τιμή} - \text{τιμή παράγοντα}) / (\text{Ελάχιστη τιμή} - \text{τιμή παράγοντα})$$

Για μερικές χώρες, συγκρίσιμα δεδομένα δεν ήταν διαθέσιμα για κάθε επιμέρους παράγοντα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, υπολογίστηκε μια βαθμολογία για τον υποσυντελεστή που λείπει με βάση τη σχετική ποσοστιαία κατάταξη της χώρας αυτής στους άλλους επιμέρους παράγοντες (Heritage Foundation, 2021).

3.1.2. Δικαστική Αποτελεσματικότητα

Ως ουσιώδες συστατικό του κράτους δικαίου, η δικαστική αποτελεσματικότητα απαιτεί αποτελεσματικά και δίκαια δικαστικά συστήματα ώστε να διασφαλίζεται ο πλήρης σεβασμός των νόμων και η ανάληψη των κατάλληλων νομικών μέτρων κατά των παραβιάσεων. Τα καλά λειτουργικά νομικά πλαίσια είναι απαραίτητα για την προστασία των δικαιωμάτων όλων των πολιτών από παράνομες ενέργειες άλλων, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων και των ισχυρών ομάδων επιρροής. Η δικαστική αποτελεσματικότητα απαιτεί αποτελεσματικά και δίκαια δικαστικά συστήματα ώστε να διασφαλίζεται η πλήρης τήρηση των νόμων και η ανάληψη κατάλληλων νομικών μέτρων κατά των παραβιάσεων.

Η δικαστική αποτελεσματικότητα, ειδικά για τις αναπτυσσόμενες χώρες, μπορεί να είναι ο τομέας της οικονομικής ελευθερίας που είναι πιο σημαντικός για τη θεμελίωση της οικονομικής ανάπτυξης και στις προηγμένες οικονομίες, οι αποκλίσεις από τη δικαστική αποτελεσματικότητα μπορεί να είναι τα πρώτα σημάδια σοβαρών προβλημάτων που θα οδηγήσουν σε οικονομική παρακμή.

Υπάρχουν άφθονα στοιχεία από όλο τον κόσμο ότι ένα τίμιο, δίκαιο και αποτελεσματικό δικαστικό σύστημα είναι ένας κρίσιμος παράγοντας για την ενδυνάμωση των ατόμων, τον τερματισμό των διακρίσεων και την ενίσχυση του ανταγωνισμού. Στον ατελείωτο αγώνα για τη βελτίωση της ανθρώπινης κατάστασης και την επίτευξη μεγαλύτερης ευημερίας, μια θεσμική δέσμευση για τη διατήρηση και την προαγωγή της δικαστικής αποτελεσματικότητας είναι ζωτικής σημασίας.

Η βαθμολογία για τη συνιστώσα της δικαστικής αποτελεσματικότητας προκύπτει από τη μέση βαθμολογία για τους ακόλουθους τρεις επιμέρους παράγοντες, οι οποίοι σταθμίζονται όλοι εξίσου:

- ✓ Δικαστική ανεξαρτησία,
- ✓ Ποιότητα της δικαστικής διαδικασίας και
- ✓ Παρατηρούμενος υποκειμενισμός στη λήψη δικαστικών αποφάσεων.

Καθένας από αυτούς τους επιμέρους παράγοντες προέρχεται από σύνολα αριθμητικών δεδομένων που κανονικοποιούνται για συγκριτικούς σκοπούς, χρησιμοποιώντας την ακόλουθη εξίσωση (Heritage Foundation, 2021):

$$\text{Σκορ για κάθε παράγοντα} = 100 \times (\text{Μέγιστη τιμή} - \text{τιμή παράγοντα}) / (\text{Ελάχιστη τιμή} - \text{τιμή παράγοντα})$$

3.1.3 Κυβερνητική ακεραιότητα

Η διαφθορά διαβρώνει την οικονομική ελευθερία εισάγοντας ανασφάλεια και εξαναγκασμό στις οικονομικές σχέσεις. Σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από κοινωνική και πολιτιστική ποικιλομορφία, οι πρακτικές που θεωρούνται διεφθαρμένες σε ένα μέρος μπορεί απλώς να αντικατοπτρίζουν τις παραδοσιακές αλληλεπιδράσεις σε ένα άλλο. Για παράδειγμα, οι μικρές άτυπες πληρωμές σε παρόχους υπηρεσιών ή ακόμη και σε κυβερνητικούς αξιωματούχους μπορεί να θεωρηθούν διαφορετικά ως ένα κανονικό μέσο αποζημίωσης, μια «επιβράβευση» για μια ασυνήθιστα καλή υπηρεσία ή μια διεφθαρμένη μορφή εκβιασμού.

Ενώ τέτοιες πρακτικές μπορεί πράγματι να περιορίζουν την οικονομική ελευθερία ενός ατόμου, ο αντίκτυπός τους στο οικονομικό σύστημα στο σύνολό του είναι πιθανό να είναι μέτριος.

Μεγαλύτερη ανησυχία είναι η συστηματική διαφθορά των κυβερνητικών θεσμών και η λήψη αποφάσεων με πρακτικές όπως η δωροδοκία, ο εκβιασμός, ο νεποτισμός, η συνωμοσία και η υπεξαίρεση. Αν και δεν είναι όλα εγκλήματα σε κάθε κοινωνία ή περίπτωση, αυτές οι πρακτικές διαβρώνουν την ακεραιότητα της κυβέρνησης όπου κι αν εφαρμόζονται. Επιτρέποντας σε ορισμένα άτομα ή ειδικά συμφέροντα να αποκομίσουν κρατικά οφέλη εις βάρος άλλων, είναι ασυμβίβαστο με τις αρχές της δίκαιης και ίσης μεταχείρισης που αποτελούν ουσιαστικά συστατικά μιας οικονομικά ελεύθερης κοινωνίας.

Υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ της έκτασης της κρατικής παρέμβασης στην οικονομική δραστηριότητα και της επέκτασης της διαφθοράς. Ειδικότερα, οι υπερβολικοί και περιττοί κυβερνητικοί κανονισμοί παρέχουν ευκαιρίες για δωροδοκία. Οι διεφθαρμένες πρακτικές όπως η δωροδοκία, με τη σειρά τους, είναι επιζήμιες για την οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, οι κυβερνητικοί κανονισμοί ή οι περιορισμοί σε έναν τομέα μπορεί να δημιουργήσουν άτυπες ή μαύρες αγορές σε έναν άλλο. Για παράδειγμα, επιβάλλοντας πολλούς επαχθείς φραγμούς στη διεξαγωγή της επιχειρηματικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένης της μεγάλης γραφειοκρατίας και του υψηλού κόστους συναλλαγών, μια κυβέρνηση μπορεί να κινητοποιήσει τις διαδικασίες δωροδοκίας και να ενθαρρύνει παράνομες και μυστικές αλληλεπιδράσεις που θέτουν σε κίνδυνο τη διαφάνεια που είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική λειτουργία μιας ελεύθερης αγοράς.

Η έλλειψη ακεραιότητας της κυβέρνησης που προκαλείται από τέτοιες πρακτικές μειώνει την εμπιστοσύνη του κοινού και την οικονομική ζωτικότητα αυξάνοντας το κόστος της οικονομικής δραστηριότητας.

Η βαθμολογία για αυτό το στοιχείο προκύπτει από τη μέση βαθμολογία για τους ακόλουθους πέντε επιμέρους παράγοντες, οι οποίοι σταθμίζονται όλοι εξίσου:

- ✓ Παράτυπες πληρωμές και δωροδοκίες,
- ✓ Διαφάνεια στη χάραξη κυβερνητικής πολιτικής,
- ✓ Απουσία διαφθοράς,
- ✓ Αντιλήψεις περί διαφθοράς και
- ✓ Διαφάνεια σε κυβερνητικές και δημόσιες υπηρεσίες

Καθένας από αυτούς τους επιμέρους παράγοντες προέρχεται από σύνολα αριθμητικών δεδομένων που κανονικοποιούνται για συγκριτικούς σκοπούς, χρησιμοποιώντας την ακόλουθη εξίσωση (Heritage Foundation, 2021):

$$\text{Σκορ για κάθε παράγοντα} = 100 \times (\text{Μέγιστη τιμή} - \text{τιμή παράγοντα}) / (\text{Ελάχιστη τιμή} - \text{τιμή παράγοντα})$$

3.2 Το μέγεθος της κυβέρνησης

3.2.1 Φορολογική επιβάρυνση

Όλες οι κυβερνήσεις επιβάλλουν φορολογικά βάρη στην οικονομική δραστηριότητα μέσω φορολογίας και δανεισμού. Κυβερνήσεις που επιτρέπουν σε

άτομα και επιχειρήσεις να διατηρούν και να διαχειρίζονται μεγαλύτερο μερίδιο του εισοδήματος και του πλούτου τους για δικό τους όφελος και χρήση, ωστόσο, μεγιστοποιούν την οικονομική ελευθερία.

Όσο υψηλότερο είναι το μερίδιο της κυβέρνησης σε εισόδημα ή πλούτο, τόσο χαμηλότερη είναι η αμοιβή του ατόμου για την οικονομική του δραστηριότητα και τόσο μικρότερο είναι το κίνητρο να αναλάβει εργασία. Οι υψηλότεροι φορολογικοί συντελεστές μειώνουν την ικανότητα ατόμων και επιχειρήσεων να επιδιώξουν τους στόχους τους στην αγορά και να μειώσουν επίσης το επίπεδο της συνολικής δραστηριότητας του ιδιωτικού τομέα.

Οι συντελεστές φόρου εισοδήματος ατομικών και εταιρικών εταιρειών αποτελούν σημαντικό και άμεσο περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας ενός ατόμου και αντικατοπτρίζονται ως τέτοιοι στον Δείκτη, αλλά δεν αποτελούν ολοκληρωμένο μέτρο της φορολογικής επιβάρυνσης. Οι κυβερνήσεις επιβάλλουν πολλούς άλλους έμμεσους φόρους, συμπεριλαμβανομένης της μισθοδοσίας, των πωλήσεων και των ειδικών φόρων κατανάλωσης, καθώς και δασμούς και φόρους προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ). Στον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας, το βάρος αυτών των φόρων αποτυπώνεται μετρώντας τη συνολική φορολογική επιβάρυνση από όλες τις μορφές φορολογίας ως ποσοστό του συνολικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ).

Η φορολογική επιβάρυνση είναι ένα σύνθετο μέτρο που αντικατοπτρίζει τους οριακούς φορολογικούς συντελεστές τόσο για τα προσωπικά όσο και για τα εταιρικά εισοδήματα και το συνολικό επίπεδο φορολογίας (συμπεριλαμβανομένων των άμεσων και έμμεσων φόρων που επιβάλλονται από όλα τα επίπεδα της κυβέρνησης) ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ). Η βαθμολογική συνιστώσα προέρχεται από τρεις ποσοτικούς επιμέρους παράγοντες:

- ✓ Ο ανώτατος οριακός φορολογικός συντελεστής για το ατομικό εισόδημα,
- ✓ Ο ανώτατος οριακός φορολογικός συντελεστής για το εταιρικό εισόδημα και
- ✓ Η συνολική φορολογική επιβάρυνση ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Κάθε μία από αυτές τις αριθμητικές μεταβλητές σταθμίζεται εξίσου ως το ένα τρίτο της βαθμολογίας συνιστώσας. Αυτή η ίση στάθμιση επιτρέπει σε μια χώρα να

επιτύχει βαθμολογία έως 67 με βάση δύο από τους παράγοντες, ακόμη και αν λάβει βαθμολογία 0 στον τρίτο.

Οι βαθμολογίες φορολογικής επιβάρυνσης υπολογίζονται με μια τετραγωνική συνάρτηση κόστους για να αντικατοπτρίζουν τις φθίνουσες αποδόσεις εσόδων από πολύ υψηλούς φορολογικούς συντελεστές. Τα δεδομένα για κάθε υποπαράγοντα μετατρέπονται σε κλίμακα 100 σημείων χρησιμοποιώντας την ακόλουθη εξίσωση:

$$\text{Συνολική φορολογική επιβάρυνση} = 100 - \alpha (\text{παράγοντας})^2$$

Όπου το α είναι ένα ποσοστό από το 0 μέχρι το 100 (Heritage Foundation, 2021).

3.2.2. Κυβερνητικές δαπάνες

Το κόστος, το μέγεθος και η παρεμβατικότητα της κυβέρνησης από κοινού είναι ένα κεντρικό ζήτημα οικονομικής ελευθερίας που μετριέται στον Δείκτη με διάφορους τρόπους. Οι κρατικές δαπάνες συμμετέχουν με πολλές μορφές, χωρίς να είναι όλες από αυτές εξίσου επιβλαβείς για την οικονομική ελευθερία. Ορισμένες κρατικές δαπάνες (για παράδειγμα, για την παροχή υποδομών, τη χρηματοδότηση της έρευνας ή τη βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου) μπορεί να θεωρηθούν ως επένδυση. Η κυβέρνηση δαπανά επίσης για δημόσια αγαθά, τα οφέλη των οποίων συγκεντρώνονται σε μεγάλο βαθμό στην κοινωνία με τρόπους που οι αγορές δεν μπορούν να τιμολογήσουν κατάλληλα.

Όλες οι κρατικές δαπάνες, ωστόσο, πρέπει τελικά να χρηματοδοτηθούν από υψηλότερη φορολογία και συνεπώς είναι κόστος ευκαιρίας. Αυτό το κόστος είναι η αξία της κατανάλωσης ή της επένδυσης που θα είχε προκύψει εάν οι σχετικοί πόροι είχαν αφεθεί στον ιδιωτικό τομέα.

Οι υπερβολικές κρατικές δαπάνες διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο να συντρίψουν την ιδιωτική οικονομική δραστηριότητα. Ακόμη και αν μια οικονομία επιτύχει ταχύτερη ανάπτυξη μέσω περισσότερων κρατικών δαπανών, αυτή η οικονομική επέκταση τείνει να είναι μόνο προσωρινή, στρεβλώνοντας την κατανομή των πόρων στην αγορά και τα κίνητρα των ιδιωτικών επενδύσεων. Ακόμα χειρότερα, η απομόνωση μιας κυβέρνησης από την πειθαρχία της αγοράς οδηγεί συχνά σε γραφειοκρατία, χαμηλότερη παραγωγικότητα, αναποτελεσματικότητα και αυξανόμενο δημόσιο χρέος που επιβάλλει ακόμη μεγαλύτερο βάρος στις μελλοντικές γενιές.

Η συνιστώσα των κρατικών δαπανών καταγράφει το βάρος που επιβάλλεται από τις κρατικές δαπάνες, η οποία περιλαμβάνει την κατανάλωση από το κράτος και όλες τις μεταβιβαστικές πληρωμές που σχετίζονται με διάφορα προγράμματα δικαιωμάτων.

Δεν έχει γίνει προσπάθεια να προσδιοριστεί το βέλτιστο επίπεδο των κρατικών δαπανών. Το ιδανικό επίπεδο θα διαφέρει από χώρα σε χώρα, ανάλογα με παράγοντες που κυμαίνονται από τον πολιτισμό έως την γεωγραφία και το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης. Ωστόσο, κάποια στιγμή, οι κρατικές δαπάνες γίνονται ένα αναπόφευκτο βάρος, καθώς η αύξηση του μεγέθους και του πεδίου του δημόσιου τομέα οδηγεί αναπόφευκτα σε εσφαλμένη κατανομή των πόρων και απώλεια της οικονομικής αποδοτικότητας. Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι οι υπερβολικές κρατικές δαπάνες που προκαλούν χρόνια ελλείμματα στον προϋπολογισμό και τη συσσώρευση κρατικού χρέους είναι ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα για την οικονομική ανάπτυξη.

Η μεθοδολογία αυτού του δείκτη αντιμετωπίζει τις μηδενικές κρατικές δαπάνες ως σημείο αναφοράς. Ως αποτέλεσμα, οι υποανάπτυκτες χώρες, ιδιαίτερα αυτές με μικρή κυβερνητική ικανότητα, ενδέχεται να λάβουν τεχνητά υψηλές βαθμολογίες. Ωστόσο, τέτοιες κυβερνήσεις, οι οποίες μπορούν να προσφέρουν ελάχιστα δημόσια αγαθά, είναι πιθανό να λάβουν χαμηλές βαθμολογίες για ορισμένα από τα άλλα στοιχεία της οικονομικής ελευθερίας (όπως είναι για παράδειγμα, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, η επιχειρηματική ελευθερία και η ελευθερία επενδύσεων) που μετρούν πτυχές της κυβερνητικής αποτελεσματικότητας. Οι κρατικές δαπάνες έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομική ελευθερία, αλλά είναι μόνο ένα από τα πολλά σημαντικά στοιχεία. Η κλίμακα για τη βαθμολόγηση των κρατικών δαπανών είναι μη γραμμική, πράγμα που σημαίνει ότι οι κρατικές δαπάνες που πλησιάζουν το μηδέν τιμωρούνται ελαφρώς, ενώ οι κρατικές δαπάνες που υπερβαίνουν το 30 τοις εκατό του ΑΕΠ οδηγούν σε πολύ χειρότερες βαθμολογίες με έναν εκθετικό τρόπο. Μόνο τα εξαιρετικά υψηλά επίπεδα κρατικών δαπανών (για παράδειγμα, πάνω από το 58 % του ΑΕΠ) λαμβάνουν μηδενικό σκορ (Heritage Foundation, 2021).

$$\text{Κυβερνητικές δαπάνες} = 100 - \alpha (\text{δαπάνες})^2$$

3.2.3. Δημοσιονομική Υγεία

Τα διευρυνόμενα ελλείμματα και η αυξανόμενη επιβάρυνση χρέους προκαλούνται από την κακή διαχείριση του κρατικού προϋπολογισμού και οδηγούν στη διάβρωση της συνολικής δημοσιονομικής υγείας μιας χώρας, ενώ η επιδείνωση της δημοσιονομικής υγείας συνδέεται με μακροοικονομική αστάθεια και οικονομική αβεβαιότητα.

Το χρέος είναι συσσώρευση δημοσιονομικών ελλειμμάτων με την πάροδο του χρόνου. Θεωρητικά, η χρηματοδότηση δημόσιων δαπανών από το χρέος θα μπορούσε να συμβάλει θετικά στις παραγωγικές επενδύσεις και τελικά στην οικονομική ανάπτυξη. Το χρέος θα μπορούσε επίσης να αποτελέσει μηχανισμό θετικών μακροοικονομικών αντικυκλικών παρεμβάσεων ή ακόμη και μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών πολιτικών. Από την άλλη πλευρά, τα υψηλά επίπεδα δημόσιου χρέους μπορεί να έχουν πολυάριθμες αρνητικές επιπτώσεις, όπως αύξηση των επιτοκίων, συμπίεση ιδιωτικών επενδύσεων και περιορισμός της ευελιξίας της κυβέρνησης στην αντιμετώπιση οικονομικών κρίσεων. Έτσι, το αυξανόμενο δημόσιο χρέος που οφείλεται στα επίμονα δημοσιονομικά ελλείμματα, ιδίως στις δαπάνες που απλώς αυξάνουν την κρατική κατανάλωση ή μεταβιβάζουν πληρωμές, υπονομεύει συχνά τη συνολική αύξηση της παραγωγικότητας και οδηγεί τελικά σε οικονομική στασιμότητα παρά σε ανάπτυξη.

Η βαθμολογία για τη συνιστώσα της δημοσιονομικής υγείας βασίζεται σε δύο επιμέρους παράγοντες, οι οποίοι σταθμίζονται ως εξής στον υπολογισμό της συνολικής βαθμολογίας του δείκτη (Heritage Foundation, 2021):

- ✓ Μέσα ελλείμματα ως ποσοστό του ΑΕΠ για τα τελευταία τρία χρόνια (80 τοις εκατό της βαθμολογίας) και
- ✓ Χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ (20 τοις εκατό της βαθμολογίας).

$$\text{Δημοσιονομική υγεία} = 100 - \alpha \text{ (παράγοντας)}^2$$

3.3. Κανονιστική αποτελεσματικότητα

3.3.1 Επιχειρηματική Ελευθερία

Η ικανότητα ενός ατόμου να ιδρύσει και να διευθύνει μια επιχείρηση χωρίς αδικαιολόγητη παρέμβαση από το κράτος είναι ένας από τους πιο θεμελιώδεις δείκτες της οικονομικής ελευθερίας. Οι επαχθείς και περιττοί κανονισμοί είναι τα πιο

κοινά εμπόδια στην ελεύθερη διεξαγωγή επιχειρηματικής δραστηριότητας. Αυξάνοντας το κόστος παραγωγής, οι κανονισμοί μπορούν να δυσχεράνουν την επιτυχία των επιχειρηματιών στην αγορά.

Αν και πολλοί κανονισμοί εμποδίζουν την παραγωγικότητα και την κερδοφορία των επιχειρήσεων, αυτοί που εμποδίζουν περισσότερο την επιχειρηματικότητα είναι συχνά αυτοί που σχετίζονται με την αδειοδότηση νέων επιχειρήσεων. Σε ορισμένες χώρες, καθώς και σε πολλές πολιτείες των Ηνωμένων Πολιτειών, η διαδικασία για την απόκτηση άδειας επιχείρησης μπορεί να είναι τόσο απλή όσο η αποστολή σε μια φόρμα εγγραφής με ελάχιστο κόστος. Στη Σιγκαπούρη, η έναρξη μιας επιχείρησης διαρκεί μόνο μιάμιση ημέρα και δύο διαδικασίες και δεν απαιτείται ελάχιστο κεφάλαιο. Σε άλλες οικονομίες, όπως η Ινδία και περιοχές της Νότιας Αμερικής, η διαδικασία απόκτησης άδειας λειτουργίας μπορεί να διαρκέσει πολύ περισσότερο και να περιλαμβάνει ατελείωτες επισκέψεις σε κυβερνητικά γραφεία και επαναλαμβανόμενες συναντήσεις με αξιωματούχους και μερικές φορές διεφθαρμένους γραφειοκράτες.

Μόλις ανοίξει μια επιχείρηση, οι κρατικοί κανονισμοί ενδέχεται να παρεμβαίνουν στη συνήθη διαδικασία λήψης αποφάσεων ή καθορισμού τιμών. Εξάλλου, δύο χώρες με το ίδιο σύνολο κανονισμών μπορούν να επιβάλλουν διαφορετικό ρυθμιστικό φόρτο πάνω σε μια επιχείρηση. Εάν μια χώρα εφαρμόσει τους κανονισμούς της ομοιόμορφα και διαφανώς, μπορεί να μειώσει το ρυθμιστικό βάρος διευκολύνοντας τον μακροπρόθεσμο επιχειρηματικό σχεδιασμό. Εάν μια άλλη χώρα εφαρμόζει κανονισμούς ασυνεπώς, αυξάνει το ρυθμιστικό βάρος δημιουργώντας ένα απρόβλεπτο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Η συνιστώσα της ελευθερίας των επιχειρήσεων μετρά τον βαθμό στον οποίο το ρυθμιστικό περιβάλλον και οι υποδομές περιορίζουν την αποτελεσματική λειτουργία των επιχειρήσεων. Η ποσοτική βαθμολογία προέρχεται από μια σειρά παραγόντων που επηρεάζουν την ευκολία έναρξης, λειτουργίας και κλεισίματος μιας επιχείρησης. Η βαθμολογία της ελευθερίας των επιχειρήσεων για κάθε χώρα είναι ένας αριθμός μεταξύ 0 και 100, με το 100 να υποδηλώνει το πιο ελεύθερο επιχειρηματικό περιβάλλον. Η βαθμολογία βασίζεται σε 13 επιμέρους παράγοντες, οι οποίοι σταθμίζονται όλοι εξίσου, χρησιμοποιώντας δεδομένα από την έκθεση Doing Business της Παγκόσμιας Τράπεζας:

- ✓ Έναρξη επιχείρησης - διαδικασίες (αριθμός).

- ✓ Έναρξη επιχείρησης - χρόνος (ημέρες).
- ✓ Έναρξη επιχείρησης - κόστος (% του κατά κεφαλήν εισοδήματος).
- ✓ Έναρξη επιχείρησης - ελάχιστο κεφάλαιο (% του κατά κεφαλήν εισοδήματος).
- ✓ Απόκτηση άδειας - διαδικασίες (αριθμός)
- ✓ Απόκτηση άδειας - χρόνος (ημέρες).
- ✓ Απόκτηση άδειας - κόστος (% του κατά κεφαλήν εισοδήματος).
- ✓ Κλείσιμο επιχείρησης - χρόνος (έτη).
- ✓ Κλείσιμο επιχείρησης - κόστος (% της περιουσίας).
- ✓ Κλείσιμο επιχείρησης - ποσοστό επιστροφής (σεντ για το δολάριο).
- ✓ Λήψη ηλεκτρικής ενέργειας - διαδικασίες (αριθμός).
- ✓ Λήψη ηλεκτρικής ενέργειας - χρόνος (ημέρες).
- ✓ Λήψη ηλεκτρικής ενέργειας - κόστος (% του κατά κεφαλήν εισοδήματος).

Κάθε επιμέρους παράγοντα μετατρέπεται σε μια κλίμακα από το 0 έως το 100 χρησιμοποιώντας την ακόλουθη εξίσωση (Heritage Foundation, 2021):

$$\text{Σκορ υπό-παράγοντα} = 50 \times (\text{μέσος όρος υπό-παράγοντα} / \text{συνολικό σκορ υπο-παράγοντα})$$

3.3.2 Εργασιακή Ελευθερία

Η ικανότητα των ατόμων να βρίσκουν ευκαιρίες απασχόλησης και εργασίας είναι βασικό συστατικό της οικονομικής ελευθερίας. Με την ίδια λογική, η ικανότητα των επιχειρήσεων να συνάπτουν ελεύθερα συμβόλαια εργασίας και να απολύουν τους εργαζόμενους όταν δεν είναι πλέον απαραίτητοι, είναι βασική για την ενίσχυση της παραγωγικότητας και τη διατήρηση της συνολικής οικονομικής ανάπτυξης.

Η βασική αρχή κάθε οικονομικά ελεύθερης αγοράς είναι η εθελοντική ανταλλαγή. Αυτό ισχύει εξίσου στην αγορά εργασίας όσο και στην αγορά αγαθών.

Η κρατική παρέμβαση δημιουργεί τα ίδια προβλήματα στην αγορά εργασίας που παράγει όσα σε οποιαδήποτε άλλη αγορά. Οι κυβερνητικοί εργατικοί κανονισμοί λαμβάνουν μια ποικιλία μορφών, συμπεριλαμβανομένων των κατώτατων μισθών ή άλλων μισθολογικών ελέγχων, των ορίων στις ώρες εργασίας ή άλλων συνθηκών στο χώρο εργασίας, ενώ υπάρχουν και περιορισμοί στην πρόσληψη και την απόλυση. Σε πολλές χώρες, τα συνδικάτα παίζουν σημαντικό ρόλο στη ρύθμιση της ελευθερίας της εργασίας και, ανάλογα με τη φύση της δραστηριότητάς τους, μπορεί

να είναι είτε δύναμη για μεγαλύτερη ελευθερία, είτε εμπόδιο στην αποτελεσματική λειτουργία των αγορών εργασίας.

Οι επαχθείς εργατικοί νόμοι τιμωρούν τις επιχειρήσεις και τους εργαζόμενους. Οι αυστηροί εργατικοί κανονισμοί εμποδίζουν τους εργοδότες και τους εργαζόμενους να διαπραγματεύονται ελεύθερα αλλαγές όσον αφορά τους όρους και τις συνθήκες εργασίας και το αποτέλεσμα είναι συχνά μια χρόνια αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης εργασίας.

Η συνιστώσα της ελευθερίας της εργασίας είναι ένα ποσοτικό μέτρο που λαμβάνει υπόψη διάφορες πτυχές του νομικού και κανονιστικού πλαισίου της αγοράς εργασίας μιας χώρας, συμπεριλαμβανομένων των κανονισμών σχετικά με τους κατώτατους μισθούς, των νόμων που αναστέλλουν τις απολύσεις, των απαιτήσεων απόλυσης και άλλων μετρήσιμων ρυθμιστικών περιορισμών για τις προσλήψεις και τις ώρες εργασίας, συν το εργατικό δυναμικό. το ποσοστό συμμετοχής ως ενδεικτικό μέτρο των ευκαιριών απασχόλησης στην αγορά εργασίας.

Επτά ποσοτικοί επιμέρους παράγοντες σταθμίζονται εξίσου, με κάθε επιμέρους συντελεστή να υπολογίζεται ως το ένα έβδομο της συνιστώσας της ελευθερίας της εργασίας

- ✓ Αναλογία κατώτατου μισθού προς τη μέση προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο,
- ✓ Εμπόδια στην πρόσληψη επιπλέον εργαζομένων,
- ✓ Ακαμψία ωρών εργασίας,
- ✓ Δυσκολία στην απόλυση υπαλλήλων,
- ✓ Νομικές εντολές προειδοποίησης απόλυσης,
- ✓ Υποχρεωτική αποζημίωση απόλυσης και
- ✓ Ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό.

Κάθε επιμέρους παράγοντα μετατρέπεται σε μια κλίμακα από το 0 έως το 100 χρησιμοποιώντας την ακόλουθη εξίσωση (Heritage Foundation, 2021):

$$\text{Σκορ υπό-παράγοντα} = 50 \times (\text{μέσος όρος υπό-παράγοντα} / \text{συνολικό σκορ υπο-παράγοντα})$$

3.3.3 Νομισματική Ελευθερία

Η νομισματική ελευθερία απαιτεί σταθερό νόμισμα και τιμές καθορισμένες από την αγορά. Είτε ενεργούν ως επιχειρηματίες, είτε ως καταναλωτές, οι οικονομικά ελεύθεροι άνθρωποι χρειάζονται ένα σταθερό και αξιόπιστο νόμισμα ως μέσο ανταλλαγής, μονάδας μέτρησης αξίας και αποθήκευσης αξίας. Χωρίς νομισματική ελευθερία, είναι δύσκολο να δημιουργηθεί μακροπρόθεσμη αξία ή να συγκεντρωθεί κεφάλαιο.

Η αξία του νομίσματος μιας χώρας μπορεί να επηρεαστεί σημαντικά από τη νομισματική πολιτική της κυβέρνησής της. Με μια νομισματική πολιτική που προσπαθεί να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό, να διατηρήσει τη σταθερότητα των τιμών και να διατηρήσει τον πλούτο του έθνους, οι άνθρωποι μπορούν να βασίζονται στις τιμές της αγοράς για το άμεσο μέλλον. Επενδύσεις, αποταμιεύσεις και άλλα μακροπρόθεσμα σχέδια μπορούν να γίνουν με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση. Μια πληθωριστική πολιτική, αντίθετα, μειώνει τον πλούτο σαν αόρατος φόρος και στρεβλώνει τις τιμές, κατανέμει εσφαλμένα τους πόρους και αυξάνει το κόστος της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Δεν υπάρχει καμία αποδεκτή θεωρία για τη σωστή νομισματική πολιτική για μια ελεύθερη κοινωνία. Κάποτε, ο χρυσός κανόνας απολάμβανε ευρεία υποστήριξη. Αυτό που χαρακτηρίζει σχεδόν όλες τις νομισματικές θεωρίες σήμερα, είναι η υποστήριξη για χαμηλό πληθωρισμό και ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα. Υπάρχει επίσης ευρεία αναγνώριση ότι οι έλεγχοι τιμών καταστρέφουν την αποτελεσματικότητα της αγοράς και οδηγούν σε ελλείψεις ή πλεονάσματα.

Η νομισματική ελευθερία συνδυάζει ένα μέτρο πληθωρισμού με μια εκτίμηση διαφόρων κυβερνητικών δραστηριοτήτων που στρεβλώνουν τις τιμές. Η σταθερότητα των τιμών χωρίς μικροοικονομική κρατική παρέμβαση είναι η ιδανική κατάσταση για την ελεύθερη αγορά. Η βαθμολογία για το στοιχείο νομισματικής ελευθερίας βασίζεται σε δύο επιμέρους παράγοντες:

- ✓ Ο σταθμισμένος μέσος ρυθμός πληθωρισμού για τα τελευταία τρία χρόνια και
- ✓ Ποιοτική κρίση σχετικά με την έκταση της κυβερνητικής χειραγώγησης των τιμών μέσω άμεσων ελέγχων ή επιδοτήσεων.

Ο σταθμισμένος μέσος ρυθμός πληθωρισμού για τα τελευταία τρία χρόνια χρησιμεύει ως η κύρια συμβολή σε μια εξίσωση που παράγει τη βασική βαθμολογία για τη νομισματική ελευθερία. Η έκταση των ελέγχων τιμών αξιολογείται στη συνέχεια ως έκπτωση ποινής έως και 20 πόντους από τη βασική βαθμολογία

σταθμισμένος μέσος ρυθμός πληθωρισμού = θ_1 πληθωρισμός_{it} + θ_2 πληθωρισμός_{it-1} + θ_3 πληθωρισμός_{it-2}

με τα θ_i να αποτελούν συντελεστές στάθμισης με άθροισμα 1 και φθίνουσα σημασία. Έτσι, ο δείκτης χρηματοοικονομικής ελευθερίας προκύπτει από τον τύπο

Χρηματοοικονομική ελευθερία = $100 - \alpha$ * μέσος σταθμισμένος πληθωρισμός – PC penalty, όπου το PC penalty εκφράζει ένα «πρόστιμο» που σχετίζεται με τους ελέγχους τιμών στην κάθε χώρα (price controls) και παίρνει τιμές από 0 μέχρι 20.

3.4. Εξωστρέφεια αγορών

3.4.1 Ελευθερία στο εμπόριο

Πολλές κυβερνήσεις περιορίζουν την ικανότητα των πολιτών τους να αλληλεπιδρούν ελεύθερα ως αγοραστές ή πωλητές στη διεθνή αγορά. Οι εμπορικοί περιορισμοί μπορούν να εκδηλωθούν με τη μορφή δασμών, φόρων εξαγωγών, εμπορικών ποσοστώσεων ή απόλυτων απαγορεύσεων εμπορίου. Ωστόσο, αυτά δεν είναι τα μόνα εμπόδια για την ελευθερία στο εμπόριο, τα οποία μπορεί να εμποδίζονται επίσης από μη δασμολογικούς φραγμούς που σχετίζονται με διάφορες αδειοδοτήσεις, καθορισμό προτύπων και άλλες κανονιστικές ενέργειες. Δεδομένης της ανάπτυξης παγκόσμιων αλυσίδων εφοδιασμού και διασυννοριακών διαδικασιών παραγωγής, οι επιχειρήσεις εκτιμούν όλο και περισσότερο τη σταθερότητα στην εμπορική πολιτική. Οι κυβερνητικές ενέργειες που δημιουργούν αβεβαιότητα για τις μελλοντικές εμπορικές συνθήκες ενδέχεται να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην εμπορική ελευθερία που υπερβαίνει το άμεσο οικονομικό τους αποτέλεσμα.

Ο βαθμός στον οποίο η κυβέρνηση εμποδίζει την ελεύθερη ροή του εξωτερικού εμπορίου έχει άμεση σχέση με την ικανότητα των ατόμων να επιδιώκουν τους οικονομικούς τους στόχους και να μεγιστοποιούν την παραγωγικότητα και την ευημερία τους. Οι δασμοί, για παράδειγμα, αυξάνουν άμεσα τις τιμές που πληρώνουν οι εγχώριοι καταναλωτές για τις ξένες εισαγωγές, αλλά στρεβλώνουν επίσης τα κίνητρα παραγωγής για τους εγχώριους παραγωγούς, προκαλώντας τους να

παράγουν ένα αγαθό στο οποίο δεν έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα. Αυτό επηρεάζει τη συνολική οικονομική αποδοτικότητα και ανάπτυξη.

Η ελευθερία του εμπορίου είναι ένα σύνθετο μέτρο της έκτασης των δασμολογικών και των μη δασμολογικών φραγμών που επηρεάζουν τις εισαγωγές και τις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών. Η βαθμολογία της ελευθερίας στο εμπόριο βασίζεται σε δύο επιμέρους δείκτες:

- ✓ Τον σταθμισμένο μέσο όρο των δασμολογικών συντελεστών και
- ✓ Την ποιοτική αξιολόγηση των μη δασμολογικών φραγμών

Διαφορετικά αγαθά που εισέρχονται σε μια χώρα μπορεί (και συχνά συμβαίνει) να αντιμετωπίζουν διαφορετικούς δασμούς. Ο μέσος σταθμισμένος δασμός χρησιμοποιεί σταθμίσεις για κάθε τιμολόγιο με βάση το μερίδιο των εισαγωγών για κάθε αγαθό. Οι σταθμισμένοι μέσοι δασμοί αποτελούν ένα καθαρά ποσοτικό μέτρο και λαμβάνονται υπόψη στον υπολογισμό της βασικής βαθμολογίας της ελευθερίας συναλλαγών. Ο τύπος από τον οποίο προκύπτει το σκορ του εν λόγω δείκτη είναι ο εξής. (Heritage Foundation, 2021).

Ελευθερία εμπορίου = $100 \times (\text{Μέγιστος φορολογικός συντελεστής} - \text{μέσος σταθμισμένος φορολογικός συντελεστής χώρας}) / (\text{Μέγιστος φορολογικός συντελεστής} - \text{Ελάχιστος φορολογικός συντελεστής}) - \text{NTBi}$

Με το NTB να αναφέρεται στους μη δασμολογικούς φραγμούς, όπως αυτοί αναλύονται παρακάτω.

Προκειμένου να καθοριστεί η έκταση των μη δασμολογικών φραγμών στο καθεστώς εμπορικής πολιτικής μιας χώρας χρησιμοποιούνται τόσο ποιοτικές όσο και ποσοτικές πληροφορίες. Οι περιοριστικοί κανόνες που εμποδίζουν το εμπόριο ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό και η αλληλεπικαλυπτόμενη και μεταβαλλόμενη φύση τους καθιστά δύσκολη την εκτίμηση της πολυπλοκότητάς τους. Οι τύποι των μη δασμολογικών φραγμών που εξετάζονται στη βαθμολογία περιλαμβάνουν τα εξής:

- ✓ Περιορισμοί ποσοτήτων - ποσοστώσεις εισαγωγών, περιορισμοί στις εξαγωγές, εθελοντικοί περιορισμοί εξαγωγών, εμπάργκο εισαγωγών -εξαγωγών και λοιπές απαγορεύσεις.

✓ Κανονιστικοί περιορισμοί και αδειοδοτήσεις, κανονισμοί ασφάλειας και βιομηχανικών προτύπων, κανονισμοί συσκευασίας και εμπορικών σημάτων, κανονισμοί για τη διαφήμιση και τα μέσα ενημέρωσης.

✓ Τελωνειακοί περιορισμοί, απαιτήσεις προκαταβολών, διαδικασίες τελωνειακής αποτίμησης, διαδικασίες εκτελωνισμού.

✓ Άμεσες κρατικές παρεμβάσεις, επιδοτήσεις και άλλες ενισχύσεις, κυβερνητικές βιομηχανικές πολιτικές, πολιτικές έρευνας που χρηματοδοτούνται από την κυβέρνηση, πολιτικές ανταγωνισμού, πολιτικές δημόσιων συμβάσεων, κρατικές συναλλαγές, κρατικά μονοπώλια και αποκλειστικά franchise.

Επιπλέον, όπου είναι δυνατόν, εξετάζεται και αναφέρεται ο αριθμός των μη δασμολογικών μέτρων που ισχύουν όπως υπολογίστηκαν από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου.

3.4.2 Επενδυτική ελευθερία

Ένα ελεύθερο και ανοιχτό επενδυτικό περιβάλλον παρέχει μέγιστες επιχειρηματικές ευκαιρίες και κίνητρα για διευρυμένη οικονομική δραστηριότητα, μεγαλύτερη παραγωγικότητα και δημιουργία θέσεων εργασίας. Τα οφέλη ενός τέτοιου περιβάλλοντος δεν διαχέονται μόνο στις μεμονωμένες εταιρείες που αναλαμβάνουν τον επιχειρηματικό κίνδυνο εν αναμονή μεγαλύτερης απόδοσης, αλλά και στο κοινωνικό σύνολο. Ένα αποτελεσματικό επενδυτικό πλαίσιο χαρακτηρίζεται από διαφάνεια και ίδια κεφάλαια, υποστηρίζοντας όλους τους τύπους επιχειρήσεων και όχι μόνο μεγάλες στρατηγικά σημαντικές εταιρείες και ενθαρρύνει την καινοτομία και τον ανταγωνισμό.

Οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων, τόσο εγχώριων όσο και διεθνών, υπονομεύουν την αποτελεσματική κατανομή των πόρων και μειώνουν την παραγωγικότητα, στρεβλώνοντας τη λήψη οικονομικών αποφάσεων. Οι περιορισμοί στις διασυνοριακές επενδύσεις μπορούν να περιορίσουν τόσο τις εισροές όσο και τις εκροές κεφαλαίων, συρρικνώνοντας έτσι τις αγορές και μειώνοντας τις ευκαιρίες ανάπτυξης.

Σε ένα περιβάλλον στο οποίο τα άτομα και οι εταιρείες είναι ελεύθερες να επιλέξουν πού και πώς θα επενδύσουν, το κεφάλαιο μπορεί να ρέει ελεύθερα προς την καλύτερη δυνατή χρήση του στους τομείς και τις δραστηριότητες όπου είναι πιο απαραίτητο και οι αποδόσεις είναι μεγαλύτερες. Η κρατική δράση για τον

επαναπροσανατολισμό της ροής του κεφαλαίου και τον περιορισμό της επιλογής κατεύθυνσής του αποτελεί επιβολή στην ελευθερία τόσο του επενδυτή όσο και του προσώπου που αναζητά κεφάλαιο. Όσο περισσότερους περιορισμούς επιβάλλει μια χώρα στις επενδύσεις, τόσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο επιχειρηματικής της δραστηριότητας

Σε μια οικονομικά ελεύθερη χώρα, δεν αναμένεται να υπάρχουν περιορισμοί στη ροή επενδυτικών κεφαλαίων. Τα άτομα και οι επιχειρήσεις πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να μεταφέρουν τους πόρους τους εντός και εκτός συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, τόσο στο εσωτερικό, όσο και πέρα από τα σύνορα της χώρας, χωρίς περιορισμούς. Μια τέτοια ιδανική χώρα αναμένεται να λάβει βαθμολογία 100 για το στοιχείο επενδυτικής ελευθερίας του Δείκτη.

Στην πράξη, ωστόσο, οι περισσότερες χώρες έχουν ποικίλους περιορισμούς στις επενδύσεις. Ορισμένες έχουν διαφορετικούς κανόνες για ξένες και εγχώριες επενδύσεις, κάποιες περιορίζουν την πρόσβαση σε συνάλλαγμα, ενώ ορισμένες επιβάλλουν περιορισμούς στις πληρωμές, τις μεταφορές και τις συναλλαγές κεφαλαίου, ενώ τέλος, σε ορισμένες, κάποιοι κλάδοι της οικονομίας είναι κλειστοί για ξένες επενδύσεις.

Ο Δείκτης αξιολογεί μια ποικιλία κανονιστικών περιορισμών που τυπικά επιβάλλονται στις επενδύσεις. Οι πόντοι, όπως υποδεικνύεται παρακάτω, αφαιρούνται από την ιδανική βαθμολογία των 100 για κάθε έναν από τους περιορισμούς που υπάρχουν σε ένα επενδυτικό καθεστώς μιας χώρας. Δεν είναι απαραίτητο μια κυβέρνηση να επιβάλει όλους τους απαριθμούμενους περιορισμούς στο μέγιστο επίπεδο για να εξαλείψει την ελευθερία των επενδύσεων. Στις λίγες κυβερνήσεις που επιβάλλουν τόσους περιορισμούς που συνολικά ξεπερνούν τους 100 πόντους σε μειώσεις, οι βαθμολογίες τους έχουν μηδενιστεί (Heritage Foundation, 2021).

Περιορισμοί Επενδύσεων

Εθνική αντιμετώπιση ξένων επενδύσεων

- ✓ Απουσία εθνικής μεταχείρισης, αφαίρεση 25 πόντων
- ✓ Κάποιου είδους εθνική μεταχείριση, αφαίρεση 15 πόντων
- ✓ Μερικές εθνικές στρατηγικές, αφαίρεση 5 πόντων

Κώδικας ξένων επενδύσεων

- ✓ Καμία διαφάνεια και επαχθής γραφειοκρατία, αφαίρεση 20 πόντων
- ✓ Αποτελεσματική εφαρμογή πολιτικής και γραφειοκρατία, αφαίρεση 10 πόντων
- ✓ Ορισμένοι επενδυτικοί νόμοι και πρακτικές μη διαφανείς ή μη αποτελεσματικά εφαρμοσμένοι, αφαίρεση 5 πόντων

Περιορισμοί στην ιδιοκτησία γης

- ✓ Όλες οι αγορές ακινήτων περιορισμένες, αφαίρεση 15 πόντων
- ✓ Χωρίς δυνατότητα αγοράς ακινήτων από το εξωτερικό, αφαίρεση 10 πόντων
- ✓ Μερικοί περιορισμοί στις αγορές ακινήτων, αφαίρεση 5 πόντων

Περιορισμοί τομεακών επενδύσεων

- ✓ Πολλοί τομείς με περιορισμούς, αφαίρεση 20 πόντων
- ✓ Λίγοι τομείς με περιορισμούς, αφαίρεση 10 πόντων
- ✓ Ένας ή δύο τομείς με περιορισμούς, αφαίρεση 5 πόντων

Απαλλοτρίωση επενδύσεων χωρίς δίκαιη αποζημίωση

- ✓ Συχνή εφαρμογή χωρίς δυνατότητα νομικής προσφυγής, αφαίρεση 25 πόντων
- ✓ Συχνή εφαρμογή με κάποια δυνατότητα νομικής προσφυγής, αφαίρεση 15 πόντων
- ✓ Όχι συχνή, αλλά υπαρκτή περίπτωση, αφαίρεση 5 πόντων

Έλεγχοι συναλλάγματος

- ✓ Καμία πρόσβαση από αλλοδαπούς ή κατοίκους, αφαίρεση 25 πόντων
- ✓ Διαθέσιμη πρόσβαση, αλλά πολύ περιορισμένη, αφαίρεση 15 πόντων
- ✓ Η πρόσβαση είναι διαθέσιμη με λίγους περιορισμούς αφαίρεση 5 πόντων

Capital controls

- ✓ Χωρίς επαναπατρισμό κερδών και όλες οι συναλλαγές απαιτούν κρατική έγκριση, αφαίρεση 25 πόντων
- ✓ Οι κινήσεις κεφαλαίων προς τα μέσα και προς τα έξω απαιτούν έγκριση και αντιμετωπίζουν ορισμένους περιορισμούς, αφαίρεση 15 πόντων

✓ Οι περισσότερες μεταφορές εγκρίνονται, με ορισμένους περιορισμούς. αφαίρεση 5 πόντων

Μπορεί να αφαιρεθούν έως 20 επιπλέον πόντοι για προβλήματα ασφάλειας, έλλειψη βασικής επενδυτικής υποδομής ή άλλες κυβερνητικές πολιτικές που προκαλούν σημαντικό βαθμό αβεβαιότητας και επιβαρύνουν έμμεσα την επενδυτική διαδικασία και περιορίζουν την ελευθερία επενδύσεων

3.4.3. Χρηματοοικονομική ελευθερία

Ένα προσβάσιμο και αποτελεσματικά λειτουργικό, επίσημο χρηματοπιστωτικό σύστημα εξασφαλίζει τη διαθεσιμότητα διαφοροποιημένων υπηρεσιών αποταμίευσης, πίστωσης, πληρωμών και επενδύσεων σε ιδιώτες και επιχειρήσεις. Με την επέκταση των ευκαιριών χρηματοδότησης και την προώθηση της επιχειρηματικότητας, ένα ανοιχτό τραπεζικό περιβάλλον ενθαρρύνει τον ανταγωνισμό προκειμένου να παράσχει την πιο αποτελεσματική χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση μεταξύ νοικοκυριών και επιχειρήσεων καθώς και μεταξύ επενδυτών και επιχειρηματιών.

Μέσα από μια διαδικασία που βασίζεται στην προσφορά και τη ζήτηση, οι αγορές παρέχουν πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο για τις τιμές και την άμεση επιβολή πειθαρχίας σε όσους έχουν λάβει κακές αποφάσεις. Αυτή η διαδικασία εξαρτάται από τη διαφάνεια στην αγορά και την ακεραιότητα των διαθέσιμων πληροφοριών. Ένα συνετό και αποτελεσματικό ρυθμιστικό σύστημα, μέσω απαιτήσεων γνωστοποίησης και ανεξάρτητου ελέγχου, διασφαλίζει και τα δύο.

Όλο και περισσότερο, ο κεντρικός ρόλος που παίζουν οι τράπεζες συμπληρώνεται από άλλες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες που προσφέρουν εναλλακτικά μέσα για την αύξηση κεφαλαίου ή τη διαφοροποίηση του κινδύνου. Όπως και με το τραπεζικό σύστημα, ο χρήσιμος ρόλος της κυβέρνησης στη ρύθμιση αυτών των ιδρυμάτων έγκειται στη διασφάλιση της διαφάνειας και της ακεραιότητας και στην προώθηση της αποκάλυψης περιουσιακών στοιχείων, υποχρεώσεων και κινδύνων.

Ο κρατικός τραπεζικός και χρηματοπιστωτικός κανονισμός που υπερβαίνει τη διασφάλιση της διαφάνειας και της εντιμότητας στις χρηματοπιστωτικές αγορές μπορεί να εμποδίσει την αποτελεσματικότητα, να αυξήσει το κόστος χρηματοδότησης

της επιχειρηματικής δραστηριότητας και να περιορίσει τον ανταγωνισμό. Εάν η κυβέρνηση επεμβαίνει, για παράδειγμα, στην αγορά μετοχών, παραβιάζει τις επιλογές εκατομμυρίων ατόμων παρεμβαίνοντας στην τιμολόγηση του κεφαλαίου-την πιο κρίσιμη λειτουργία μιας οικονομίας της αγοράς.

Η χρηματοοικονομική ελευθερία είναι ένας δείκτης της τραπεζικής αποτελεσματικότητας καθώς και ένα μέτρο ανεξαρτησίας από τον κυβερνητικό έλεγχο και τις διάφορες παρεμβολές στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Η κρατική ιδιοκτησία σε τράπεζες και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όπως οι ασφαλιστικές εταιρίες και οι κεφαλαιαγορές, μειώνει τον ανταγωνισμό και μειώνει γενικά το επίπεδο πρόσβασης στην πίστωση.

Σε ένα ιδανικό τραπεζικό και χρηματοδοτικό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από ένα ελάχιστο επίπεδο κυβερνητικών παρεμβάσεων, η ανεξάρτητη εποπτεία και η ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων από την κεντρική τράπεζα περιορίζονται στην επιβολή συμβατικών υποχρεώσεων και στην πρόληψη της απάτης. Η πίστωση κατανέμεται με όρους αγοράς και η κυβέρνηση δεν κατέχει χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα παρέχουν διάφορους τύπους χρηματοοικονομικών υπηρεσιών σε ιδιώτες και εταιρείες. Οι τράπεζες είναι ελεύθερες να χορηγούν πίστωση, να δέχονται καταθέσεις και να πραγματοποιούν πράξεις σε ξένα νομίσματα. Τα ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα λειτουργούν ελεύθερα και αντιμετωπίζονται το ίδιο με τα εγχώρια ιδρύματα.

Ο Δείκτης αξιολογεί τη χρηματοοικονομική ελευθερία μιας οικονομίας εξετάζοντας πέντε ευρείς τομείς:

- ✓ Την έκταση της κυβερνητικής ρύθμισης των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών,
- ✓ Τον βαθμό κρατικής παρέμβασης σε τράπεζες και άλλες χρηματοπιστωτικές εταιρείες μέσω άμεσης και έμμεσης ιδιοκτησίας,
- ✓ Την κυβερνητική επιρροή στην κατανομή των πιστώσεων,
- ✓ Την έκταση της ανάπτυξης της χρηματοπιστωτικής αγοράς και της κεφαλαιαγοράς και
- ✓ Την ανοικτότητα σε ξένες αγορές.

Αυτοί οι πέντε τομείς θεωρούνται ότι αξιολογούν το συνολικό επίπεδο οικονομικής ελευθερίας μιας οικονομίας που εξασφαλίζει εύκολη και αποτελεσματική πρόσβαση σε ευκαιρίες χρηματοδότησης για άτομα και επιχειρήσεις στην οικονομία.

Η ελευθερία μιας οικονομίας αποδίδεται με συνολική βαθμολογία από 0 έως 100 σύμφωνα με τα ακόλουθα κριτήρια (Heritage Foundation, 2021):

✓ 100 — Καμία κρατική παρέμβαση. Η κυβερνητική εποπτεία περιορίζεται αποκλειστικά στην επιβολή συμβατικών υποχρεώσεων και στην πρόληψη της απάτης.

✓ 90 — Ελάχιστη κυβερνητική παρέμβαση. Η ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων είναι ελάχιστη, αλλά μπορεί να επεκταθεί πέρα από την επιβολή συμβατικών υποχρεώσεων και την πρόληψη της απάτης στις απαιτήσεις κεφαλαιοποίησης.

✓ 80 — Μικρή κυβερνητική παρέμβαση. Η κρατική κυριότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων αποτελεί ένα μικρό μερίδιο των συνολικών περιουσιακών στοιχείων του τομέα. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δεν αντιμετωπίζουν σχεδόν κανέναν περιορισμό στην ικανότητά τους να προσφέρουν χρηματοοικονομικές υπηρεσίες.

✓ 70 — Περιορισμένη κρατική παρέμβαση. Η κατανομή πιστώσεων επηρεάζεται από την κυβέρνηση, αλλά η ιδιωτική κατανομή πιστώσεων δεν αντιμετωπίζει σχεδόν κανέναν περιορισμό. Η κυριότητα της κυβέρνησης σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι σημαντική. Τα ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα υπόκεινται σε λίγους περιορισμούς.

✓ 60 — Μέτρια κυβερνητική παρέμβαση. Οι τραπεζικοί και χρηματοοικονομικοί κανονισμοί είναι κάπως επιβαρυντικοί. Η κυβέρνηση ασκεί την κυριότητα και τον έλεγχο των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων με σημαντικό μερίδιο των συνολικών περιουσιακών στοιχείων του τομέα. Η δυνατότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων να προσφέρουν χρηματοοικονομικές υπηρεσίες υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς.

✓ 50 — Σημαντική κυβερνητική παρέμβαση. Η κατανομή πιστώσεων επηρεάζεται σημαντικά από την κυβέρνηση και η ιδιωτική κατανομή πιστώσεων αντιμετωπίζει σημαντικά εμπόδια. Η δυνατότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων να προσφέρουν χρηματοοικονομικές υπηρεσίες υπόκειται σε σημαντικούς περιορισμούς. Τα ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα υπόκεινται σε ορισμένους περιορισμούς.

✓ 40 — Ισχυρή κυβερνητική παρέμβαση. Η κεντρική τράπεζα υπόκειται σε κυβερνητική επιρροή, η εποπτεία της στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι βαριά και η ικανότητά της να επιβάλλει συμβάσεις και να αποτρέπει την απάτη είναι αδύναμη.

Η κυβέρνηση ασκεί ενεργό ιδιοκτησία και έλεγχο χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων με μεγάλο μειοψηφικό μερίδιο στο σύνολο των περιουσιακών στοιχείων του τομέα.

✓ 30 — Εκτεταμένη κυβερνητική παρέμβαση. Η κατανομή των πιστώσεων επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την κυβέρνηση. Η κυβέρνηση κατέχει ή ελέγχει την πλειοψηφία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ή βρίσκεται σε δεσπόζουσα θέση. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι πολύ περιορισμένα και ο σχηματισμός τραπεζών αντιμετωπίζει σημαντικά εμπόδια. Τα ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα υπόκεινται σε σημαντικούς περιορισμούς.

✓ 20 — Πολύ μεγάλη κυβερνητική παρέμβαση. Η κεντρική τράπεζα δεν είναι ανεξάρτητη και η εποπτεία της στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι κατασταλτική. Τα ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αποθαρρύνονται να εισέλθουν στην αγορά ή είναι ιδιαίτερα περιορισμένα.

✓ 10 — Σχεδόν κατασταλτική κρατική παρέμβαση. Η κατανομή των πιστώσεων ελέγχεται από την κυβέρνηση. Ο σχηματισμός τραπεζών είναι περιορισμένος. Απαγορεύονται τα ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

✓ 0 — Κατασταλτική κρατική παρέμβαση. Η εποπτεία και οι κανονισμοί έχουν σχεδιαστεί για να αποτρέπουν τη λειτουργία ιδιωτικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Τα ιδιωτικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δεν υπάρχουν.

3.4.4. Ελευθερία από τη διαφθορά

Τέλος γίνεται αναφορά και στους δυο δείκτες, οι οποίοι αντικαταστήθηκαν από άλλους του 2017 και χρησιμοποιήθηκαν με αυτήν την μορφή για τελευταία φορά το 2016.

Η διαφθορά διαβρώνει την οικονομική ελευθερία εισάγοντας ανασφάλεια και αβεβαιότητα στις οικονομικές σχέσεις. Μειώνει επίσης την οικονομική ζωτικότητα αυξάνοντας το κόστος και μετατοπίζοντας τους πόρους σε μη παραγωγικές δραστηριότητες. Η βαθμολογία αυτής της συνιστώσας προέρχεται απευθείας από τον Δείκτη Διεθνούς Διαφάνειας για τη Διαφθορά (CPI), ο οποίος μετρά το επίπεδο της αντιληπτής διαφθοράς σε 175 χώρες. Για τις χώρες που δεν καλύπτονται από τον ΔΤΚ, η βαθμολογία ελευθερίας από τη διαφθορά καθορίζεται χρησιμοποιώντας τις ποιοτικές πληροφορίες από διεθνώς αναγνωρισμένες και αξιόπιστες πηγές. Αυτή η διαδικασία λαμβάνει υπόψη την έκταση στην οποία επικρατεί η διαφθορά σε μια χώρα.

3.4.5. Δημοσιονομική Ελευθερία

Η συνιστώσα δημοσιονομικής ελευθερίας είναι ένα σύνθετο μέτρο του βάρους των φόρων που αντικατοπτρίζει τόσο τους οριακούς φορολογικούς συντελεστές όσο και το συνολικό επίπεδο φορολογίας, συμπεριλαμβανομένων των άμεσων και έμμεσων φόρων που επιβάλλονται από όλα τα επίπεδα της κυβέρνησης, ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ). Η βαθμολογική συνιστώσα προέρχεται από τους ίδιους τρεις ποσοτικούς επιμέρους παράγοντες που χρησιμοποιεί ο υπό- δείκτης της φορολογικής επιβάρυνσης.

4. Αποτελέσματα έρευνας

4.1. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Αλβανίας, την περίοδο 2013- 2021

Αρχικά παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του δείκτη για την Αλβανία. Όπως φαίνεται στους πίνακες που ακολουθούν, η θέση της χώρας βρίσκεται σχετικά ψηλά στην παγκόσμια κατάταξη, αν και στην Ευρώπη η θέση της κυμαίνεται από την 25η το 2014 μέχρι την 35η το 2021. Παρατηρείται δηλαδή μια πτώση στην συνολική της κατάταξη, χωρίς αυτή να φαίνεται να οφείλεται στο τελικό σκορ του δείκτη οικονομικής ελευθερίας, ο οποίος παρουσίασε μικρή πτώση σε σχέση με το 2020. Από την άλλη πλευρά, το πραγματικό ΑΕΠ παρουσιάζει διαρκή αύξηση από το 2013 που υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, κάτι που αποτυπώνεται και στον ρυθμό ανάπτυξης, ο οποίος είναι σταθερά θετικός.

Πίνακας 1. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Αλβανίας, την περίοδο 2013- 2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	58	54	63	59	65	65	52	57	66
Κατάταξη στην Ευρώπη	27	25	29	27	30	32	27	30	35
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	65,2	66,9	65,7	65,9	64,4	64,5	66,5	66,9	65,2
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$24,9	\$26,1	\$26,5	\$31,6	\$32,7	\$34,2	\$36,0	\$38,4	\$39,8
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	2,0	1,3	0,7	2,1	2,6	2,6	3,9	4,2	2,2
κκΑΕΠσταθ	3.781	3.856	3.953	4.090	4.250	4.434	4.549	4.424	3.781
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	1,2	2,0	2,5	3,5	3,9	4,3	2,6	-2,8	1,2

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Επιπλέον, σχετικά με τους επιμέρους υπό-δείκτες του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα δικαιώματα ιδιοκτησίας βελτιώθηκαν σημαντικά μεταξύ του 2016 και του 2017, αν και απέχουν ακόμα από τις υψηλότερες

τιμές. Η ελευθερία από την διαφθορά, όπως αυτή μετριόνταν μέχρι το 2016 λάμβανε χαμηλές τιμές, υπογραμμίζοντας ένα πρόβλημα το οποίο είναι υπαρκτό σχεδόν για όλες της βαλκανικής, ενώ όλες οι άλλες ελευθερίες βρίσκονταν σε σχετικά ικανοποιητικό επίπεδο.

Πίνακας 2. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Αλβανίας, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	30,0	30,0	30,0	35,0
Ελευθερία από διαφθορά	31,0	30,4	31,0	33,0
Δημοσιονομική ελευθερία	92,6	92,7	87,2	87,8
Κυβερνητικές δαπάνες	75,1	75,6	76,1	75,0
Επιχειρηματική ελευθερία	81,0	78,1	70,6	67,6
Εργασιακή ελευθερία	49,0	49,7	52,9	51,5
Νομισματική ελευθερία	78,4	80,0	80,8	81,7
Ελευθερία εμπορίου	79,8	87,5	87,8	87,6
Ελευθερία επενδύσεων	65,0	75,0	70,0	70
Χρηματοοικονομική ελευθερία	70,0	70,0	70,0	70

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Ωστόσο, από την μελέτη των επιμέρους στοιχείων για τις κυβερνητικές πρακτικές μετά το 2017 διαπιστώνει κανείς μια εμφανή χειροτέρευση των δεικτών τόσο των κυβερνητικών δαπανών, όσο και της δημοσιονομικής υγείας. Τέλος, θα πρέπει να υπογραμμιστεί και η σχετικά χαμηλή τιμή της επενδυτικής ελευθερίας, γεγονός που σχετίζεται με τους χαμηλούς δείκτες κρατικής παρέμβασης. Από την άλλη πλευρά σχετικά υψηλές είναι οι τιμές στην νομισματική και την επιχειρηματική ελευθερία, γεγονός που τονίζει την σημασία συνέχισης εκσυγχρονισμού των δομών του κράτους της Αλβανίας.

Πίνακας 3. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Αλβανίας, την περίοδο 2017-2021

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	65	65	52	57	66
Δικαστική αποτελεσματικότητα	30	32	27	30	35
Κυβερνητική ακεραιότητα	64,4	64,5	66,5	66,9	65,2
Φορολογική επιβάρυνση	54,0	54,1	54,8	57,1	46,1

Κυβερνητικές δαπάνες	28,5	25,4	30,6	33,0	22,8
Δημοσιονομική υγεία	39,7	39,9	40,4	38,8	40,6
Επιχειρηματική ελευθερία	86,9	85,1	86,3	85,9	89,0
Εργασιακή ελευθερία	72,5	72,7	73,9	74,6	74,6
Νομισματική ελευθερία	51,5	67,5	80,6	86,3	86,6
Ελευθερία εμπορίου	79,3	69,1	69,3	65,7	66,1
Ελευθερία επενδύσεων	50,7	50,4	52,7	52,1	51,6
Χρηματοοικονομική ελευθερία	81,4	82,4	81,5	81,2	82,0

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.2. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης, την περίοδο 2013- 2021

Στην συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του δείκτη για την Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Όπως φαίνεται στους πίνακες που ακολουθούν, η θέση της χώρας βρίσκεται σχετικά αρκετά χαμηλά στην παγκόσμια κατάταξη και σίγουρα αρκετές θέσεις πίσω από την Αλβανία που εξετάστηκε προηγουμένως. Επιπλέον, στην Ευρώπη η θέση της κυμαίνεται από την 36η το 2017 μέχρι την 40η το 2021. Παρατηρείται δηλαδή μια σχετικά σταθερή παρουσία στις τελευταίες θέσεις στην συνολική της κατάταξη, με τον συνολικό δείκτη οικονομικής ελευθερίας να παίρνει τιμές πάνω από το 50 μεν αλλά λίγο μόνο πάνω από το 60. Από την άλλη πλευρά, το πραγματικό ΑΕΠ παρουσιάζει διαρκή αύξηση από το 2013 που υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, κάτι που αποτυπώνεται και στον ρυθμό ανάπτυξης, ο οποίος είναι σταθερά θετικός, με εξαίρεση το 2013, όπου παρουσιάστηκε μια οριακή πτώση της ανάπτυξης. Σε γενικές γραμμές, η κατάσταση χαρακτηρίζεται σταθερή χωρίς μεγάλες προοπτικές βελτίωσης στο άμεσο μέλλον.

Πίνακας 4. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης, την περίοδο 2013- 2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	103	101	97	108	92	91	83	82	82
Κατάταξη στην Ευρώπη	38	38	38	39	36	38	37	38	40
Δείκτης Οικονομικής	57,3	58,4	59,0	58,6	60,2	61,4	61,9	62,6	62,9

Ελευθερίας									
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$31,6	\$31,9	\$32,1	\$38,1	\$40,5	\$42,2	\$44,6	\$47,3	\$49,7
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	1,7	-0,7	1,2	0,8	2,8	2,8	2,7	3,1	2,7
κκαΕΠσταθ	4.388	4.516	4.727	4.938	5.148	5.385	5.575	5.367	4.388
Ρυθμός μεταβολής κκαΕΠσταθ	4,2	2,9	4,7	4,5	4,2	4,6	3,5	-3,7	4,2

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Αναφορικά με τους επιμέρους δείκτες, τουλάχιστον σε σχέση με την περίοδο μέχρι το 2016 αξίζει να σημειώσει κανείς το πολύ χαμηλό νούμερο του δείκτη στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, παράλληλα με την ιδιαίτερα χαμηλή τιμή του δείκτη ελευθερίας από την διαφθορά, αλλά και του δείκτη κυβερνητικών δαπανών. Οι τιμές αυτές σε μεγάλο βαθμό είναι σε θέση να ερμηνεύσουν ικανοποιητικά την χαμηλή θέση της χώρας και παράλληλα να υπογραμμίσουν τους τομείς στους οποίους θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση από την άποψη της αλλαγής της πολιτικής στο θέμα αυτό.

Πίνακας 5. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	20,0	20	20,0	20,0
Ελευθερία από διαφθορά	32,0	33,9	42,0	39,0
Δημοσιονομική ελευθερία	83,2	82,9	82,9	83,9
Κυβερνητικές δαπάνες	26,9	27,4	27,3	33,1
Επιχειρηματική ελευθερία	54,3	55,5	53,5	54,6
Εργασιακή ελευθερία	61,2	62,4	63,4	59,4
Νομισματική ελευθερία	79,0	80,1	84,0	84,3
Ελευθερία εμπορίου	86,4	86,9	87,2	87
Ελευθερία επενδύσεων	70,0	75	70,0	65
Χρηματοοικονομική ελευθερία	60,0	60	60,0	60

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Εξάλλου, μετά το 2016 η κατάσταση δεν φαίνεται να βελτιώνεται σε μεγάλο βαθμό στους τομείς αυτούς, καθώς αν και η τιμή του δείκτη των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας διπλασιάζεται, συνεχίζει να είναι «κάτω από την βάση». Καθώς σε αυτά τα αποτελέσματα προσμετρούνται και οι μέτριες επιδόσεις της χώρας σε θέματα ανοικτότητας της αγοράς και ρυθμιστικής αποτελεσματικότητας, είναι δυνατόν να ερμηνευτεί πλήρως η θέση της χώρας στον δείκτη αυτό.

Πίνακας 6. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	41,2	39,5	40,2	44,4	44,1
Δικαστική αποτελεσματικότητα	40,0	43,7	37,9	33,9	33,7
Κυβερνητική ακεραιότητα	32,7	28,4	30,2	41,8	42,4
Φορολογική επιβάρυνση	83,5	83,5	84,3	83,6	93,8
Κυβερνητικές δαπάνες	33,7	41,5	46,1	49,3	49,5
Δημοσιονομική υγεία	89,3	94,4	96,6	97,3	97,1
Επιχειρηματική ελευθερία	47,4	49,3	49,7	45,7	48,2
Εργασιακή ελευθερία	59,3	59,6	67,0	67,4	67,8
Νομισματική ελευθερία	84,0	83,5	83,1	82,7	84,1
Ελευθερία εμπορίου	86,6	87,8	82,6	80,0	69,2
Ελευθερία επενδύσεων	65	65	65	65	65
Χρηματοοικονομική ελευθερία	60	60	60,0	60	60

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.3. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Βουλγαρίας, την περίοδο 2013- 2021

Στην συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του δείκτη για την Βουλγαρία. Όπως φαίνεται στους πίνακες που ακολουθούν, η θέση της χώρας είναι παρόμοια σε σχέση με αυτήν της Αλβανίας, τουλάχιστον σε σχέση με τα πρώτα χρόνια μέχρι το 2019. Στην συνέχεια, η χώρα βελτιώνει κατά 10 θέσεις την παρουσία της στην παγκόσμια κατάταξη, καταφέρνοντας συνολικά να κερδίσει 25 θέσεις σε σχέση με το 2013. Αντίστοιχη βελτίωση παρατηρείται και στην ευρωπαϊκή της κατάταξη, η οποία βελτιώνεται κατά 9 θέσεις μέσα σε 9 χρόνια, εβρισκόμενη στην 19η θέση το 2020 και χάνοντας μόνο μια θέση το 2021. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο συνολικός δείκτης ξεπερνάει το 70 για τις χρονιές αυτές, βελτιώνοντας την συνολική του απόδοση σε

σχέση με το 2013 κατά περίπου 8 ποσοστιαίες μονάδες. Αντίστοιχες είναι και οι διαρκείς αυξήσεις του πραγματικού ΑΕΠ της χώρας, το οποίο συσσωρεύει αύξηση 70% στην υπό μελέτη χρονική περίοδο, γεγονός το οποίο επιτυγχάνεται με διαρκείς, σχετικά υψηλούς θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Πίνακας 7. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Βουλγαρίας, την περίοδο 2013-2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	60	61	55	60	47	47	37	36	35
Κατάταξη στην Ευρώπη	29	28	26	28	23	23	19	19	20
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	65,0	65,7	66,8	65,9	67,9	68,3	69,0	70,2	70,4
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$101,0	\$103,8	\$105,0	\$128,6	\$136,9	\$144,6	\$153,1	\$162,3	\$170,9
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	1,7	0,8	0,9	1,7	3,0	3,0	3,6	3,2	3,4
κκΑΕΠσταθ	6.580	6.742	7.056	7.377	7.691	7.987	8.340	8.050	6.580
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	0,9	2,5	4,7	4,6	4,3	3,8	4,4	-3,5	0,9

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Ωστόσο, όπως φαίνεται και από την μελέτη των επιμέρους δεικτών της χώρας, τουλάχιστον αναφορικά με την πρώτη περίοδο, τα προβλήματα στα δικαιώματα ιδιοκτησίας και στην ελευθερία από την διαφθορά ταλανίζουν την βουλγαρική οικονομία, με αποτέλεσμα να μην της επιτρέπουν την περαιτέρω ανάπτυξή της, ακόμη κι όταν οι τιμές σχεδόν όλων των άλλων επιμέρους δεικτών είναι αρκετά υψηλοί.

Πίνακας 8. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βουλγαρίας, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	30,0	30	30,0	30,0
Ελευθερία από διαφθορά	33,0	35,2	41,0	43,0
Δημοσιονομική ελευθερία	94,0	91,2	91,0	91,1
Κυβερνητικές δαπάνες	64,2	64,5	64,5	60,4
Επιχειρηματική ελευθερία	73,6	73,5	68,5	66,9
Εργασιακή ελευθερία	74,8	80,2	76,6	71,6
Νομισματική ελευθερία	78,6	79,6	83,2	82,6
Ελευθερία εμπορίου	86,8	87,8	88,0	88
Ελευθερία επενδύσεων	55,0	55	65,0	65
Χρηματοοικονομική ελευθερία	60,0	60	60,0	60

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Μελετώντας τα επιμέρους στοιχεία για την δεύτερη υπό περίοδο, διαπιστώνει κανείς ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα έγκειται στο δικαστικό σύστημα της χώρας και την χαμηλή του αποτελεσματικότητα, ενώ η πτυχή της διαφθοράς που αποτυπώνεται στον δείκτη της κυβερνητικής ακεραιότητας παραμένει αρνητικός παράγοντας για την οικονομική ελευθερία στην Βουλγαρία. Από την άλλη πλευρά, το καθεστώς των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας φαίνεται βελτιωμένο μετά το 2017, αν και υπάρχουν ακόμη σημαντικά περιθώρια βελτίωσης.

Πίνακας 9. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βουλγαρίας, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	62,5	63,6	62,5	64,2	66,2
Δικαστική αποτελεσματικότητα	38,9	42,5	41,9	45,4	43,6
Κυβερνητική ακεραιότητα	41,8	38,2	35,1	44,2	46,8
Φορολογική επιβάρυνση	91,0	90,9	90,2	90,3	93,9
Κυβερνητικές δαπάνες	58,4	60,5	63,9	66,1	64,7
Δημοσιονομική υγεία	86,4	94,3	98,8	99,2	99,2
Επιχειρηματική ελευθερία	66,7	64,3	62,7	62,6	62,9
Εργασιακή ελευθερία	68,3	66,1	68,4	68,1	68,5
Νομισματική ελευθερία	83,3	82,8	88,0	85,7	85,2
Ελευθερία εμπορίου	87,0	86,9	86,0	86,4	84,0

Ελευθερία επενδύσεων	70	70	70	70	70
Χρηματοοικονομική ελευθερία	60	60	60	60	60

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.4. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Κροατίας, την περίοδο 2013- 2021

Η Κροατία κατατάσσεται χαμηλότερα στην παγκόσμια λίστα σε σχέση με την Βουλγαρία και την Αλβανία, καθώς με βάση τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, λαμβάνει θέσεις που κυμαίνονται μεταξύ της 78ης και της 103ης θέσης, ενώ οι αντίστοιχες σχετικές θέσεις στην Ευρώπη είναι η 35η και η 39η. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 59,1 μέχρι 63,6, η οποία λαμβάνεται για την χώρα το 2021. Επιπλέον, το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές παρουσιάζει συνεχή αύξηση, η οποία σωρευτικά ξεπερνά το 30%, καθώς το 2021 ξεπερνά τα 112,6 δισεκατομμύρια δολάρια. Ωστόσο, η αύξηση αυτή έρχεται μέσα τόσο από θετικούς, όσο και αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, οι οποίοι ωστόσο δεν ξεπερνούν το 3%.

Πίνακας 10. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Κροατίας, την περίοδο 2013-2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	78	87	81	103	95	92	86	84	79
Κατάταξη στην Ευρώπη	35	36	35	38	37	39	38	39	38
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	61,3	60,4	61,5	59,1	59,4	61,0	61,4	62,2	63,6
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$80,3	\$78,4	\$77,9	\$88,5	\$91,1	\$95,1	\$101,3	\$107,4	\$112,6
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	0,0	-2,0	-1,0	-0,4	1,6	1,6	2,8	2,7	2,9
κκΑΕΠσταθ	11.400	11.408	11.782	12.279	12.855	13.335	13.792	12.694	11.400
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	-0,2	0,1	3,3	4,2	4,7	3,7	3,4	-8,0	-0,2

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Σχετικά με τις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Κροατίας, την περίοδο 2013- 2016, θα πρέπει να σημειωθούν οι χαμηλές τιμές των δεικτών που συναντώνται σχεδόν σε όλες τις χώρες της βαλκανικής στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, στην ελευθερία στην διαφθορά και στις κυβερνητικές δαπάνες, ενώ σημαντικά χαμηλή είναι και η τιμή του δείκτη της εργασιακής ελευθερίας. Οι τιμές των υπόλοιπων δεικτών είναι σε καλύτερο επίπεδο, ενώ αξίζει να σημειωθεί η σχετική σταθερότητα που παρατηρείται στους περισσότερους από αυτούς τους δείκτες.

Πίνακας 11. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Κροατίας, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	40,0	40	40,0	35,0
Ελευθερία από διαφθορά	40,0	41,1	48,0	48,0
Δημοσιονομική ελευθερία	75,4	69,4	74,9	70,8
Κυβερνητικές δαπάνες	48,7	45,8	46,5	33,7
Επιχειρηματική ελευθερία	63,0	61,4	55,8	60,3
Εργασιακή ελευθερία	42,4	39,4	42,8	42,4
Νομισματική ελευθερία	81,1	79,2	80,0	78,7
Ελευθερία εμπορίου	87,5	87,4	87,2	87,4
Ελευθερία επενδύσεων	75,0	80	80,0	75
Χρηματοοικονομική ελευθερία	60,0	60	60,0	60

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Παρόμοια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η εξέλιξη των δεικτών μετά το 2016 και μέχρι το 2021, με την κατάσταση να βελτιώνεται μόνο στον δείκτη που αφορά στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, του οποίου η τιμή διπλασιάζεται. Αντίθετα, η κατάσταση παραμένει η ίδια στον δείκτη εργασιακής ελευθερίας, ενώ επιδεινώνεται ακόμη περισσότερο η κατάσταση στον δείκτη των κυβερνητικών δαπανών.

Πίνακας 12. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Κροατίας, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	65,5	65,9	66,0	69,9	68,4
Δικαστική αποτελεσματικότητα	56,8	56,5	42,9	39,6	41,1

Κυβερνητική ακεραιότητα	43,4	40,5	38,6	51,0	51,4
Φορολογική επιβάρυνση	66,8	66,0	66,4	65,9	79,0
Κυβερνητικές δαπάνες	31,3	32,5	33,4	34,7	35,8
Δημοσιονομική υγεία	44,7	67,2	85,4	89,1	89,6
Επιχειρηματική ελευθερία	58,2	58,9	60,7	53,6	56,2
Εργασιακή ελευθερία	43,3	43,0	44,0	44,0	43,6
Νομισματική ελευθερία	80,3	79,1	78,5	77,6	78,7
Ελευθερία εμπορίου	87,4	87,4	86,0	86,4	84,0
Ελευθερία επενδύσεων	75	75	75	75	75
Χρηματοοικονομική ελευθερία	60	60	60	60	60

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.5. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Βόρειας Μακεδονίας, την περίοδο 2013- 2021

Η Βόρεια Μακεδονία κατατάσσεται υψηλότερα στην παγκόσμια λίστα σε σχέση με όλες τις άλλες χώρες της βαλκανικής, καθώς με βάση τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, λαμβάνει θέσεις που κυμαίνονται μεταξύ της 53 και της 33ης θέσης, ενώ οι αντίστοιχες σχετικές θέσεις στην Ευρώπη είναι η 24η και η 17η. Ωστόσο, τα τελευταία δυο χρόνια παρατηρείται μια πτώση στην σχετική κλίμακα που εκφράζεται με απώλεια 13 θέσεων στην παγκόσμια κατάταξη και 10 στην ευρωπαϊκή. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 67,1 μέχρι 71,3, η οποία λαμβάνεται για την χώρα το 2018. Επιπλέον, το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές παρουσιάζει συνεχή αύξηση, η οποία σωρευτικά ξεπερνά το 30%, καθώς το 2021 ξεπερνά τα 34 δισεκατομμύρια δολάρια. Ωστόσο, η αύξηση αυτή έρχεται μέσα από θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, οι οποίοι ωστόσο δεν ξεπερνούν το 4%.

Πίνακας 13. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Βόρειας Μακεδονίας, την περίοδο 2013-2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	43	43	53	47	31	33	33	41	46
Κατάταξη στην Ευρώπη	21	20	24	22	18	18	17	23	27
Δείκτης Οικονομικής	68,2	68,6	67,1	67,5	70,7	71,3	71,1	69,5	68,6

Ελευθερίας									
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$21,3	\$21,9	\$22,6	\$27,6	\$29,0	\$30,3	\$31,0	\$32,6	\$34,7
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	3,0	-0,3	3,1	3,8	3,7	3,7	0,0	2,7	3,6
κκΑΕΠσταθ	4.507	4.667	4.843	4.978	5.029	5.171	5.334	5.093	4.507
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	2,8	3,5	3,8	2,8	1,0	2,8	3,1	-4,5	2,8

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Σχετικά με τις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βόρειας Μακεδονίας, την περίοδο 2013- 2016, θα πρέπει να σημειωθούν οι χαμηλές τιμές των δεικτών που συναντώνται σχεδόν σε όλες τις χώρες της βαλκανικής στα δικαιώματα ιδιοκτησίας και στην ελευθερία στην διαφθορά, αν και η χώρα παρουσιάζει σημαντικά βελτιωμένη εικόνα στον δείκτη που αφορά στις κυβερνητικές δαπάνες. Οι τιμές των υπόλοιπων δεικτών είναι σε καλύτερο επίπεδο, ενώ αξίζει να σημειωθεί η σχετική σταθερότητα που παρατηρείται στους περισσότερους από αυτούς τους δείκτες, από τους οποίους οι χαμηλότερες τιμές (60) συναντώνται στην ελευθερία επενδύσεων και την χρηματοοικονομική ελευθερία.

Πίνακας 14. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βόρειας Μακεδονίας, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	35,0	35	35,0	35,0
Ελευθερία από διαφθορά	39,0	39,6	44,0	45,0
Δημοσιονομική ελευθερία	91,4	91,4	91,4	92,1
Κυβερνητικές δαπάνες	69,1	70,7	65,6	69,6
Επιχειρηματική ελευθερία	80,3	81,0	79,2	76,4
Εργασιακή ελευθερία	78,4	78,8	70,7	66,7
Νομισματική ελευθερία	84,0	83,5	79,0	83,5
Ελευθερία εμπορίου	84,6	85,9	86,2	86,4
Ελευθερία επενδύσεων	60,0	60	60,0	60
Χρηματοοικονομική ελευθερία	60,0	60	60,0	60

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Παρόμοια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η εξέλιξη των δεικτών μετά το 2016 και μέχρι το 2021, με την κατάσταση να βελτιώνεται μόνο στον δείκτη που αφορά στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, του οποίου η τιμή διπλασιάζεται. Αντίθετα, η κατάσταση παραμένει η ίδια στον δείκτη εργασιακής ελευθερίας, ενώ η ελευθερία επενδύσεων και η χρηματοοικονομική ελευθερία παρουσιάζουν μια μικρή βελτίωση.

Πίνακας 15. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Βόρειας Μακεδονίας, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	67,0	64,8	65,1	62,5	62,6
Δικαστική αποτελεσματικότητα	61,4	57,0	60,7	42,7	40,4
Κυβερνητική ακεραιότητα	52,0	47,4	44,7	42,2	41,9
Φορολογική επιβάρυνση	91,9	91,6	91,8	91,5	94,9
Κυβερνητικές δαπάνες	68,9	70,3	70,0	71,0	71,0
Δημοσιονομική υγεία	72,6	78,1	82,9	87,7	87,8
Επιχειρηματική ελευθερία	81,5	82,9	80,2	80,6	77,8
Εργασιακή ελευθερία	66,7	69,0	71,5	67,0	65,2
Νομισματική ελευθερία	80,8	81,8	78,7	77,7	78,7
Ελευθερία εμπορίου	86,1	87,8	82,0	86,2	77,4
Ελευθερία επενδύσεων	60	65	65	65	65
Χρηματοοικονομική ελευθερία	60	60	60	60	60

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.6. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 2013- 2021

Η Ελλάδα κατατάσσεται χαμηλότερα στην παγκόσμια λίστα σε σχέση με την Βουλγαρία και την Αλβανία και την Βόρεια Μακεδονία, καθώς με βάση τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, λαμβάνει θέσεις που κυμαίνονται μεταξύ της 96ης και της 138ης θέσης, ενώ οι αντίστοιχες σχετικές θέσεις στην Ευρώπη είναι η 40η και η 44η. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 53,2 μέχρι 60,9, η οποία λαμβάνεται για την χώρα το 2021. Επιπλέον, το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές παρουσιάζει αυξήσεις και μειώσεις, οι οποίες σωρευτικά καταλήγουν σε αύξηση περίπου 10%, καθώς το 2021 ξεπερνά τα 323 δισεκατομμύρια δολάρια. Οι ρυθμοί ανάπτυξης είναι μέχρι το 2018 αρνητικοί, ενώ από το 2019 και έπειτα η χώρα επιστρέφει σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Πίνακας 16. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 2013-2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	117	119	130	138	127	115	106	100	96
Κατάταξη στην Ευρώπη	40	40	40	41	43	43	43	44	44
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	55,4	55,7	54,0	53,2	55,0	57,3	57,7	59,9	60,9
ΑΕΠ (ΡΡΡ) (δισ)	\$294,3	\$276,9	\$265,6	\$284,3	\$286,0	\$289,4	\$298,7	\$312,7	\$323,7
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	-6,9	-6,4	-3,9	0,8	-0,2	-0,2	1,4	2,1	1,9
κκΑΕΠσταθ	17.762	18.006	18.050	18.037	18.304	18.627	18.993	17.436	17.762
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	-2,0	1,4	0,2	-0,1	1,5	1,8	2,0	-8,2	-2,0

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Σχετικά με τις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Ελλάδας, την περίοδο 2013- 2016, θα πρέπει να σημειωθούν οι χαμηλές τιμές των δεικτών που συναντώνται σχεδόν σε όλες τις χώρες της βαλκανικής στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, στην ελευθερία στην διαφθορά και στις κυβερνητικές δαπάνες, ενώ σημαντικά χαμηλή είναι και η τιμή του δείκτη της εργασιακής ελευθερίας. Ειδικά για τον δείκτη των κυβερνητικών δαπανών θα πρέπει να σημειωθούν οι τιμές 0 το 2015 και το 2016. Οι τιμές των υπόλοιπων δεικτών είναι σε καλύτερο επίπεδο, ενώ αξίζει να σημειωθεί η σχετική σταθερότητα που παρατηρείται στους περισσότερους από αυτούς τους δείκτες.

Πίνακας 17. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Ελλάδας, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	40,0	40	40,0	40,0

Ελευθερία από διαφθορά	34,0	33,2	40,0	43,0
Δημοσιονομική ελευθερία	66,2	65,9	64,2	64,4
Κυβερνητικές δαπάνες	24,7	19,2	0,0	0,0
Επιχειρηματική ελευθερία	77,1	75,8	73,3	73,8
Εργασιακή ελευθερία	42,1	53,9	51,6	50,2
Νομισματική ελευθερία	73,4	76,3	77,8	77,7
Ελευθερία εμπορίου	81,8	82,8	83,0	83
Ελευθερία επενδύσεων	65,0	60	60,0	60
Χρηματοοικονομική ελευθερία	50,0	50	50,0	40

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Παρόμοια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η εξέλιξη των δεικτών μετά το 2016 και μέχρι το 2021, με την κατάσταση να βελτιώνεται μόνο στον δείκτη που αφορά στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, του οποίου η τιμή βελτιώνεται κατά περίπου 25%. Αντίθετα, η κατάσταση παραμένει η ίδια στον δείκτη εργασιακής ελευθερίας, ενώ βελτιώνεται κάπως περισσότερο η κατάσταση στον δείκτη των κυβερνητικών δαπανών. Αξίζει τέλος να σημειωθούν και οι ιδιαίτερα χαμηλές τιμές στους δείκτες ελευθερίας επενδύσεων και χρηματοοικονομικής ελευθερίας.

Πίνακας 18. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Ελλάδας, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	52,5	52,3	52,4	57,0	55,5
Δικαστική αποτελεσματικότητα	56,1	59,0	49,5	48,6	53,5
Κυβερνητική ακεραιότητα	41,3	37,9	37,7	51,2	53,6
Φορολογική επιβάρυνση	61,1	60,4	59,1	59,0	59,9
Κυβερνητικές δαπάνες	5,4	20,9	23,3	31,5	34,2
Δημοσιονομική υγεία	58,1	70,5	79,0	80,0	80,0
Επιχειρηματική ελευθερία	74,3	74,4	74,1	73,7	75,8
Εργασιακή ελευθερία	51,0	54,4	52,5	52,0	49,8
Νομισματική ελευθερία	78,2	81,0	79,1	79,4	80,0
Ελευθερία εμπορίου	82,0	81,9	81,0	81,4	84,0
Ελευθερία επενδύσεων	60	55	55	55	55
Χρηματοοικονομική ελευθερία	52,5	52,3	52,4	57,0	55,5

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.7. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ του Κόσσοβου, την περίοδο 2019- 2021

Για την περιοχή του Κοσσόβου υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία μόνο για την τριετία 2019-2021. Με βάση αυτά τα στοιχεία φαίνεται η σχετικά καλύτερη θέση της περιοχής σε σχέση με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες, ενώ θα πρέπει να υπογραμμιστούν και οι σημαντικοί ρυθμοί ανάπτυξης της τάξης του 4% που σημειώνονται για την εν λόγω χρονική περίοδο.

Πίνακας 19. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ του Κόσσοβου, την περίοδο 2019-2021

Έτος	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	51	53	58
Κατάταξη στην Ευρώπη	26	28	32
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	67,0	67,4	66,5
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$19,6	\$20,9	\$22,1
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	4,1	4,0	4,0
κκΑΕΠσταθ	4.037	4.256	3.993
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	3,5	5,4	-6,2

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Σχετικά με τους δείκτες οικονομικής ελευθερίας, χειρότερη επίδοση παρατηρείται σε αυτόν που αναφέρεται στην χρηματοοικονομική ελευθερία (30), ενώ οι δείκτες των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και της κυβερνητικής ακεραιότητας είναι σε χαμηλά επίπεδα, όπως και αυτός της δικαστικής αποτελεσματικότητας, γεγονός που παρατηρείται συχνά στην περιοχή των Βαλκανίων.

Πίνακας 20. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας του Κόσσοβου, την περίοδο 2019- 2021.

Έτος	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	57,2	66,3	54,5
Δικαστική αποτελεσματικότητα	53,5	54,1	55,9
Κυβερνητική ακεραιότητα	44,7	39,2	46,4
Φορολογική επιβάρυνση	92,5	92,6	92,6

Κυβερνητικές δαπάνες	77,7	76,5	75,0
Δημοσιονομική υγεία	96,0	94,0	90,5
Επιχειρηματική ελευθερία	73,8	75,0	71,2
Εργασιακή ελευθερία	64,9	61,0	64,4
Νομισματική ελευθερία	78,3	78,4	75,7
Ελευθερία εμπορίου	70,8	76,2	77,2
Ελευθερία επενδύσεων	65	65	65
Χρηματοοικονομική ελευθερία	30	30	30

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.8. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Μολδαβίας, την περίοδο 2013- 2021

Η Μολδαβία κατατάσσεται χαμηλότερα στην παγκόσμια λίστα σε σχέση με την Βουλγαρία και την Αλβανία, καθώς με βάση τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, λαμβάνει θέσεις που κυμαίνονται μεταξύ της 85ης και της 115ης θέσης, ενώ οι αντίστοιχες σχετικές θέσεις στην Ευρώπη είναι η 39η και η 41η. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 55,5 μέχρι 62,5, η οποία λαμβάνεται για την χώρα το 2021. Επιπλέον, το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές παρουσιάζει συνεχή αύξηση, η οποία σωρευτικά ξεπερνά το 200%, καθώς το 2021 ξεπερνά τα 27 δισεκατομμύρια δολάρια, όταν το 2013 ήταν μόλις 12 δισεκατομμύρια. Ωστόσο, η αύξηση αυτή έρχεται μέσα τόσο από θετικούς, όσο και αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, οι οποίοι ωστόσο είναι αρκετά έντονοι.

Πίνακας 21. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Μολδαβίας, την περίοδο 2013-2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	115	110	111	117	110	105	97	87	85
Κατάταξη στην Ευρώπη	39	39	39	40	41	40	40	40	41
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	55,5	57,3	57,5	57,4	58,0	58,4	59,1	62,0	62,5
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$12,0	\$12,2	\$13,3	\$17,7	\$17,8	\$18,9	\$20,1	\$25,9	\$27,3

Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	6,4	-0,8	8,9	4,6	-1,1	-1,1	4,0	4,0	3,6
κκΑΕΠσταθ	2.589	2.720	2.732	2.886	3.073	3.261	3.434	3.250	2.589
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	9,1	5,1	0,5	5,6	6,5	6,1	5,3	-5,4	9,1

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Σχετικά με τις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Μολδαβίας, την περίοδο 2013- 2016, θα πρέπει να σημειωθούν οι –παραδοσιακά- χαμηλές τιμές των δεικτών που συναντώνται σχεδόν σε όλες τις χώρες της βαλκανικής στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, στην ελευθερία στην διαφθορά και στις κυβερνητικές δαπάνες, ενώ σημαντικά χαμηλή είναι και η τιμή του δείκτη της εργασιακής ελευθερίας, αλλά και η τιμή της ελευθερίας επενδύσεων. Οι τιμές των υπόλοιπων δεικτών είναι σε καλύτερο επίπεδο, ενώ αξίζει να σημειωθεί η σχετική σταθερότητα που παρατηρείται στους περισσότερους από αυτούς τους δείκτες.

Πίνακας 22. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Μολδαβίας, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	40,0	40,0	40,0	40,0
Ελευθερία από διαφθορά	29,0	29,5	35,0	35,0
Δημοσιονομική ελευθερία	87,2	85,8	85,1	85,4
Κυβερνητικές δαπάνες	50,1	54,4	51,8	55,6
Επιχειρηματική ελευθερία	69,7	70,1	66,8	64,6
Εργασιακή ελευθερία	40,9	37,9	40,6	39,3
Νομισματική ελευθερία	73,4	75,0	76,1	76,0
Ελευθερία εμπορίου	80,0	80,1	79,8	73,6
Ελευθερία επενδύσεων	35,0	50,0	50,0	55
Χρηματοοικονομική ελευθερία	50,0	50,0	50,0	50

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Παρόμοια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η εξέλιξη των δεικτών μετά το 2016 και μέχρι το 2021, με την κατάσταση να βελτιώνεται μόνο στον δείκτη που αφορά στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, του οποίου η τιμή βελτιώνεται κατά 50% σε σχέση με το

2013. Αντίθετα, η κατάσταση παραμένει η ίδια στον δείκτη εργασιακής ελευθερίας, ενώ βελτιώνεται σημαντικά τα δυο τελευταία χρόνια η κατάσταση στον δείκτη των κυβερνητικών δαπανών, αλλά και σε κάποιο βαθμό και η κατάσταση στον δείκτη της κυβερνητικής ακεραιότητας.

Πίνακας 23. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Μολδαβίας, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	49,6	53,5	55,2	60,5	60,6
Δικαστική αποτελεσματικότητα	23,9	26,3	29,6	31,7	29,9
Κυβερνητική ακεραιότητα	28,6	26,6	25,4	37,2	38,7
Φορολογική επιβάρυνση	86,1	85,3	85,4	86,1	94,0
Κυβερνητικές δαπάνες	54,8	56,7	59,1	71,6	71,0
Δημοσιονομική υγεία	90,6	90,0	92,0	96,2	96,5
Επιχειρηματική ελευθερία	65,9	66,0	67,0	68,1	66,2
Εργασιακή ελευθερία	38,9	39,9	39,0	37,0	39,2
Νομισματική ελευθερία	72,0	73,2	73,5	72,0	71,5
Ελευθερία εμπορίου	80,0	78,3	78,0	78,0	76,8
Ελευθερία επενδύσεων	55	55	55	55	55
Χρηματοοικονομική ελευθερία	50	50	50	50	50

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.9. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ του Μαυροβούνιου, την περίοδο 2013- 2021

Το Μαυροβούνιο κατατάσσεται χαμηλά στην παγκόσμια λίστα σε σχέση με υπόλοιπα βαλκανικά κράτη, καθώς με βάση τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, λαμβάνει θέσεις που κυμαίνονται μεταξύ της 66ης και της 92ης θέσης, ενώ οι αντίστοιχες σχετικές θέσεις στην Ευρώπη είναι η 31η και η 42η. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 60,5 μέχρι 64,9, η οποία λαμβάνεται για την χώρα το 2018. Επιπλέον, το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές παρουσιάζει συνεχή αύξηση, η οποία σωρευτικά ξεπερνά το 80%, καθώς το 2021 ξεπερνά τα 12 δισεκατομμύρια δολάρια, όταν το 2013 ήταν 7,2 δισεκατομμύρια. Ωστόσο, η αύξηση αυτή έρχεται μέσα από θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, οι οποίοι ξεπερνούν το 3% σε αρκετές περιπτώσεις.

Πίνακας 24. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ του Μαυροβούνιου, την περίοδο 2013- 2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	70	68	66	65	83	68	92	91	80
Κατάταξη στην Ευρώπη	33	31	31	31	35	33	39	42	39
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	62,6	63,6	64,7	64,9	62,0	64,3	60,5	61,5	63,4
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$7,2	\$7,3	\$7,4	\$9,4	\$10,0	\$10,4	\$11,0	\$11,9	\$12,6
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	2,5	0,0	3,4	1,1	4,1	4,1	4,2	4,5	3,6
κκΑΕΠσταθ	6.202	6.307	6.517	6.708	7.023	7.382	7.684	6.523	6.202
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	3,4	1,7	3,3	2,9	4,7	5,1	4,1	-15,1	3,4

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Σχετικά με τις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας του Μαυροβούνιου, την περίοδο 2013-2016, θα πρέπει να σημειωθούν οι χαμηλές τιμές των δεικτών που συναντώνται σχεδόν σε όλες τις χώρες τις βαλκανικής στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, στην ελευθερία στην διαφθορά και στις κυβερνητικές δαπάνες, ενώ σημαντικά χαμηλή είναι και η τιμή του δείκτη της χρηματοοικονομικής ελευθερίας. Οι τιμές των υπόλοιπων δεικτών είναι σε καλύτερο επίπεδο, ενώ αξίζει να σημειωθεί η σχετική σταθερότητα που παρατηρείται στους περισσότερους από αυτούς τους δείκτες.

Πίνακας 25. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας του Μαυροβούνιου, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	40,0	40	40,0	40,0
Ελευθερία από διαφθορά	40,0	37,8	44,0	42,0

Δημοσιονομική ελευθερία	92,4	92,5	92,6	91,6
Κυβερνητικές δαπάνες	41,5	42,6	36,7	39,8
Επιχειρηματική ελευθερία	72,7	77,6	77,1	76,6
Εργασιακή ελευθερία	71,4	68,6	77,5	72,0
Νομισματική ελευθερία	79,9	78,6	79,7	82,6
Ελευθερία εμπορίου	83,0	83,1	84,8	84,8
Ελευθερία επενδύσεων	55,0	65	65,0	70
Χρηματοοικονομική ελευθερία	50,0	50,0	50,0	50

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Παρόμοια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η εξέλιξη των δεικτών μετά το 2016 και μέχρι το 2021, με την κατάσταση να βελτιώνεται μόνο στον δείκτη που αφορά στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, του οποίου η τιμή βελτιώνεται κατά 50%. Αντίθετα, η κατάσταση παραμένει η ίδια στον δείκτη χρηματοοικονομικής ελευθερίας, ενώ επιδεινώνεται ακόμη περισσότερο η κατάσταση στον δείκτη των κυβερνητικών δαπανών.

Πίνακας 26. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας του Μαυροβούνιου, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	58,0	54,2	55,4	59,1	57,8
Δικαστική αποτελεσματικότητα	50,4	51,3	51,8	55,3	56,2
Κυβερνητική ακεραιότητα	43,4	38,1	39,5	47,5	51,0
Φορολογική επιβάρυνση	83,1	85,2	85,3	85,4	83,6
Κυβερνητικές δαπάνες	33,1	35,7	32,6	32,1	35,3
Δημοσιονομική υγεία	44,3	69,1	23,2	23,4	37,2
Επιχειρηματική ελευθερία	72,0	72,9	73,3	70,8	73,5
Εργασιακή ελευθερία	67,4	70,9	73,4	74,8	78,0
Νομισματική ελευθερία	82,5	84,9	81,6	80,3	83,4
Ελευθερία εμπορίου	84,7	84,7	84,7	83,8	79,4
Ελευθερία επενδύσεων	75	75	75	75	75
Χρηματοοικονομική ελευθερία	50	50	50	50	50

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.10. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Ρουμανίας, την περίοδο 2013- 2021

Η Ρουμανία κατατάσσεται υψηλότερα στην παγκόσμια λίστα σε σχέση με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες και περιοχές, καθώς με βάση τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, λαμβάνει θέσεις που κυμαίνονται μεταξύ της 62^{ης} και της 37^{ης} θέσης, ενώ οι αντίστοιχες σχετικές θέσεις στην Ευρώπη είναι η 19^η και η 29^η. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 65,1 μέχρι 69,7, η οποία λαμβάνεται για την χώρα το 2017. Επιπλέον, το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές παρουσιάζει συνεχή αύξηση, η οποία σωρευτικά ξεπερνά το 100%, καθώς το 2021 ξεπερνά τα 549,6 δισεκατομμύρια δολάρια, όταν το 2013 ήταν 267 δισεκατομμύρια. Ωστόσο, η αύξηση αυτή έρχεται μέσα από θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, οι οποίοι ωστόσο ξεπερνούν συχνά το 3%, φτάνοντας μέχρι και το 7% το 2019.

Πίνακας 27. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Ρουμανίας, την περίοδο 2013-2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	59	62	57	61	39	37	42	38	43
Κατάταξη στην Ευρώπη	28	29	27	29	20	19	21	21	26
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	65,1	65,5	66,6	65,6	69,7	69,4	68,6	69,7	69,5
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$267,2	\$273,4	\$285,1	\$392,8	\$413,8	\$441,6	\$481,5	\$516,3	\$549,2
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	2,5	0,3	3,5	2,9	3,7	3,7	7,0	4,1	4,1
κκΑΕΠσταθ	8.338	8.671	8.969	9.445	10.195	10.714	11.215	10.830	8.338
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	4,2	4,0	3,4	5,3	7,9	5,1	4,7	-3,4	4,2

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Σχετικά με τις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Ρουμανίας, την περίοδο 2013- 2016, θα πρέπει να σημειωθούν οι χαμηλές σχετικά τιμές των δεικτών που συναντώνται σχεδόν σε όλες τις χώρες της βαλκανικής στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, στην ελευθερία στην διαφθορά και στις κυβερνητικές δαπάνες, ενώ σημαντικά χαμηλή είναι και η τιμή του δείκτη της χρηματοοικονομικής ελευθερίας. Οι τιμές των υπόλοιπων δεικτών είναι σε καλύτερο επίπεδο, ενώ αξίζει να σημειωθεί η σχετική σταθερότητα που παρατηρείται στους περισσότερους από αυτούς τους δείκτες.

Πίνακας 28. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Ρουμανίας, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	40,0	40	40,0	35,0
Ελευθερία από διαφθορά	36,0	37,7	43,0	43,0
Δημοσιονομική ελευθερία	87,9	87,0	86,9	87,5
Κυβερνητικές δαπάνες	62,2	59,2	62,3	65,6
Επιχειρηματική ελευθερία	70,4	71,0	69,8	66,1
Εργασιακή ελευθερία	63,5	65,2	68,6	65,1
Νομισματική ελευθερία	74,7	77,1	77,3	81,1
Ελευθερία εμπορίου	86,8	87,8	88,0	88
Ελευθερία επενδύσεων	80,0	80,0	80,0	75
Χρηματοοικονομική ελευθερία	50,0	50,0	50,0	50

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Παρόμοια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η εξέλιξη των δεικτών μετά το 2016 και μέχρι το 2021, με την κατάσταση να βελτιώνεται μόνο στον δείκτη που αφορά στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, του οποίου η τιμή αγγίζει πλέον το 70. Αντίθετα, η κατάσταση παραμένει η ίδια στον δείκτη χρηματοοικονομικής ελευθερίας, ενώ βελτιώνεται η κατάσταση στον δείκτη των κυβερνητικών δαπανών, αλλά και σε αυτόν της ελευθερίας επενδύσεων.

Πίνακας 29. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Ρουμανίας, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	63,9	61,0	66,7	72,5	68,8
Δικαστική	58,5	59,7	51,9	56,1	63,1

αποτελεσματικότητα					
Κυβερνητική ακεραιότητα	45,9	40,0	39,8	55,1	54,6
Φορολογική επιβάρυνση	87,4	87,3	89,7	90,3	94,3
Κυβερνητικές δαπάνες	65,3	66,9	69,0	70,4	69,2
Δημοσιονομική υγεία	90,9	91,1	89,3	85,6	78,9
Επιχειρηματική ελευθερία	65,9	65,2	63,1	58,6	59,7
Εργασιακή ελευθερία	62,5	66,8	64,5	63,0	63,6
Νομισματική ελευθερία	83,6	82,8	82,7	78,1	77,7
Ελευθερία εμπορίου	87,0	86,9	86,0	86,4	84,0
Ελευθερία επενδύσεων	75	75	70	70	70
Χρηματοοικονομική ελευθερία	50	50	50	50	50

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.11. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Σερβίας, την περίοδο 2013- 2021

Η Σερβία κατατάσσεται χαμηλότερα στην παγκόσμια λίστα σε σχέση με την Ρουμανία που μελετήθηκε προηγουμένως, καθώς με βάση τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, λαμβάνει θέσεις που κυμαίνονται μεταξύ της 54ης και της 99ης θέσης, ενώ οι αντίστοιχες σχετικές θέσεις στην Ευρώπη είναι η 30η και η 39η. Ωστόσο, τα τελευταία 3 χρόνια σημειώνει σημαντική βελτίωση, κερδίζοντας 26 θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη και επτά στην ευρωπαϊκή. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 58,6 μέχρι 67,2, η οποία λαμβάνεται για την χώρα το 2021. Επιπλέον, το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές παρουσιάζει συνεχή αύξηση, η οποία σωρευτικά ξεπερνά το 80%, καθώς το 2021 ξεπερνά τα 130 δισεκατομμύρια δολάρια, όταν το 2013 ήταν 78,9 δισεκατομμύρια. Ωστόσο, η αύξηση αυτή έρχεται μέσα τόσο από θετικούς, όσο και αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, οι οποίοι ωστόσο δεν ξεπερνούν το 3%, με εξαίρεση τα δυο τελευταία χρόνια που ξεπερνούν το 4%.

Πίνακας 30. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Σερβίας, την περίοδο 2013- 2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	94	95	90	77	99	80	69	65	54
Κατάταξη στην Ευρώπη	37	37	37	33	39	37	34	35	30
Δείκτης	58,6	59,4	60,0	62,1	58,9	62,5	63,9	66,0	67,2

Οικονομικής Ελευθερίας									
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$78,9	\$78,7	\$81,1	\$95,5	\$97,5	\$101,8	\$105,5	\$122,8	\$130,2
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	1,8	-1,8	2,5	-1,8	0,7	0,7	1,8	4,4	4,2
κκΑΕΠσταθ	5.525	5.463	5.589	5.806	5.960	6.262	6.563	6.533	5.525
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	3,4	-1,1	2,3	3,9	2,6	5,1	4,8	-0,4	3,4

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Σχετικά με τις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Σερβίας, την περίοδο 2013- 2016, θα πρέπει να σημειωθούν οι χαμηλές τιμές των δεικτών που συναντώνται σχεδόν σε όλες τις χώρες της βαλκανικής στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, στην ελευθερία στην διαφθορά και στις κυβερνητικές δαπάνες, ενώ σημαντικά χαμηλή είναι και η τιμή του δείκτη της χρηματοοικονομικής ελευθερίας, γεγονός και αυτό συχνά συναντημένο και σε άλλες χώρες της βαλκανικής. Οι τιμές των υπόλοιπων δεικτών είναι σε καλύτερο επίπεδο, ενώ αξίζει να σημειωθεί η σχετική σταθερότητα που παρατηρείται στους περισσότερους από αυτούς τους δείκτες.

Πίνακας 31. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Σερβίας, την περίοδο 2013-2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	40,0	40	45,0	50,0
Ελευθερία από διαφθορά	33,0	34,0	42,0	41,0
Δημοσιονομική ελευθερία	84,2	83,1	82,4	84,3
Κυβερνητικές δαπάνες	40,3	38,6	27,1	44,1
Επιχειρηματική ελευθερία	60,2	59,3	57,8	60,2
Εργασιακή ελευθερία	70,4	70,1	70,4	66,2
Νομισματική ελευθερία	65,3	66,9	72,2	77,5
Ελευθερία εμπορίου	77,9	77,0	78,2	77,8
Ελευθερία επενδύσεων	65,0	75	75,0	70
Χρηματοοικονομική ελευθερία	50,0	50	50,0	50

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Παρόμοια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η εξέλιξη των δεικτών μετά το 2016 και μέχρι το 2021, με την κατάσταση να βελτιώνεται μόνο στον δείκτη που αφορά στα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Αντίθετα, η κατάσταση παραμένει η ίδια στον δείκτη χρηματοοικονομικής ελευθερίας, ενώ παραμένει ίδια η κατάσταση στον δείκτη των κυβερνητικών δαπανών.

Πίνακας 32. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Σερβίας, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	50,3	46,2	50,1	55,4	57,9
Δικαστική αποτελεσματικότητα	40,2	48,2	44,8	46,8	50,6
Κυβερνητική ακεραιότητα	38,2	36,5	37,2	44,0	45,0
Φορολογική επιβάρυνση	83,3	83,5	82,0	83,7	92,5
Κυβερνητικές δαπάνες	40,3	40,6	45,1	49,7	49,6
Δημοσιονομική υγεία	46,9	67,0	90,1	94,1	94,6
Επιχειρηματική ελευθερία	62,9	68,3	72,9	72,6	71,0
Εργασιακή ελευθερία	65,9	69,2	67,4	66,9	67,3
Νομισματική ελευθερία	80,8	82,9	80,0	80,7	81,1
Ελευθερία εμπορίου	77,8	87,4	77,0	78,0	77,2
Ελευθερία επενδύσεων	70	70	70	70	70
Χρηματοοικονομική ελευθερία	50	50	50	50	50

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.12. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Σλοβενίας, την περίοδο 2013- 2021

Η Σλοβενία κατατάσσεται σε παρόμοια θέση στην παγκόσμια λίστα σε σχέση με την Ρουμανία που μελετήθηκε προηγουμένως, καθώς με βάση τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, λαμβάνει θέσεις που κυμαίνονται μεταξύ της 97ης και της 48ης θέσης, ενώ οι αντίστοιχες σχετικές θέσεις στην Ευρώπη είναι η 38η και η 28η. Ωστόσο, τα τελευταία 4 χρόνια σημειώνει σημαντική βελτίωση, κερδίζοντας 49 θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη και 10 στην ευρωπαϊκή. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 60,3 μέχρι 68,3, η οποία λαμβάνεται για την χώρα το 2021. Επιπλέον, το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές παρουσιάζει αύξηση, η οποία σωρευτικά ξεπερνά το 50%, καθώς το 2021 ξεπερνά τα 79 δισεκατομμύρια δολάρια, όταν το 2013 ήταν 57,9 δισεκατομμύρια. Ωστόσο, η αύξηση αυτή έρχεται μέσα τόσο από θετικούς, όσο και

αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, οι οποίοι ωστόσο δεν ξεπερνούν το 3%, με εξαίρεση τα δυο τελευταία χρόνια που ξεπερνούν το 4%.

Πίνακας 33. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Σλοβενίας, την περίοδο 2013-2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	76	74	88	90	97	64	58	52	48
Κατάταξη στην Ευρώπη	34	34	36	37	38	31	29	27	28
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	61,7	62,7	60,3	60,6	59,2	64,8	65,5	67,8	68,3
ΑΕΠ (PPP) (δισ)	\$57,9	\$58,0	\$57,4	\$61,1	\$64,0	\$66,2	\$71,1	\$76,0	\$79,2
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	-0,2	-2,3	-1,1	2,6	2,9	2,9	5,0	4,5	2,4
κκΑΕΠσταθ	19.914	20.446	20.882	21.533	22.555	23.467	24.062	22.915	19.914
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	-1,2	2,7	2,1	3,1	4,7	4,0	2,5	-4,8	-1,2

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Σχετικά με τις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Σλοβενίας, την περίοδο 2013- 2016, θα πρέπει να σημειωθούν οι χαμηλές σχετικά τιμές των δεικτών που συναντώνται σχεδόν σε όλες τις χώρες της βαλκανικής στην ελευθερία στην διαφθορά και στις κυβερνητικές δαπάνες, ενώ σημαντικά χαμηλή είναι και η τιμή του δείκτη της χρηματοοικονομικής ελευθερίας. Ωστόσο, είναι η χώρα με τις υψηλότερες τιμές στον δείκτη δικαιωμάτων ιδιοκτησίας στην βαλκανική. Οι τιμές των υπόλοιπων δεικτών είναι σε καλύτερο επίπεδο, ενώ αξίζει να σημειωθεί η σχετική σταθερότητα που παρατηρείται στους περισσότερους από αυτούς τους δείκτες.

Πίνακας 34. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Σλοβενίας, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	60,0	60	60,0	60,0
Ελευθερία από διαφθορά	59,0	61,0	57,0	58,0
Δημοσιονομική ελευθερία	65,7	58,9	58,1	58,6
Κυβερνητικές δαπάνες	22,3	22,6	0,0	0,0
Επιχειρηματική ελευθερία	80,7	85,4	81,2	82
Εργασιακή ελευθερία	40,4	51,0	57,1	55,4
Νομισματική ελευθερία	81,6	80,3	81,3	84,3
Ελευθερία εμπορίου	86,8	87,8	88,0	88
Ελευθερία επενδύσεων	70,0	70	70,0	70
Χρηματοοικονομική ελευθερία	50,0	50	50,0	50

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Παρόμοια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η εξέλιξη των δεικτών μετά το 2016 και μέχρι το 2021, με την κατάσταση να βελτιώνεται μόνο στον δείκτη που αφορά στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, του οποίου η τιμή αγγίζει πλέον το 77. Αντίθετα, η κατάσταση παραμένει η ίδια στον δείκτη χρηματοοικονομικής ελευθερίας, ενώ βελτιώνεται η κατάσταση στον δείκτη των κυβερνητικών δαπανών.

Πίνακας 35. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Σλοβενίας, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	75,0	76,6	76,4	76,5	77,3
Δικαστική αποτελεσματικότητα	55,1	57,7	46,5	48,6	56,3
Κυβερνητική ακεραιότητα	53,6	52,1	53,6	67,4	68,2
Φορολογική επιβάρυνση	58,7	58,7	58,4	59,2	58,2
Κυβερνητικές δαπάνες	28,6	31,2	38,3	42,9	42,5
Δημοσιονομική υγεία	6,1	66,3	82,6	90,3	91,1
Επιχειρηματική ελευθερία	80,6	79,5	79,3	78,4	78,8
Εργασιακή ελευθερία	60,2	61,3	61,2	61,4	61,5
Νομισματική ελευθερία	85,3	87,3	83,6	82,2	81,9
Ελευθερία εμπορίου	87,0	86,9	86,0	86,4	84,0
Ελευθερία επενδύσεων	70	70	70	70	70

Χρηματοοικονομική ελευθερία	50	50	50	50	50
-----------------------------	----	----	----	----	----

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.13. Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και το ΑΕΠ της Τουρκίας, την περίοδο 2013- 2021

Η Τουρκία, τέλος κατατάσσεται χαμηλότερα στην παγκόσμια λίστα σε σχέση με την Ρουμανία και την Σλοβενία, καθώς με βάση τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, λαμβάνει θέσεις που κυμαίνονται μεταξύ της 58ης και της 79ης θέσης, ενώ οι αντίστοιχες σχετικές θέσεις στην Ευρώπη είναι η 28η και η 37η. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 62,1 μέχρι 65,4, η οποία λαμβάνεται για την χώρα το 2018. Επιπλέον, το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές παρουσιάζει συνεχή αύξηση, η οποία σωρευτικά ξεπερνά το 100%, καθώς το 2021 ξεπερνά τα 2.361 δισεκατομμύρια δολάρια, όταν το 2013 ήταν 1.073. Ωστόσο, η αύξηση αυτή έρχεται μέσα από θετικούς, ρυθμούς ανάπτυξης.

Πίνακας 36. Η οικονομική ελευθερία και το ΑΕΠ της Τουρκίας, την περίοδο 2013-2021

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Παγκόσμια Κατάταξη	69	64	70	79	60	58	68	71	76
Κατάταξη στην Ευρώπη	32	30	32	34	29	28	33	36	37
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	62,9	64,9	63,2	62,1	65,2	65,4	64,6	64,4	64,0
ΑΕΠ (ΡΡΡ) (δισ)	\$1.073	\$1.123	\$1.174	\$1.508	\$1.588	\$1.988	\$2.173	\$2.292	\$2.361
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ	8,5	2,6	4,3	2,9	3,8	3,8	7,0	2,6	0,9
κκΑΕΠσταθ	10.226	10.550	11.006	11.187	11.835	12.004	11.956	12.035	10.226
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠσταθ	6,7	3,2	4,3	1,6	5,8	1,4	-0,4	0,7	6,7

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2021.

Σχετικά με τις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Τουρκίας, την περίοδο 2013- 2016, θα πρέπει να σημειωθούν οι χαμηλές τιμές των δεικτών που συναντώνται σχεδόν σε όλες τις χώρες τις βαλκανικής στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, στην ελευθερία στην διαφθορά και στις κυβερνητικές δαπάνες, ενώ σημαντικά χαμηλή είναι και η τιμή του δείκτη της εργασιακής ελευθερίας. Οι τιμές των υπόλοιπων δεικτών είναι σε καλύτερο επίπεδο, ενώ αξίζει να σημειωθεί η σχετική σταθερότητα που παρατηρείται στους περισσότερους από αυτούς τους δείκτες.

Πίνακας 37. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Τουρκίας, την περίοδο 2013- 2016

Έτος	2013	2014	2015	2016
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	50,0	50	45,0	40,0
Ελευθερία από διαφθορά	42,0	44,0	50,0	45,0
Δημοσιονομική ελευθερία	77,0	77,5	76,1	75,2
Κυβερνητικές δαπάνες	64,9	63,5	57,6	55,6
Επιχειρηματική ελευθερία	68,2	67,6	61,0	65,4
Εργασιακή ελευθερία	43,1	59,7	50,2	48,6
Νομισματική ελευθερία	73,3	71,8	72,4	71,5
Ελευθερία εμπορίου	85,2	84,5	84,6	84,4
Ελευθερία επενδύσεων	65,0	70	75,0	75
Χρηματοοικονομική ελευθερία	60,0	60	60,0	60

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2013-2016.

Παρόμοια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η εξέλιξη των δεικτών μετά το 2016 και μέχρι το 2021.

Πίνακας 38. Οι διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας της Τουρκίας, την περίοδο 2017- 2021.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	61,3	54,7	55,8	57,4	61,5
Δικαστική αποτελεσματικότητα	52,5	54,5	49,8	53,7	58,6
Κυβερνητική ακεραιότητα	40,7	42,0	41,2	44,6	45,4
Φορολογική επιβάρυνση	75,5	74,7	76,4	76,7	73,2
Κυβερνητικές δαπάνες	57,7	68,1	65,1	64,1	64,5
Δημοσιονομική υγεία	95,7	93,6	92,2	86,1	75,8
Επιχειρηματική ελευθερία	64,3	63,3	66,0	67,0	68,5

Εργασιακή ελευθερία	48,5	47,6	49,2	49,2	48,8
Νομισματική ελευθερία	72,2	72,3	70,0	66,1	65,4
Ελευθερία εμπορίου	79,4	78,6	79,6	78,0	76,0
Ελευθερία επενδύσεων	75	75	70	70	70
Χρηματοοικονομική ελευθερία	60	60	60	60	60

Πηγή: Heritage Foundation Index of Economic Freedom, 2017-2021.

4.14. Οι συσχετίσεις των διαστάσεων της οικονομικής ελευθερίας με το ΑΕΠ, τον ρυθμό μεγέθυνσης, το κατά κεφαλήν σταθερό ΑΕΠ και τον ρυθμό μεταβολής του κατά κεφαλήν σταθερού ΑΕΠ

Στην παράγραφο αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των συσχετίσεων ανάμεσα στις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας και του ΑΕΠ των χωρών της βαλκανικής. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα που ακολουθεί, αλλά και αυτά του επόμενου πίνακα, μόνο οι διαστάσεις της δικαστικής αποτελεσματικότητας και των κυβερνητικών δαπανών εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές σχέσεις με το ΑΕΠ. Ωστόσο, οι θετικές αυτές συσχετίσεις είναι αδύναμες και δεν οδηγούν στην ανάλυση παλινδρόμησης, ώστε να ελεγχθεί η προβλεπτική τους ικανότητα στον καθορισμό των του ΑΕΠ αυτών των χωρών.

Πίνακας 39. Οι συσχετίσεις του ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας

		ΑΕΠ	ΕΦΙ	Δικαιώματα ιδιοκτησίας	Δικαστική αποτελεσματικότητα	Κυβερνητική ακεραιότητα	Φορολογική επιβάρυνση	Κυβερνητικές δαπάνες	Δημοσιονομική υγεία
ΑΕΠ	Pearson	1							
	p-value								
ΕΦΙ	Pearson	,072	1						
	p-value	,454							
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	Pearson	,112	,353**	1					
	p-value	,244	,000						
Δικαστική αποτελεσματικότητα	Pearson	,205*	,261*	,307*	1				
	p-value	,016	,040	,015					
Κυβερνητική	Pearson	-,039	,388**	,561**	,087	1			

ακεραιότητα	p-value	,763	,002	,000	,501				
Φορολογική επιβάρυνση	Pearson	-,069	,362**	-,192	,093	-,552**	1		
	p-value	,593	,004	,135	,472	,000			
Κυβερνητικές δαπάνες	Pearson	,213*	,671**	-,020	,125	-,245	,742**	1	
	p-value	,035	,000	,838	,333	,055	,000		
Δημοσιονομική υγεία	Pearson	,182	,312*	-,108	-,026	-,405**	,443**	,619**	1
	p-value	,153	,013	,401	,839	,001	,000	,000	

Πίνακας 40. Οι συσχετίσεις του ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας

		ΑΕΠ	Επιχειρηματική Ελευθερία	Εργασιακή Ελευθερία	Νομισματική Ελευθερία	Ελευθερία Εμπορίου	Ελευθερία Επενδύσεων	Χρηματοοικονομική Ελευθερία
ΑΕΠ	Pearson	1						
	p-value							
Επιχειρηματική Ελευθερία	Pearson	-,041	1					
	p-value	,672						
Εργασιακή Ελευθερία	Pearson	,142	,236*	1				
	p-value	,138	,013					
Νομισματική Ελευθερία	Pearson	,053	,006	,312**	1			
	p-value	,577	,953	,001				
Ελευθερία Εμπορίου	Pearson	-,132	-,156	-,042	,323**	1		
	p-	,167	,102	,661	,001			

	value							
Ελευθερία Επενδύσεων	Pearson	-,053	-,349**	,043	,178	,455**	1	
	p-value	,583	,000	,657	,062	,000		
Χρηματοοικονομική Ελευθερία	Pearson	,017	,081	,103	-,040	-,106	-,146	1
	p-value	,861	,397	,284	,679	,267	,127	

Στην συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των συσχετίσεων ανάμεσα στις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας και του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ των χωρών της βαλκανικής. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα που ακολουθεί, αλλά και αυτά του επόμενου πίνακα, μόνο οι διαστάσεις της δικαστικής αποτελεσματικότητας και των κυβερνητικών δαπανών εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές σχέσεις με το ΑΕΠ, οι οποίες μάλιστα είναι εντονότερες. Εξάλλου, στατιστικά σημαντική θετική σχέση ανάμεσα στον ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ και του συνολικού δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας διαπιστώνεται, η οποία ελέγχεται στην συνέχεια και με την βοήθεια της γραμμικής παλινδρόμησης.

Πίνακας 41. Οι συσχετίσεις του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας

		rate	EFI	Δικαιώματα ιδιοκτησίας	Δικαστική αποτελεσματικό τητα	Κυβερνητική ακεραιότητα	Φορολογική επιβάρυνση	Κυβερνητικές δαπάνες	Δημοσιονομική υγεία
rate	Pearson	1							
	p-value								
EFI	Pearson	,414 **	1						
	p-value	,000							
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	Pearson	,324 **	,353 **	1					
	p-value	,001	,000						
Δικαστική αποτελεσματικ ότητα	Pearson	,122	,261 *	,307*	1				
	p-value	,343	,040	,015					

Κυβερνητική ακεραιότητα	Pearson	,223	,388 **	,561**	,087	1			
	p-value	,081	,002	,000	,501				
Φορολογική επιβάρυνση	Pearson	,214	,362 **	-,192	,093	-,552**	1		
	p-value	,095	,004	,135	,472	,000			
Κυβερνητικές δαπάνες	Pearson	,388 **	,671 **	-,020	,125	-,245	,742**	1	
	p-value	,000	,000	,838	,333	,055	,000		
Δημοσιονομική υγεία	Pearson	,088	,312 *	-,108	-,026	-,405**	,443**	,619**	1
	p-value	,495	,013	,401	,839	,001	,000	,000	

Πίνακας 42. Οι συσχετίσεις του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας

		rate	Επιχειρηματική Ελευθερία	Εργασιακή Ελευθερία	Νομισματική Ελευθερία	Ελευθερία Εμπορίου	Ελευθερία Επενδύσεων	Χρηματοοικονομική Ελευθερία
rate	Pearson	1						
	p-value							
Επιχειρηματική Ελευθερία	Pearson	,041	1					
	p-value	,672						
Εργασιακή Ελευθερία	Pearson	,142	,236*	1				
	p-value	,138	,013					
Νομισματική Ελευθερία	Pearson	,053	,006	,312**	1			
	p-value	,577	,953	,001				
Ελευθερία Εμπορίου	Pearson	-,132	-,156	-,042	,323**	1		
	p-value	,167	,102	,661	,001			
Ελευθερία Επενδύσεων	Pearson	-,053	-,349**	,043	,178	,455**	1	

	p-value	,583	,000	,657	,062	,000		
Χρηματοοικονομική Ελευθερία	Pearson	,017	,081	,103	-,040	-,106	-,146	1
	p-value	,861	,397	,284	,679	,267	,127	

Στην συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των συσχετίσεων ανάμεσα στις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας και του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ των χωρών της βαλκανικής. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα που ακολουθεί, αλλά και αυτά του επόμενου πίνακα, μόνο οι διαστάσεις των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, της δικαστικής αποτελεσματικότητας, της φορολογικής επιβάρυνσης και των κυβερνητικών δαπανών εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές σχέσεις με το ΑΕΠ, οι οποίες μάλιστα είναι εντονότερες. Εξάλλου, στατιστικά σημαντική θετική σχέση ανάμεσα στο κατά κεφαλήν πραγματικό ΑΕΠ και του συνολικού δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας διαπιστώνεται, αν και είναι ιδιαίτερα ασθενής.

Πίνακας 43. Οι συσχετίσεις του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας

		κκΑΕΠ πρ	EFI	Δικαιώματα ιδιοκτησίας	Δικαστική αποτελεσματικ ότητα	Κυβερνητική ακεραιότητα	Φορολογική επιβάρυνση	Κυβερνητικές δαπάνες	Δημοσιονομική υγεία
κκΑΕΠπρ	Pearson	1							
	p-value								
EFI	Pearson	,209 [*]	1						
	p-value	,039							
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	Pearson	,272 ^{**}	,306 ^{**}	1					
	p-value	,007	,002						
Δικαστική αποτελεσματικό τητα	Pearson	,452 ^{**}	,260	,323 [*]	1				
	p-value	,001	,072	,024					

Κυβερνητική ακεραιότητα	Pea rson	,190	,399**	,538**	,027	1			
	p- valu e	,191	,005	,000	,855				
Φορολογική επιβάρυνση	Pea rson	,560**	,381**	-,162	,145	-,555**	1		
	p- valu e	,000	,007	,265	,322	,000			
Κυβερνητικές δαπάνες	Pea rson	,277**	,689**	-,046	,125	-,209	,747**	1	
	p- valu e	,006	,000	,653	,392	,149	,000		
Δημοσιονομική υγεία	Pea rson	-,065	,313*	-,130	,003	-,441**	,422**	,627**	1
	p- valu e	,654	,027	,369	,982	,002	,003	,000	

Πίνακας 44. Οι συσχετίσεις του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας

		rate	Επιχειρηματική Ελευθερία	Εργασιακή Ελευθερία	Νομισματική Ελευθερία	Ελευθερία Εμπορίου	Ελευθερία Επενδύσεων	Χρηματοοικονομική Ελευθερία
κκΑΕΠπρ	Pears on	1						
	p- valu e							
Επιχειρηματική Ελευθερία	Pears on	-,038	1					
	p- valu e	,712						
Εργασιακή Ελευθερία	Pears on	,267**	,232*	1				
	p- valu e	,008	,022					
Νομισματική Ελευθερία	Pears on	-,123	-,013	,261**	1			
	p- valu e	,228	,896	,010				

Ελευθερία Εμπορίου	Pearson	,148	-,167	,014	,424**	1		
	p-value	,145	,101	,894	,000			
Ελευθερία Επενδύσεων	Pearson	,267**	-,342**	,032	,204*	,472**	1	
	p-value	,008	,001	,757	,044	,000		
Χρηματοοικονομική Ελευθερία	Pearson	-,096	,057	,102	-,105	-,055	-,122	1
	p-value	,346	,575	,320	,302	,588	,233	

Στην συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των συσχετίσεων ανάμεσα στις διαστάσεις του δείκτη οικονομικής ελευθερίας και του ρυθμού μεταβολής του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ των χωρών της βαλκανικής. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα που ακολουθεί, αλλά και αυτά του επόμενου πίνακα, μόνο οι διαστάσεις των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές σχέσεις με το ΑΕΠ, οι οποίες μάλιστα είναι ασθενείς.

Πίνακας 45. Οι συσχετίσεις του ρυθμού μεταβολής του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας

		Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠ πρ	EFI	Δικαιώματα ιδιοκτησίας	Δικαστική αποτελεσματικότητα	Κυβερνητική ακεραιότητα	Φορολογική επιβάρυνση	Κυβερνητικές δαπάνες	Δημοσιονομική υγεία
Ρυθμός μεταβολής κκΑΕΠ πρ	Pearson	1							
	p-value								
EFI	Pearson	,039	1						
	p-value	,702							
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	Pearson	,225*	,306**	1					
	p-value	,026	,002						
Δικαστική αποτελεσματικότητα	Pearson	,037	,260	,323*	1				
	p-value	,802	,072	,024					
Κυβερνητική ακεραιότητα	Pearson	,328*	,399**	,538**	,027	1			
	p-value	,022	,005	,000	,855				

Φορολογική επιβάρυνση	Pearson	,075	,381**	-,162	,145	-,555**	1		
	p-value	,609	,007	,265	,322	,000			
Κυβερνητικές δαπάνες	Pearson	,077	,689**	-,046	,125	-,209	,747**	1	
	p-value	,453	,000	,653	,392	,149	,000		
Δημοσιονομική υγεία	Pearson	,013	,313*	-,130	,003	-,441**	,422**	,627**	1
	p-value	,928	,027	,369	,982	,002	,003	,000	

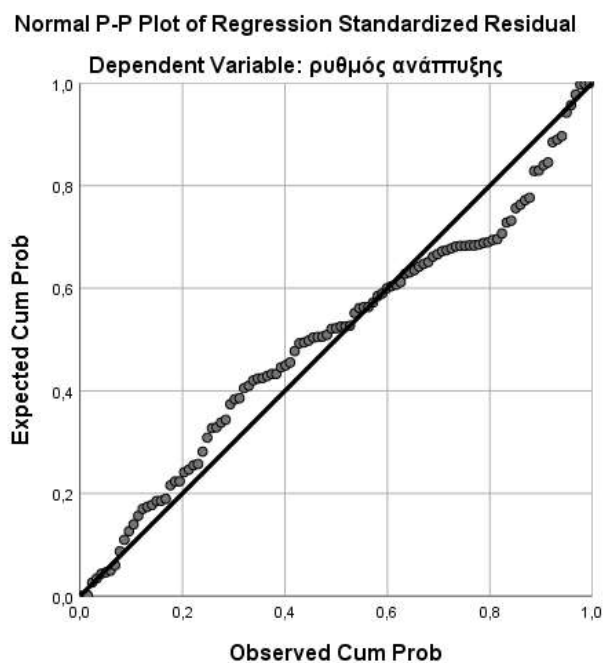
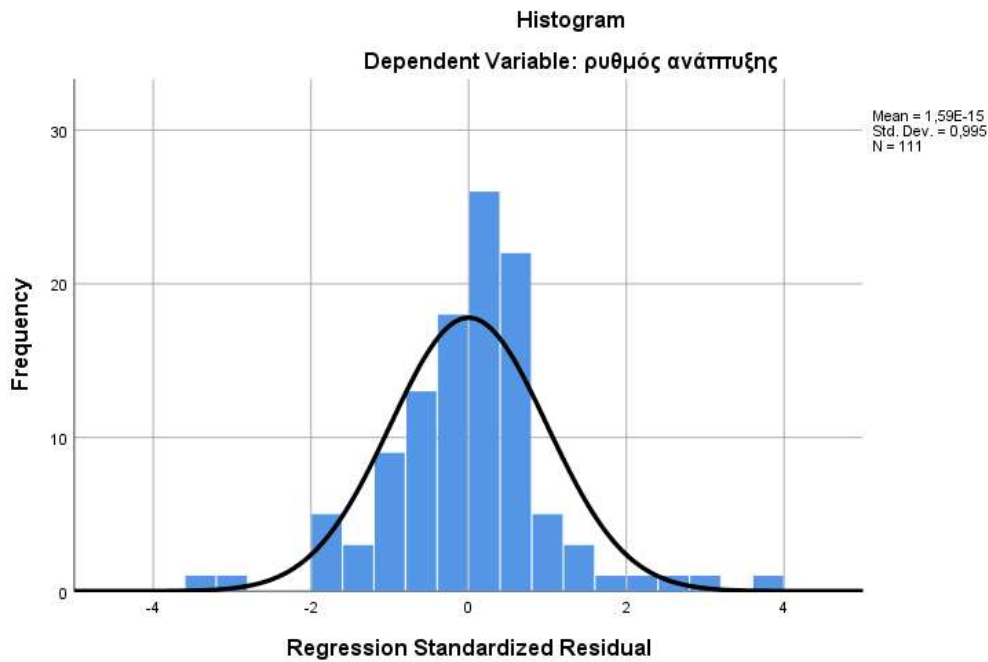
Πίνακας 46. Οι συσχετίσεις του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ των χωρών των Βαλκανίων με τις διαστάσεις του δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας

		rate	Επιχειρηματική Ελευθερία	Εργασιακή Ελευθερία	Νομισματική Ελευθερία	Ελευθερία Εμπορίου	Ελευθερία Επενδύσεων	Χρηματοοικονομική Ελευθερία
rate	Pearson	1						
	p-value							
Επιχειρηματική Ελευθερία	Pearson	,075	1					
	p-value	,462						
Εργασιακή Ελευθερία	Pearson	,003	,232*	1				
	p-value	,980	,022					
Νομισματική Ελευθερία	Pearson	,006	-,013	,261**	1			
	p-value	,956	,896	,010				
Ελευθερία Εμπορίου	Pearson	,100	-,167	,014	,424**	1		
	p-value	,325	,101	,894	,000			
Ελευθερία Επενδύσεων	Pearson	,041	-,342**	,032	,204*	,472**	1	
	p-value	,689	,001	,757	,044	,000		
Χρηματοοικονομική Ελευθερία	Pearson	,036	,057	,102	-,105	-,055	-,122	1
	p-value	,722	,575	,320	,302	,588	,233	

Σύμφωνα με τα στοιχεία της προηγούμενης παραγράφου, στο μοντέλο πρόβλεψης του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ εισήχθησαν οι μετρήσεις του συνολικού δείκτη οικονομικής ελευθερίας που έδωσαν στατιστικά σημαντική μέτριας ή μεγαλύτερης έντασης συσχέτιση. Ο δείκτης ερμηνεύει συνολικά το 17,2% της διακύμανσης του ΑΕΠ (πίνακας 2), ενώ το συνολικό προβλεπτικό μοντέλο (πίνακας 3) είναι στατιστικά σημαντικό.

Πίνακας 47. Η ανάλυση παλινδρόμησης του ρυθμού ανάπτυξης και του δείκτη οικονομικής ελευθερίας

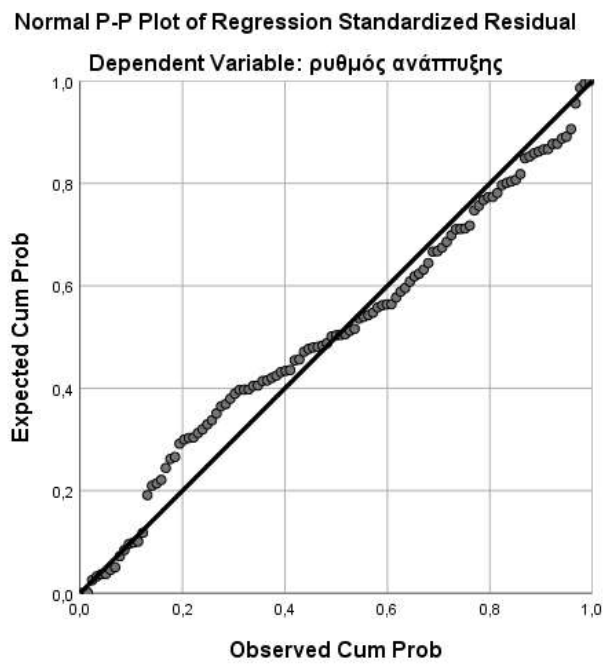
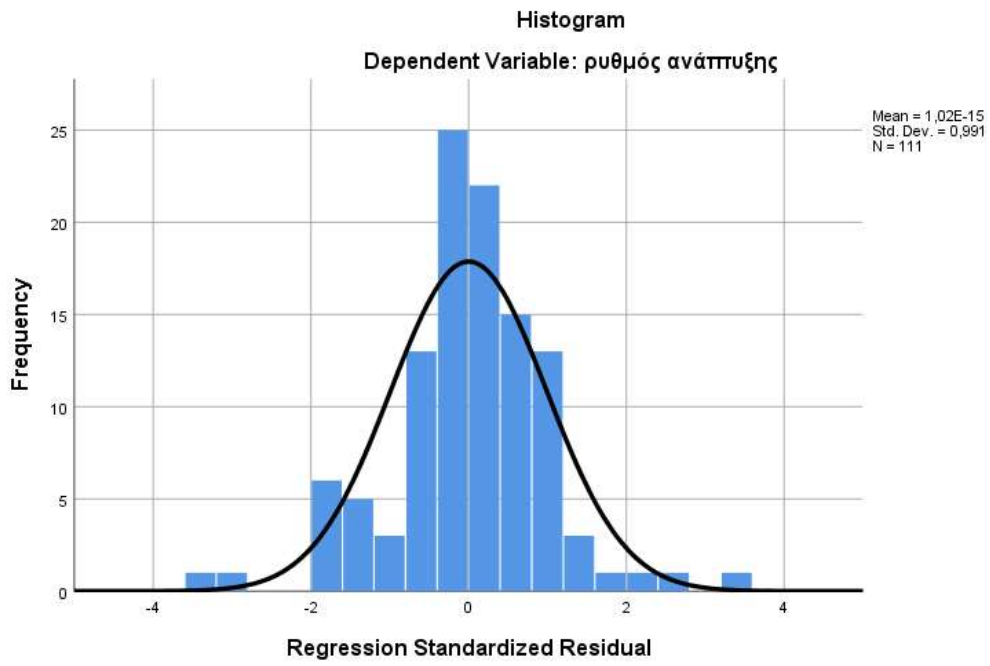
Descriptive Statistics						
	Mean	Std. Deviation	N			
Ρυθμός ανάπτυξης	,022126	,0245153	111			
Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	,633901	,0419196	111			
Model Summary						
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate		
1	,414 ^a	,172	,164	,0224133		
a. Predictors: (Constant), Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας						
ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,011	1	,011	22,600	,000 ^b
	Residual	,055	109	,001		
	Total	,066	110			
a. Dependent Variable: Ρυθμός ανάπτυξης						
b. Predictors: (Constant), Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας						
Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,132	,032		-4,060	,000
	Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	,242	,051	,414	4,754	,000
a. Dependent Variable: ρυθμός ανάπτυξης						

Σύμφωνα με τα στοιχεία της προηγούμενης παραγράφου, στο μοντέλο πρόβλεψης του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ σε \$ PPP εισήχθησαν εκείνες οι διαστάσεις μετάβασης που έδωσαν στατιστικά σημαντική μέτριας ή μεγαλύτερης έντασης συσχέτιση. Οι δυο διαστάσεις αυτές ερμηνεύουν συνολικά το 26,1% της διακύμανσης του ΑΕΠ (πίνακας 1), ενώ το συνολικό προβλεπτικό μοντέλο (πίνακας 2) είναι στατιστικά σημαντικό, όπως και κάθε επιμέρους παράμετρος (πίνακας 3). Τέλος, αξίζει να σημειωθούν τα θετικά πρόσθετα στο τελικό προβλεπτικό μοντέλο και των δυο διαστάσεων του δείκτη στον ρυθμό ανάπτυξης.

Πίνακας 48. Η ανάλυση παλινδρόμησης του ρυθμού ανάπτυξης και των διαστάσεων του δείκτη οικονομικής ελευθερίας

Descriptive Statistics						
	Mean	Std. Deviation	N			
Ρυθμός ανάπτυξης	,022126	,0245153	111			
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	,506577	,1396077	111			
Κυβερνητικές δαπάνες	,478432	,1942604	111			
Model Summary						
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate		
1	,388 ^a	,151	,143	,0226950		
2	,511 ^b	,261	,247	,0212719		
a. Predictors: (Constant), Κυβερνητικές δαπάνες						
b. Predictors: (Constant), Κυβερνητικές δαπάνες, Δικαιώματα ιδιοκτησίας						
ANOVA^a						
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
1	Regression	,010	1	,010	19,353	,000 ^b
	Residual	,056	109	,001		
	Total	,066	110			
2	Regression	,017	2	,009	19,051	,000 ^c
	Residual	,049	108	,000		
	Total	,066	110			
a. Dependent Variable: Ρυθμός ανάπτυξης						
b. Predictors: (Constant), Κυβερνητικές δαπάνες						
c. Predictors: (Constant), Κυβερνητικές δαπάνες, Δικαιώματα ιδιοκτησίας						
Coefficients^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,001	,006		-,229	,819
	Κυβερνητικές δαπάνες	,049	,011	,388	4,399	,000
2	(Constant)	-,031	,009		-3,393	,001
	Κυβερνητικές δαπάνες	,050	,010	,395	4,771	,000
	Δικαιώματα ιδιοκτησίας	,058	,015	,332	4,009	,000
a. Dependent Variable: Ρυθμός ανάπτυξης						

5. Προτάσεις Πολιτικής

Όλα τα παραπάνω που παρουσιάστηκαν αναλυτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο είναι δυνατόν να βελτιωθούν σε έναν βαθμό, καθόσον εκτιμάται πως μια σειρά από προτάσεις μέτρων και εφαρμογών πολιτικής μπορούν να βελτιώσουν την υφιστάμενη κατάσταση.

Όσον αφορά τη διαφθορά, τα υψηλά επίπεδα της οποίας παρατηρούνται σε αρκετούς τομείς του δείκτη οικονομικής ελευθερίας, οι χώρες και οι κοινωνίες των Βαλκανίων θα πρέπει να παλέψουν για να την εκμηδενίσουν, αλλιώς οι άνθρωποι και οι τοπικές κοινωνίες θα υποστούν τις συνέπειες. Οι αντίστοιχες κυβερνήσεις θα πρέπει να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς, όπως είναι για παράδειγμα, τόσο οι προληπτικές, όσο και οι κατασταλτικές ενέργειες.

Η αυξημένη ανταπόκριση των κυβερνητικών φορέων, η αποτελεσματική επιβολή του νόμου, οι ισχυροί ελεγκτικοί οργανισμοί και η διακοπή των διεθνών δεσμών με χώρες που θεωρούνται εξαιρετικά διεφθαρμένες μπορεί να είναι η απάντηση για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Ωστόσο, πρέπει να εκπονηθούν συγκεκριμένες και λεπτομερείς μελέτες για να μπορέσουν να εντοπιστούν πιθανές μεταρρυθμίσεις που θα λειτουργούσαν καλύτερα για την καταπολέμηση της διαφθοράς, επειδή αυτό που λειτουργεί για τα Βαλκάνια μπορεί να μην λειτουργεί για τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ (Transparency International, 2016).

Δεδομένου ότι η σχέση μεταξύ της οικονομικής ελευθερίας και της οικονομικής ανάπτυξης είναι θετική, τα Βαλκάνια θα πρέπει να φροντίσουν να ενισχύσουν τα θετικά αυτά αποτελέσματα. Βελτιώσεις στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, περαιτέρω άρση των εμποδίων που περιορίζουν το εμπόριο και τις συναλλαγές, υψηλότερα κίνητρα για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας και περισσότερη υποστήριξη οικονομικών δραστηριοτήτων από την κυβέρνηση τείνουν να οδηγούν σε υψηλότερα επίπεδα διαβίωσης. Ο Chang (2007) αναφέρει ότι οι πολιτικές που προέρχονται άμεσα από τις εμπειρίες των ανεπτυγμένων χωρών είναι πιθανό να αποτύχουν στις αναπτυσσόμενες χώρες. Συνεπώς, θα πρέπει να διεξαχθούν μελέτες για να διαπιστωθεί ποια μεταρρύθμιση είναι η καλύτερη για κάθε ομάδα χωρών.

Αναλυτικότερα, οι χώρες των Βαλκανίων θα πρέπει να εφαρμόσουν μια σειρά από μέτρα, όπως είναι τα παρακάτω (Emerson, 2021):

✓ Πλήρης πρόσβαση στην εσωτερική αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπό την προϋπόθεση της εφαρμογής του κεκτημένου της ΕΕ, με την επιφύλαξη μόνο των εξαιρέσεων που συμφωνούνται ότι δικαιολογούνται από συγκεκριμένες περιστάσεις.

✓ Προσχώρηση σε πολλές τομεακές de facto «ενώσεις» της ΕΕ, εκ των οποίων η Τελωνιακή Ένωση, η Ενεργειακή Ένωση, η Τραπεζική Ένωση και η Ένωση Ψηφιακής (Ενιαίας Αγοράς) αποτελούν παραδείγματα που αφορούν όλα τα κράτη μέλη.

✓ Συμμετοχή σε πολιτικές της ΕΕ στις οποίες μέχρι σήμερα οι χώρες αυτές έχουν πιο περιορισμένη συμμετοχή με ικανοποίηση των σχετικών προϋποθέσεων, χωρίς δικαίωμα ψήφου και που θα μπορούσαν να αφορούν το ευρώ, αμυντικές ρυθμίσεις της συνθήκης Σένγκεν και της PESCO.

✓ Εφαρμογή διαρθρωτικών ταμείων, υπό την επιφύλαξη ανώτατων ορίων σε % του ΑΕΠ, με συσσώρευση προς πλήρη κατανομή ανάλογα με τις συνθήκες.

✓ Μερική και προοδευτική συμμετοχή στα θεσμικά όργανα της ΕΕ.

Όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ θα είναι ανοικτά στη συμμετοχή, αλλά ορισμένα σε προοδευτική βάση, υπό την επιφύλαξη ειδικών ρυθμίσεων και προϋποθέσεων, και συγκεκριμένα (Emerson, 2021):

- Καθεστώς μη ψήφου στο Συμβούλιο της ΕΕ, με ενισχυμένες διαδικασίες για διάλογο σχετικά με την προτεινόμενη νομοθεσία έως ότου επιτευχθεί η πλήρης ένταξη, βασισμένη αρχικά στις προτάσεις για τομεακούς διαλόγους πολιτικής σχετικά με την ατζέντα των συνεδριάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

- Εκλεγμένοι ευρωβουλευτές, αρχικά χωρίς ψήφο, αλλά δεδομένου ότι το Κοινοβούλιο λειτουργεί εξ ολοκλήρου βάσει απλής πλειοψηφικής ψηφοφορίας, θα μπορούσαν να υπάρχουν πλήρη μέλη με δικαίωμα ψήφου νωρίτερα από ό, τι στο Συμβούλιο

- Πλήρης συμμετοχή στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών

- Η συμμετοχή σε οργανισμούς και προγράμματα της ΕΕ εξαρτάται από τη συμμόρφωση με το σχετικό κεκτημένο της ΕΕ, επεκτείνοντας την τρέχουσα πρακτική

- Πρόσβαση στο διπλωματικό δίκτυο της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των αντιπροσωπειών της σε τρίτες χώρες. Για την εφαρμογή των παραπάνω προτάσεων, θα πρέπει να υπάρχει ένα διαφανές σύστημα προϋποθέσεων. Για να καταστεί αυτή η συμβατική ιδέα πιο λειτουργική και αξιόπιστη, θα μπορούσε να υπάρξει μια πιο επίσημη χρήση του συστήματος αξιολόγησης που χρησιμοποιείται ήδη από την Επιτροπή στις ετήσιες εκθέσεις της για τα βαλκανικά κράτη. Για παράδειγμα:

- Για πλήρη πρόσβαση στην εσωτερική αγορά, σε κλαδικές «ενώσεις» ή σε συγκεκριμένες πολιτικές (π.χ. Σένγκεν) οι προϋποθέσεις θα ήταν η συμμόρφωση με το κερτημένο του συγκεκριμένου τομέα και αυτό θα μπορούσε να εξελιχθεί με εξελικτικό τρόπο με βάση τις τρέχουσες τάσεις και ιδέες

- Για την είσοδο σε ένα σύστημα βαθμιαίας πρόσβασης στα ιδρύματα, θα μπορούσε να επιτευχθεί μια μέση βαθμολογία αναφοράς για τα κεφάλαια πολιτικής, νομικής και οικονομικής πολιτικής, με κανένα να μην είναι σε θέση να πέφτει κάτω από μια ελάχιστη βαθμολογία

Σε αυτό το πλαίσιο μια σειρά από ήδη διαθέσιμα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο εκμετάλλευσης από τις χώρες της Βαλκανικής. Αυτά αναφέρονται ονομαστικά στη συνέχεια (Emerson & Noutcheva, 2018).

- Τελωνειακή Ένωση

- Πανευρωπαϊκή Σύμβαση για προτιμησιακούς κανόνες καταγωγής (PEM). Η σύμβαση αυτή αποσκοπεί στον καθορισμό κοινών κανόνων καταγωγής και στη σύρρευση μεταξύ των χωρών εταίρων και της ΕΕ για τη διευκόλυνση του εμπορίου και την ολοκλήρωση των αλυσίδων εφοδιασμού εντός της ζώνης.

- Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί Τυποποίησης (CEN, CENELEC, ETSI)

- Υγειονομικοί και φυτο-υγειονομικοί κανονισμοί (SPS)

- Ευρωπαϊκή Διαπίστευση, Πολυμερείς Συμφωνίες (EA-MLA)

- Συμφωνίες για την αξιολόγηση και ανάλυση συμμόρφωσης (Agreements for Conformity Assessment and Analysis, ACAA)
- Ευρωπαϊκή Ένωση Εθνικών Ινστιτούτων Μετρολογίας (Euramet)
- Τελωνειακός Κώδικας Ένωσης (UCC)
- Σύμβαση Κοινής Διαμετακόμισης
- Νέο μηχανογραφικό σύστημα μεταφοράς (NCTS)
- Εξουσιοδοτημένοι οικονομικοί φορείς
- Κοινά σημεία διέλευσης συνόρων
- Συνθήκη για την Ενεργειακή Κοινότητα
- Δίκτυο συνδεσιμότητας Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης (CESEC)
- Ευρωπαϊκό Δίκτυο Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ENTSOE)
- Συνθήκη κοινοτικής μεταφοράς
- Πανευρωπαϊκοί διάδρομοι
- Διευρωπαϊκό δίκτυο μεταφορών (ΔΕΔ-Μ)
- Ευρωπαϊκή Συμφωνία Πολιτικής Αεροπορίας (ECAA)
- Συμφωνίες Πολιτικής Αεροπορίας (CAA)
- Φορείς της ΕΕ - π.χ. Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος
- Προγράμματα της ΕΕ - π.χ. Ορίζοντας 2020, Erasmus+
- Ταξίδια χωρίς βίζα
- Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕΠ)
- Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΒΡΔ)

- Επιχορηγήσεις προϋπολογισμού της ΕΕ

Επιπλέον, προκειμένου να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο των πολιτών των κρατών της Βαλκανικής, σύμφωνα με το Heritage Foundation (2018), θα πρέπει να λάβει χώρα το λεγόμενο «Σχέδιο Πέντε Σημείων», το οποίο θα στηρίζεται στο να προωθηθεί ενεργά μια ισορροπία περιφερειακής ασφάλειας, οικονομικής ανάπτυξης και υπεύθυνης διακυβέρνησης στα Δυτικά Βαλκάνια και στις γύρω χώρες. Τα πέντε Σημεία του προγράμματος αυτού είναι τα εξής:

- ✓ Ενέργεια. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη πρέπει να συνεχίσουν να αντιτίθενται σθεναρά στο Nord Stream II και να παρέχουν ισχυρή υποστήριξη στην Πρωτοβουλία των Τριών Θαλασσών. Η διοίκηση των χωρών θα πρέπει επίσης να ενθαρρύνει τις ιδιωτικές επενδύσεις στον πλωτό τερματικό σταθμό LNG στην Κροατία και να βοηθήσει το Κοσσυφοπέδιο να εκσυγχρονίσει τη βιομηχανία άνθρακα και να κατασκευάσει μια σύγχρονη μονάδα ενέργειας που λειτουργεί με άνθρακα.

- ✓ Οικονομικές Επενδύσεις. Η Overseas Private Investment Corporation, η USAID και η Millennium Corporation δραστηριοποιούνται όλες στην περιοχή και θα πρέπει να τονώσουν τις ιδιωτικές επενδύσεις.

- ✓ Διακυβέρνηση. Η διοχέτευση επενδύσεων στα Δυτικά Βαλκάνια δεν θα τα κάνει καλύτερο μέρος χωρίς υπεύθυνη διακυβέρνηση. Θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για την προώθηση και την επιβολή προοδευτικών κοινωνικών πολιτικών στην περιοχή. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη πρέπει τώρα να επικεντρωθούν εποικοδομητικά στα στοιχεία της διακυβέρνησης που επηρεάζουν την οικονομική ελευθερία — συμπεριλαμβανομένης της καταπολέμησης της διαφθοράς, της ενίσχυσης του κράτους δικαίου και της μείωσης της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα, της φορολογίας και του χρέους.

- ✓ Ασφάλεια. Η Ουάσιγκτον και οι Βρυξέλλες πρέπει να συνεχίσουν να βαδίζουν ταυτόχρονα σε δύο δρόμους στα Βαλκάνια - τη διεύρυνση του NATO και την προώθηση της διμερούς συνεργασίας σε θέματα ασφάλειας με τα βαλκανικά έθνη και τους γείτονές τους. Οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει, για παράδειγμα, να παράσχουν κάθε δυνατή συνεργασία και υποστήριξη και η Ευρωπαϊκή Ένωση για να βοηθήσουν το Κοσσυφοπέδιο να αναπτύξει αναγνωρισμένες ένοπλες δυνάμεις.

- ✓ Στρατηγική. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να συνεχίσουν να εφαρμόζουν μια παγκόσμια στρατηγική που πιέζει τους στρατηγικούς ανταγωνιστές, συμπεριλαμβανομένων της Ρωσίας, του Ιράν και της Κίνας, να

τερματίσουν τις αποσταθεροποιητικές εξωτερικές πολιτικές που βλάπτουν τα συμφέροντά τους. Η άσκηση πίεσης σε αυτούς τους ανταγωνιστές θα βοηθήσει στην απομάκρυνση της πίεσης από τα Δυτικά Βαλκάνια.

6. Συμπεράσματα

Οι χώρες των Βαλκανίων αποτελούν μια ξεχωριστή περίπτωση στη μελέτη των ευρωπαϊκών χωρών καθώς διαθέτουν ορισμένα χαρακτηριστικά, τα οποία είναι καινά σε αυτές, αλλά είναι σχετικά πιο δύσκολο να τα συναντήσει κανείς σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Αρχικά, η γεωγραφική τοποθέτηση της βαλκανικής χερσονήσου θα πρέπει να έπαιξε ρόλο στην διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης κουλτούρας, η οποία σε κάποιο βαθμό είναι διαφορετική από την κουλτούρα της υπόλοιπης Ευρώπης. Εξάλλου, το γεγονός της κατοχής των περισσότερων χωρών για μεγάλες ιστορικές περιόδους από την οθωμανική αυτοκρατορία, σίγουρα σε κάποιο βαθμό επηρέασε την αντίληψη και τις συνήθειες των κατοίκων.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό που συναντάται σχεδόν σε όλες τις χώρες της βαλκανικής με εξαίρεση την Ελλάδα και την Τουρκία, ήταν η εγκαθίδρυση κομμουνιστικών καθεστώτων σε αυτές στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα, γεγονός που οδήγησε στο να θεωρούνται οι χώρες αυτές κατά τα πρώτα είκοσι χρόνια του εικοστού πρώτου αιώνα, ως οικονομίες μετάβασης από το κεντρικά οργανωμένο οικονομικό σύστημα, στο σύστημα της ελεύθερης αγοράς.

Με βάση όλα αυτά, οι τιμές του δείκτη οικονομικής ελευθερίας που παρουσιάστηκαν στο ερευνητικό τμήμα της παρούσας εργασίας σε μεγάλο βαθμό θα μπορούσαν να εξηγηθούν με ιστορικά και κοινωνικά κριτήρια, αν και η προσέγγιση που ακολουθήθηκε ήταν περισσότερο οικονομική/οικονομετρική. Ένα χαρακτηριστικό που επισημάνθηκε σχεδόν σε όλες τις χώρες της Βαλκανικής είναι τα σχετικά μεγάλα ποσοστά διαφθοράς που μετρούνται από τους σχετικούς υπό- δείκτες. Η διαφθορά άλλωστε, διαχέεται στην μέτρηση αρκετών δεικτών και δείχνει ότι η διαδικασία «στεγανοποίησης» της πολιτικής και της οικονομικής σχέσης στα κράτη αυτά είναι διαρκής και θα πρέπει να συνεχίσει για πολλά ακόμη χρόνια, ώστε οι οικονομίες των χωρών αυτών να μπορέσουν να βιώσουν τα θετικά οφέλη της οικονομικής ελευθερίας στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.

Επιπλέον, οι κρατικές δαπάνες αποτελούν έναν υπό-δείκτη στον οποίο οι χώρες της βαλκανικής λαμβάνουν σχετικά χαμηλές βαθμολογίες. Ειδικά στην περίπτωση της Ελλάδας και κατά την διάρκεια των μνημονιακών χρόνων σημειώθηκαν μέχρι και μηδενικές βαθμολογίες στον εν λόγω δείκτη γεγονός που υπογραμμίζει την σημασία του προβλήματος.

Εκτός από τα παραπάνω, και σε σχέση με όσα σημειώθηκαν προηγουμένως σχετικά με την διαφθορά, θα πρέπει να υπογραμμιστούν και τα προβλήματα στην δικαστική αποτελεσματικότητα, η οποία ως μια από τις εξουσίες του κράτους, παίζει σημαντικό ρόλο στην οριοθέτηση και την επίλυση όλων των προβλημάτων, και άρα και των οικονομικών προβλημάτων. Σε αυτό το πλαίσιο και οι χαμηλές βαθμολογίες που σημειώθηκαν σε αρκετές χώρες στο θέμα των δικαιωμάτων ιδιοκτησία αποτελεί σε κάθε περίπτωση έναν ανασταλτικό παράγοντα της ανάπτυξης, κυρίως στον βαθμό που αυτή εξαρτάται από τις ξένες επενδύσεις, τις οποίες είναι απαραίτητο να δεχθούν χώρες σε διαδικασία μετάβασης, ώστε να εκμεταλλευτούν τις υποδομές και την τεχνογνωσία τους.

Τα παραπάνω προβλήματα, τα οποία ενίοτε συναντώνται στους υπόλοιπους δείκτες μέτρησης με εξαίρεση ίσως την χρηματοοικονομική ελευθερία, οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι πολλές χώρες συνεχίζουν να διαθέτουν τραπεζικούς τομείς, στους οποίους με τον έναν ή τον άλλο τρόπο επεμβαίνουν καταλυτικά οι κυβερνήσεις.

Σχετικά με την κατάσταση των χωρών θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι εκείνες που διαθέτουν την μεγαλύτερη οικονομική ελευθερία στην περιοχή των Βαλκανίων τα τελευταία χρόνια είναι η Σλοβενία, η Ρουμανία και η Βόρεια Μακεδονία, ενώ όλες οι υπόλοιπες χώρες και περιοχές βρίσκονται μάλλον σε μια παρόμοια θέση. Παράλληλα, θα πρέπει να υπογραμμιστεί και η αρκετά χαμηλή θέση της Ελλάδας συνολικά. Αρχίζοντας από το τελευταίο, η δεκαετής οικονομική κρίση φαίνεται ότι έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τις επιδόσεις της Ελλάδας σε πολλούς τομείς.

Εξάλλου, πολλά από τα μέτρα των μνημονίων αφορούσαν ακριβώς την βελτίωση των όρων ανταγωνισμού στην ελληνική κοινωνία και ως προς αυτό θα πρέπει να περιμένει κανείς τα επόμενα χρόνια για να διαπιστώσει το κατά πόσο οι περίφημες διαρθρωτικές αλλαγές σε πολλούς τομείς επέδρασαν με αποτελεσματικότητα. Αναφορικά με τις πρωτοπόρους της οικονομικής ελευθερίας θα πρέπει να σημειωθούν όλες οι προσπάθειες που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια και ειδικά στην περίπτωση της Ρουμανίας, η οποία οδηγήθηκε σχετικά γρήγορα στην οικονομία της αγοράς με αποτέλεσμα το «λιγότερο» κράτος να αποτελέσει αντικείμενο προσέλκυσης επενδυτών, καθιστώντας την χώρα ως μια από τις περιφερειακές δυνάμεις της Ευρώπης. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η

προσπάθεια που γίνεται στη Βόρεια Μακεδονία, η οποία όμως αισίως κλυδωνίζεται από πολιτική αστάθεια, με συνέπειες που δεν μπορούν να προβλεφθούν από τώρα.

Επιπλέον, σχετικά με το εμπειρικό κομμάτι της διερεύνησης της σχέσης ανάμεσα στην οικονομική ελευθερία και την ανάπτυξη, θα πρέπει αρχικά να σημειωθεί ότι η παρούσα διπλωματική εργασία επιβεβαιώνει την ύπαρξη θετικής συμβολής της οικονομικής ελευθερίας στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά όχι με σαφή τρόπο αναφορικά με το βιοτικό επίπεδο, όπως αυτό μετράται από το κατά κεφαλήν πραγματικό ΑΕΠ των χωρών. Ως εκ τούτου, η περαιτέρω διερεύνηση του θέματος και ίσως η χρησιμοποίηση όχι μόνο οικονομικών μεταβλητών για την μέτρηση του βιοτικού επιπέδου των χωρών αυτών, κρίνεται ως μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα μελλοντική έρευνα.

Τέλος, η εργασία σημειώνει ως επιδραστικές μεταβλητές τις κυβερνητικές δαπάνες και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, οι οποίες αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της οικονομικής ανάπτυξης. Με αυτή την έννοια, η συμβολή της παρούσας διπλωματικής στη σχετική βιβλιογραφία θεωρείται θετική, καθώς ειδικά μέσα από την παράθεση προτάσεων που αναφέρονται στη βελτίωση της κατάστασης, ωθεί τα ενδιαφερόμενα μέρη στην υιοθέτηση περαιτέρω μέτρων με στόχο την τόνωση της οικονομικής ελευθερίας των ανθρώπων και των επιχειρήσεων στα Βαλκάνια και ως εκ τούτου την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης και τη συνεπακόλουθη άνοδο του βιοτικού επιπέδου των πολιτών τους.

Βιβλιογραφία

Abdelbary, I., Benhin, J. (2019). Governance, capital and economic growth in the Arab Region. *Quarterly Review of Economics and Finance*. 73:184-191.

Acemoglu, D., Robinson, J. (2002). The Political Economy of the Kuznets Curve. *Rev. Dev. Econ.* 6:183–203.

Acemoglu, D., Zilibotti, F. (1997). Was Prometheus Unbound by Chance? Risk, Diversification, and Growth. *Journal of Political Economy*. 105: 709–751.

Acemoglu, S., Johnson, A., Robinson, A. (2005). Institutions as a fundamental cause of long-run growth. In: P., Aghion, S., Durlauf. *Handbook of economic growth*. Elsevier (385-472).

Adams, S., Klobodu, M. (2018). Financial development and environmental degradation: does political regime matter? *Journal of Cleaner Production*. 197:1472-1479.

Ahmed, K. (2017). Revisiting the role of financial development for energy- growth-trade nexus in BRICS economies. *Energy*. 128:487-495.

Andrés, J., Hernando, I. (1999). Does inflation harm economic growth? Evidence from the OECD. In: M., Feldstein (Ed.). *The costs and benefits of price stability* (pp. 315–348). Chicago: University of Chicago Press

Arun, T., Turner, D. (2004). Corporate Governance of Banks in Developing Economies: Concepts and Issues. *Corporate Governance: An International Review*. 12:371-377.

Asongu, S., Nnanna, J., Acha-Anyi, P. (2020). Inequality and gender economic inclusion: The moderating role of financial access in Sub-Saharan Africa. *Econ. Anal. Policy*. 65:173–185.

Atkinson, A. (1997). *Public Economics in Action*. Oxford: Oxford University Press.

Ayal, B., Karras, G. (1998). Components of economic freedom and growth: an empirical study. *The Journal of Developing Areas*. 32(3):327-338.

Badinger, H. (2005). Growth effects of economic integration. *Review of World Economics*. 141(1):50-78.

Barreiro-Gen, M. (2019). *Discussing Approaches to Standard of Living*. Springer. Available at: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007%2F978-3-319-71058-7_22-1. [1/11/2021].

- Bas-Dinar, G., Cakar-Dalgic, B., Varol-Iyidogan, P. (2015). Financial Liberalization and Economic Growth in Turkey: A Reexamination. *Hacettepe University Journal of Economics and Administrative Sciences*. 33(1):19-43.
- Bayar, Y. (2014). Financial development and economic growth in emerging Asian countries. *Asian Social Science*. 10(9):8-17.
- Beach, W., Kane, T. (2008). *Methodology: Measuring the 10 Economic Freedoms in 2008 Index of Economic Freedom*. Washington, D.C: The Heritage Foundation.
- Berggren, N. (1999). Economic freedom and equality: Friends or foes? *Public Choice*. 100(3–4):203–223.
- Bergh, A., Karlsson, M. (2010). Government Size and Growth: Accounting for Economic Freedom and Globalization. *Public Choice*. 142:195-213.
- Bhattacharyya, S., Hodler, R. (2014). Do natural resource revenues hinder financial development? The role of political institutions. *World Dev*. 57:101–113.
- Birciakova, N., Stavkova, J., Antosova, V. (2016). Evaluating living standard indicators. *Law and Economics Review*. 6(3):175–188.
- Bist, P. (2018). Financial development and economic growth: Evidence from a panel of 16 African and non-African low-income countries. *Cogent Economics & Finance*. 6(1):144-180.
- Bjornskov, A., Dreher, A., Fischer, A. (2010). Formal institutions and subjective well-being: Revisiting the cross-country evidence. *European Journal of Political Economy*. 26(4):419-430.
- Bjornskov, C. (2016). Economic freedom and economic crises. *Eur. J. Political Econ*. 45:11–23.
- Bolton, P., Santos, T., Scheinkman, J. (2016). Cream-skimming in financial markets. *The Journal of Finance*. 71(2):709–736.
- Boutabba, A. (2014). The impact of financial development, income, energy and trade on carbon emissions: evidence from the Indian economy. *Economic Modelling*. 40: 33-41.
- Brkic, I., Gradojevic, N., Ignjatijevic, S. (2020). The Impact of Economic Freedom on Economic Growth? New European Dynamic Panel Evidence. *J. Risk Financ. Manag.* 13(26):154-163.

- Bulte, H., Damania, R., Deacon, R. (2005). Resource intensity, institutions, and development. *World Dev.* 33(7):1029–1044.
- Campos, N., De Grauwe, P., Ji, Y. (2017). Structural Reforms, Growth and Inequality: An Overview of Theory, Measurement and Evidence. IZA Discussion Papers, No. 11159.
- Chang, H.-J. (2007). Institutional Change and Economic Development: An Introduction. In *Institutional Change and Economic Development*; United Nations University Press: New York. 1–14.
- Charfeddine, L., Khediri, B. (2016). Financial development and environmental quality in UAE: Cointegration with structural breaks. *Renewable and Sustainable Energy Reviews.* 55:1322-1335.
- Chiwira, O., Bakwena, M., Mupimpila, C., Tihalefang, J. (2016). Integration, Inclusion, Development in the Financial Sector and Economic Growth Nexus in SADC: Empirical Review. *Br. J. Econ. Manag. Trade.* 11:1–15.
- Chortareas, E., Girardone, C., Ventouri, A. (2012). Financial freedom and bank efficiency: Evidence from the European Union. *Journal of Banking & Finance.* 37(4):1223–1231.
- Colak, O. (2015). Convergence revisited: Case of EU and Eastern Europe. *Regional Science Inquiry.* 7(1):69-81.
- Costa, M., Santos, E. (2013). Institutional analysis and the “resource curse” in developing countries. *Energy Policy.* 63:788–795.
- De Haan, J., Sturm, E. (2000). On the relationship between economic freedom and economic growth. *European Journal of Political Economy.* 16(2):215-241.
- De Vanssay, X., Spindler, Z. (1994). Freedom and growth: Do constitutions matter? *Public Choice.* 78(3–4):359–372.
- Dluhopolskyi, O., Koziuk, V., Ivashuk, Y., Klapkiv, Y. (2019). Environmental welfare: Quality of policy vs. society's values. *Problemy Ekorozwoju.* 14(1):19-28.
- Donelli, F., Chiriatti, A. (2017). Turkish Civilian Capacity in Post-conflict Scenarios: The Cases of Bosnia and Herzegovina and Kosovo. *Journal of Global Analysis.* 7(1):145-156.
- Dynan, K., Sheiner, L. (2018). GDP as a Measure of Economic Well-being. Hutchins Center Working Paper # 43

Emerson, M., Noutcheva, G. (2018). Political and Economic Governance in the Balkans and Eastern Europe Compared. CEPS.

Emerson, M. (2021). Balkan and Eastern European Comparisons. Building a New Momentum for the European integration of the Balkan and Eastern European associated states. CEPS.

Fang, Y., Hasan, I., Marton, K. (2011). Bank efficiency in South-Eastern Europe. *Economics of Transition*. 19(3):495–520.

Farhadi, M., Islam, M., Moslehi, M. (2015). Economic Freedom and Productivity Growth in Resource-rich Economies. *World Development*. 72: 109–126.

Feldmann, H. (2012). Product Market Regulation and Labor Market Performance around the World. *LABOUR*. 26:369–391.

Feldmann, H. (2017), Economic Freedom and Human Capital Investment. *Journal of Institutional Economics*. 13(2): 421–445.

Frye, T., Shleifer, A. (1996). The invisible hand and the grabbing hand (No. w5856). National Bureau of Economic Research.

Garcia-Sanchez, M., Cuadrado-Ballesteros, B., Frias-Aceituno, J. (2013). Determinants of government effectiveness. *International Journal of Public Administration*. 36(8):567-577.

Gine, X., Townsend, M. (2004). Evaluation of Financial Liberalization: A General Equilibrium Model with Constrained Occupation Choice. *Journal of Development Economics*. 74(2):269–307.

Graafland, J., Compen, B. (2015). Economic Freedom and Life Satisfaction: Mediation by Income per Capita and Generalized Trust. *Journal of Happiness Studies*. 16(3): 789–810.

Graeff, P., Mehlkop, G. (2003). The impact of economic freedom on corruption: Different patterns for rich and poor countries. *European Journal of Political Economy*. 19: 605–620.

Greenwood, J., Jovanovic, B. (1990). Financial Development, Growth, and the Distribution of Income. *J. Political Econ.* 98(1)1076–1107.

Gwartney, J. (2009). Institutions, Economic Freedom, and Cross-country Differences in Performance. *Southern Economic Journal*. 75(4): 937-947.

Gwartney, J., Holcombe, G., Lawson, R. (2004). Economic Freedom, Institutional Quality and Cross-country Differences in Income and Growth. *Cato Journal*. 24(3):205-233.

Heritage Foundation. (2015). Index of Economic Freedom. Available at: <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year>. [1/9/2021].

Huang, Y. (2010). Political institutions and financial development: an empirical study. *World Dev.* 38 (12):1667–1677.

Hung, F.-S. (2009). Explaining the nonlinear effects of financial development on economic growth', *Journal of Economics*. 97(1):41–65.

Hung, F.-S., Cothren, R. (2002). Credit market development and economic growth. *Journal of Economics and Business*. 54(2):219–237.

Jappelli, T., Pagano, M. (2002). Information Sharing, Lending and Defaults: Cross-Country Evidence. *Journal of Banking and Finance*. 26:2017– 2045.

Jayoti, D., DiRienzo, C. (2009). The Nonlinear Impact of Globalization on Corruption. *The International Journal of Business and Finance Research*. 3: 33–46.

Joilson, D., Tebaldi, E. (2012). Institutions, human capital, and growth: The institutional mechanism. *Structural Change and Economic Dynamics*. 23: 300–312.

Kaldor, N. (1954). The relation of economic growth and cyclical fluctuations. *The Economic Journal*. 64:53–71.

Kar, M., Pentecos, E. (2000). Financial Development and Economic Growth in Turkey: Further Evidence on the Causality Issue. Loughborough University Economic Research Paper No.00/27

Kim, H., Lin, C., Suen, Y. (2014). Dynamic Effects of Financial Openness on Economic Growth and Macroeconomic Uncertainty. *Emerging Markets Finance and Trade*. 48(1):25-54.

King, M., Montenegro, C., Orazem, D. (2012). Economic Freedom, Human Rights, and the Returns to Human Capital: An Evaluation of the Schultz Hypothesis. *Economic Development and Cultural Change*. 61(1): 39–72.

Kolstad, I., Soreide, T. (2009). Corruption in natural resource management: implications for policy makers. *Resour. Policy*. 34(4):214–226.

Kubickova, M. (2019). The impact of government policies on destination competitiveness in developing economies. *Curr. Issues Tourism*. 22:619–642.

Lazarus, R. (1966). *Psychological Stress and the Coping Process*. New York: McGraw-Hill.

M. Rode, B., Knoll, H. Pitlik, F. (2013). Economic Freedom of the World: 2013 Annual Report.

Masoud, N., Hardaker, G. (2012). The impact of financial development on economic growth. *Studies in Economics and Finance*. 29(3):148-173.

Matkowski, Z., Prochniak, M., Rapacki, R. (2016). Real Income Convergence between Central Eastern and Western Europe: Past, Present, and Prospects. EconStor Conference Papers 146992, ZBW - Leibniz Information Centre for Economics; 2016.

Mises, L. (1998). *Human Action*. Auburn: Mises Institute.

Murphy, H. (2016). Economic Freedom of North America at State Borders. *Journal of Institutional Economics*. 12(4): 885–893.

Nagy, S. (2019). Economic convergence between the Western Balkans and the New EU Member States (EU-13). *Romanian Journal of European Affairs*. 19(1):50-64.

Nikolaev, B. (2014). Economic Freedom and Quality of life: Evidence from the OECD's Your Better Life Index. *Journal of Private Enterprise*. 29(3): 61–96.

OECD. (2012). National Accounts of OECD Countries. OECD Publishing.

Osberg, L., Sharpe, A. (2001). Comparisons of Trends in GDP and Economic Well-being - the Impact of Social Capital. Ottawa: Organization for Economic Co-operation and Development and Human Resource Development Canada.

Ouardighi, J., Somun-Kapetanovic, R. (2007). Do Balkan countries have a European future? An analysis of real economic convergence, 1989-2005. *South East European Journal of Economics and Business*. 2(2):23-30.

Ozturk, I., Acaravci, A. (2013). The long-run and causal analysis of energy, growth, openness and financial development on carbon emissions in Turkey. *Energy Economics*. 36:262-267.

- Piatek, D., Szarzec, K., Pilc, M. (2013). Economic freedom, democracy and economic growth: a causal investigation in transition countries. *Post-Communist Economies*. 25(3):267-288.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the 21st century*. London: Beldknap/Harvard.
- Piketty, T., Saez, E. (2003). Income Inequality in the United States, 1913–1998. *Q. J. Econ.* 118:1–41.
- Pitlik, D., Redín, M., Rode, F. (2015). Economic Freedom of the World: 2015 Annual Report.
- Raju, S., Balasubramaniam, N., Srinivasan, R. (2020). Governance evolution and impact on economic growth: a south Asian perspective. *Open Government: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications* (pp. 2111-2139). India: IGI Global.
- Rathinam, X., Raja, A. (2010). Law, regulation and institutions for financial development: evidence from India. *Emerg. Mark. Rev.* 11 (2):106–118.
- Rodrik, D., Subramanian, A., Trebbi, F. (2004). Institutions Rule: The Primacy of Institutions Over Geography and Integration in Economic Development. *Journal of economic growth*. 9(2):131-165.
- Roine, J., Vlachos, J., Waldenstrom, D. (2009). The long-run determinants of inequality: What can we learn from top income data? *Journal of Public Economics*. 93:974–988.
- Samarasinghe, T. (2018). Impact of governance on economic growth. MPRA_ paper 89834.
- Samuelson, A., Nordhaus, D. (2009). *Economics*. New York. McGraw-Hill/Irwin.
- Sathya, D. (2006). Efficiency performance in Indian banking: Use of data envelopment analysis. *Global Business Review*. 7(2):325–333.
- Scully, W. (2002). Economic freedom, government policy and the trade-off between equity and economic growth. *Public Choice*. 113:77–96.
- Seers, D. (1962). A theory of inflation and growth in under-developed economies based on the experience of Latin America. *Oxford Economic Papers*. 14:173–195.
- Shahbaz, M., Naeem, M., Ahad, M., Tahir, I. (2018). Is natural resource abundance a stimulus for financial development in the USA? *Resour. Policy*. 55:223–232,
- Shen, C., Williamson, J. (2016). Corruption, Democracy, Economic Freedom, and State Strength. *International Journal of Comparative Sociology*. 46: 327–45.

- Soo-Wah Low, E.A. (2010). Economic freedom and banking development: The experiences of selected East Asian countries. *Jurnal Pengurusan*. 31(13), 71–81.
- Srairi, A. (2010). Cost and profit efficiency of conventional and Islamic banks in GCC countries. *Journal of Productivity Analysis*. 34(1):45–62.
- Stiglitz, J. (2009). Moving beyond market fundamentalism to a more balanced economy. *Annals of Public and Cooperative Economics*. 80 (3):345-360.
- Stiglitz, J. (2012). *The price of inequality*. London: W. W. Norton & Company
- Stroup, D. (2007). Economic Freedom, Democracy, and the Quality of Life. *World Development*. 35(1): 52–66.
- Sufian, F., Habibullah, S. (2010). Does economic freedom fosters banks' performance? Panel evidence from Malaysia. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*. 6(2):77–91.
- Sufian, F., Majid, A. (2012). The nexus between economic freedom and Islamic bank performance: Empirical evidence from the MENA banking sectors. *Contemporary Review of the Middle East*. 1(4):411-439.
- Swan, T. (1956). Economic growth and capital accumulation. *Economic Record*. 32:334–361.
- Tobin, J. (1984). On the efficiency of the financial system. *Lloyds Bank Review*. 153: 1–15.
- Transparency International. (2016). Transparency International News: How to stop Corruption: 5 Key Ingredients. Available at: <https://www.transparency.org/en/news/how-to-stop-corruption-5-key-ingredients>. [15/8/2021].
- Tswamuno, T., Pardee, S., Wunnava, P. (2007). Financial Liberalization and Economic Growth: Lessons from the South African Experience. *International Journal of Applied Economics*. 4(2): 75-89.
- Wai, T. (1959). The relationship between inflation and economic development: A statistical inductive study. *Staff Papers, International Monetary Fund*. 7:302–317.
- Yang, F. (2019). The impact of financial development on economic growth in middle-income countries. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. 59:74-89.
- Yapraklı, S. (2007). The Relationship Between Trade and Financial Openness and Economic Growth: An Application on Turkey. *Econometrics and Statistics*. 5(1):67-89.

Yuxiang, K., Chen, Z. (2011). Resource abundance and financial development: evidence from China. *Resour. Policy*. 36 (1):72–79.

Zuk, P., Savelin, L. (2018). Occasional Paper Series. Real Convergence in Central, Eastern, and South-eastern Europe. Available at: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op212.en.pdf>. [15/9/2021].